

ATLAS

ISSN 2602 - 4128

ULUSAL HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yıl: 5 (2021)

Sayı: 7

Yayın Tarihi: 27 HAZİRAN 2021

Editör

Dr. Serkan GÜN & Dr. Şafak EYEL

Atlas Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

İKSAD – İKTİSADİ KALKINMA VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

ATLAS ULUSAL SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Sosyal Bilimler Alanında, Tüm Dillerde Yapılan Çalışmaları Yayımlayan indeksli, HAKEMLİ bir E-Dergidir.

2017 yılında yayına bağlayan ATLAS Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs ve Ağustos ve Aralık aylarında yayın yapma kararı almıştır.

Dergi sisteminde okuyucu kolaylığı ve açık erişim politikasını benimsemiş olan dergimizde yayımlanmış olan makalelere, kapak, içindekiler kısmına dergi sayısından kolaylıkla ulaşmak ve bilgisayarınıza kaydetmeniz mümkündür.

Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, ulusal hakemli akademik bir yayındır. Dergiye gönderilen çalışmaların daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen çalışmalar ilgili alanda en az iki alan hakemine yönlendirilir. Hakemlerin olumlu görüş bildirmesi halinde makaleler yayınlanmaktadır.

Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi nitelikli özgün çalışmaları yayınlamaktadır

Yayıncı	İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği
İmtiyaz Sahibi	İKSAD adına Mustafa Latif EMEK
Editör	Dr. Serkan GÜN & Dr. Şafak EYEL
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Yayın Tarihi	27 Haziran 2021
İletişim	atlasiksad@gmail.com

İÇİNDEKİLER

YAZAR VE MAKALE ADI	SAYFA
Ümit CİHAN, Aysel CİHAN. <i>MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDEKİ KÜLTÜR DERSLERİ İLE MESLEK DERSLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ ALGILARININ EĞERLENDİRİLMESİ</i>	7
Aysel CİHAN, <i>ENGELLİ BİREYLERE SAHİP OLAN AİLELERİN TOPLUMDAN BEKLENTİLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ.</i>	27
Vural KÖKER, <i>DULKADİROĞLU BEYLİĞİ ALÂÜDDEVLE BEY DÖNEMİ (1480- 1515) SAFEVİ - OSMANLI İLİŞKİLERİNE BİR BAKIŞ</i>	45
Asil ARABACI, <i>YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTALLEŞME: ESKİŞEHİR TEPEBAŞI BELEDİYESİ ÖRNEĞİ</i>	65
Dr. Hasan BOZKAYA, <i>SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE GÜNCEL KONULARIN ELE ALINMASI VE GÖÇMEN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL UYUMLARI .</i>	89
Hasan KURTBOĞAN, Mehtap AKDENİZ, Murat CANPOLAT, Ekrem UZUNYOL, Ali SÖYLEMEZ, Güneş CANPOLAT, Yusuf SÖYLEMEZ, Fatih TARAR. <i>KODLAMAYA DEĞER WORTH CODİNG</i>	102

ATLAS ULUSAL SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ BİLİM VE

DANIŞMA KURULU

- DR. ABDULHALİM AYDIN FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR. ABDULLAH KIRAN MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
DR. ADEM ÜZÜMCÜ KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
DR. ADNAN OKTAY MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
DR. ADİL AKINCI KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET BOZYİĞİT SİRT ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET GÜNDÜZ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET İHSAN KAYA GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET KAYAOĞLU MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET MAZLUM CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET ULUSOY KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ DR. ALİ EROL EGE ÜNİVERSİTESİ
DR. ALİ RIZA GÜL ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ DR.
ALİA R. MASALİMOVA AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ DR.
ALMA T. AKAJANOVA ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AMANBAY MOLDİBAEV TARAZ DEVLET PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ARMAĞAN KONAK MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
DR. ARZU ÖZMERDİVANLI KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
DR. ARZU TUNCER HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
DR. ASLI GÜLER ORDU ÜNİVERSİTESİ
DR. ATILA DOĞAN KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. ATILLA YÜCEL FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR. AYLAK KAŞOĞLU GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AYŞE ATAY BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR. AYTEN ER GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AYŞE YANARDAĞ CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
DR. BAHİT KULBAEVA S.BAYBEŞEV AKTOBE ÜNİVERSİTESİ
DR. BARIŞ AYTEKİN KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BARIŞ YILDIZ GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
DR. BEKİR BULUÇ GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BEKZHAN B. MEYRBAEV AL – FARABİ KAZAK MİLLİ
ÜNİVERSİTESİ DR. BELGİN AYDINTAN GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BERRİN GÜZEL ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
DR. BENGÜ HIRLAK KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
DR. B.K.ZAYADAN AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BİROL YILDIRIM KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. BOTAGUL TURGUNBAEVA KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. CANAN GAMZE BAL KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR. CANER KARAVİT MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
DR. CEMAL İNCE GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. CEMİL ÖRGEV SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR. CEYLAN GAZİ UÇKUN KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

Atlas Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

DR. DURSUN KÖSE	MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
DR. DZHAKİPBEK A. ALTAEV	AL – FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. EBRU GÜHER	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
DR. EDA DİNERİ	HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
DR. EDİZ GÜRİPEK	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. ELBEYİ PELİT	AFYONKOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR. EMİN ARSLAN	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. ENGİN ÇAKIR	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
DR. ENGİN KANBUR	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. ERDİNÇ ŞAHİNÖZ	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. ERKAN ALSU	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. EŞREF SAVAŞ BAŞCI	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DR. FATİH TÜRKMEN	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ DR.
FATMA FEHİME AYDIN	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. FATMA ÖZTÜRK DAĞABAKAN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ DR.
FETHİ DEMİR	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. FİLİZ METE	BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
DR. FUNDA BUGAN	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR. F. ZİŞAN KARA	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. G.I. ERNAZAROVA	AL – FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. GİZEM AKBULUT	GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
DR. GÖKHAN KERSE	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. GÖNÜL ERDEM NAS	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLMİRA ABDİRASULOVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLŞAT ŞUGAYEVA	DOSMUKHAMEDOV ATYRAU DEVLET
DR. GUZEL SADYKOVA	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLAY KARAMAN	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLCAN AVŞİN GÜNEŞ	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. HACER ARSLAN KALAY	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. HACER MUTLU DANACI	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DR. HACI YUNUS TAŞ	YALOVA ÜNİVERSİTESİ
DR. HASAN COŞKUN	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. HARUN DEMİRKAYA	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. HAKAN CANDAN	KARAMANOĞLU MEHMETBEY
ÜNİVERSİTESİ DR. HAKAN EVİN	ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
DR. HALE ALAN	BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
DR. HALİL AKMEŞE	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
DR. HANİFİ MURAT MUTLU	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. HATİCE KADIOĞLU ATEŞ	İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM
ÜNİVERSİTESİ DR. HATİCE NUR	GERMİR MANİSA CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ	
DR. HAYRİYE İŞIK	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
DR. HEDİYE ŞİRİN AK	ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
DR. HİKMETULLAH ERTAŞ NİĞDE	ÖMER HALİSDEMİR
ÜNİVERSİTESİ DR. H. KÂMİL BİÇİCİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. HÜSEYİN ÇETİN	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR. HÜSEYİN KOTAMAN	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. HÜSEYİN YAŞAR	SİİRT ÜNİVERSİTESİ
DR. İBRAHİM BOZACI	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

Atlas Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

DR. İBRAHİM KILIÇ AFYON KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ DR. İBRAHİM TÜRKERİ GEBZE TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ

DR. İBRAHİM TÜRKOĞLU
FIRATÜNİVERSİTESİ DR. İLKE BEZEN
TOZKOPARAN FIRAT ÜNİVERSİTESİ

DR. İLKER YAKIN MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DR. İLYAS AKHİSAR KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. İLYAS ERPAY SİİRT ÜNİVERSİTESİ

DR. İRFAN KALAYCI İNÖNÜ
ÜNİVERSİTESİ DR. İSA ÇELİK
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

DR. İSAEVNA URKİMBAEVA ABILAY HAN ULUSLARARASI
İLİŞKİLER ÜNİVERSİTESİ

DR. İSMAİL GÜMÜŞ SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR. İSMAİL GÜNEŞ AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

DR. İSMAİL SEKİ ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

DR. K.A.TLEUBERGENOVA KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ
ÜNİVERSİTESİ DR. KADRI KURAM BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. KADİR ÖZTAŞ SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

DR. KALEMKAS KALİBAEVA KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ
ÜNİVERSİTESİ DR. KARLİGASH BAYTANASOVA AL – FARABİ KAZAK MİLLİ
ÜNİVERSİTESİ

DR. KEMAL EROL YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

DR. KENJEHAN MEDEUBAEVA KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ
ÜNİVERSİTESİ DR. KENAN İLARSLAN AFYON
KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

DR. KULAŞ MAMİROVA KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ
ÜNİVERSİTESİ DR. MALİK YILMAZ ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

DR. MAHABBAT OSPANBAEVA TARAZ DEVLET PEDAGOJİ
ÜNİVERSİTESİ DR. MAİRA ESİMBOLOVA KAZAKİSTAN
NARKHOZ ÜNİVERSİTESİ

DR. MAİRA MURZAHMEDOVA AL – FARABİ KAZAK MİLLİ
ÜNİVERSİTESİ DR. MEHMET AKSARAYLI DOKUZ
EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

DR. MEHMET ALİ TÜRKMEÑOĞLU MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ

DR. MEHMET AVCI MUĞLA SITKI KOÇMAN
ÜNİVERSİTESİ DR. MEHMET BURHANETTİN OSMANİYE
KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ

COŞKUN

DR. MEHMET DİKKAYA KIRIKKALE
ÜNİVERSİTESİ DR. MEHMET EMİN USTA
HARRAN ÜNİVERSİTESİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDEKİ KÜLTÜR DERSLERİ İLE MESLEK DERSLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ ALGILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ümit CİHAN

Ahmet Yesevi Üniversitesi ,cihandancom@gmail.com,ORCID: 0000-0003-1956-9259

Aysel CİHAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi , ayselcihan5532@gmail.com,ORCID: 0000-0002-3893-8980

Özet

Bu araştırmanın amacı mesleki ve teknik anadolu liselerindeki kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarının değerlendirilmesini yapmaktır. Araştırmanın yürütülmesinde mevcut olan durumu tespit etmek için bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve betimsel “survey” veya “tarama” modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 öğretim yılının ikinci yarısında Samsun ili İlkadım ilçesinde bulunan Samsun Şehit İlhan Hamılı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin 9, 10, 11 ve 12 nci sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmuştur. Bu okulun toplam öğrenci sayısı 1322 olup bu sayıdan rastgele seçilmiş 100 öğrencinin (7’si kız, 93’ü erkek) araştırmaya katılması sağlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş anket formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere betimsel bir çözümleme uygulanmış olup veriler sayısallaştırılmış, frekans ve yüzde dağılımlarını gösteren tablolar haline getirilerek analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin kültür dersleri ile meslek derslerine ilişkin algıları tespit edilmiştir. Son olarak, ulaşılan bulgular ışığında öğrencilerin konuya ilişkin algıları değerlendirilerek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler. Meslek liseleri, Kültür ve meslek dersleri, Öğrenci algıları

THE EVALUATION OF STUDENTS’ PERCEPTIONS ABOUT CULTURE LESSONS AND VOCATIONAL LESSONS IN VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOLS

Abstract.

The aim of this research is to evaluate student perceptions about culture lessons and vocational lessons in vocational and technical anatolian high schools. This research was designed as a qualitative research and was carried out using a descriptive "survey" model in order to determine the current situation in the conduct of the research. The study group of the study consisted of students studying in 9th, 10th, 11th and 12th grades of Samsun Şehit İlhan Hamılı Vocational and Technical Anatolian High School in Samsun, İlkadım district in the second semester of the 2019-2020 academic year. The total number of students in this school is 1322 and 100 students (7 girls, 93 boys) were selected randomly from this number. In the research, a questionnaire developed by the researcher was used as a data collection tool. A descriptive analysis was applied to the data obtained in the study, and the data were digitized and analyzed by turning them into tables showing frequency and percentage distributions. According to the results obtained from the research, students' perceptions about culture lessons and vocational lessons were determined. Finally, in the light of the findings, the students' perceptions about the subject were evaluated and suggestions were presented.

Keywords: Vocational high schools, Culture and vocational lessons, Students’ perceptions

1.Giriş

Ülkemizde farklı kategorilerde mesleki ve teknik eğitim veren liseler bulunmaktadır. Bu kapsamda örgün olarak eğitim veren liseleri, Anadolu meslek liseleri, Anadolu teknik liseleri, meslek liseleri, teknik liseler ve çok programlı liseler olarak

sıralamak mümkündür. Piyasanın teknik ara eleman ihtiyacını karşılamada önemi yadsınamayan mesleki ve teknik liseler, teknolojik gereksinimlerle beraber mesleki eğitimin günümüzde daha fazla önem kazanmasına yol açmıştır. Özellikle sanayi kesiminde üretkenliği olan mesleki ve teknik bilgi ve becerilere sahip elemanlara daha çok gereksinim duyulduğu göz önüne alındığında bu liselerden mezun olanların önemi daha belirgin hale gelecektir.

Eğitimin önemli boyutundan birisi olan mesleki ve teknik eğitim, çok çeşitli mesleki alanlarda ve karmaşık yapılarda olmuştur. Mesleki teknik eğitim veren okulların en önemli ve önde gelen görevi istihdam dünyasına iş gücü sağlamaktır. Görev yapacak iş gücünde aranan niteliklerse çeşitlilik arz etmektedir. Zira bilgi çağı, mal ve hizmet sağlayan iş gücünde beceri seviyesini ve yükümlülüğünü artırmış bulunmaktadır (Ertürk, 1994: 12).

Öçal (2008: 12-19) mesleki eğitimi gelişmiş batılı ülkelerde el becerileri ya da pratik etkinlikler vasıtasıyla kariyer edindirmeyi gaye edinen bir meslek dalı olarak tanımlarken; Eşme (2007), Şahin ve Fındık (2008:66-67) ise mesleki teknik eğitimin amacını, kişileri endüstri, ticaret ve hizmet alanlarında istihdam için nitelikli iş gücü olarak yetiştirmek ve eğitmek için gerekli temel eğitimi vermek olarak tanımlamaktadır.

Mesleki eğitim, kişiye iş yaşamında belli bir meslek ile alakalı olarak, bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarına sahip olduran ve kişilerin kabiliyetlerini türlü taraflarıyla geliştiren eğitim mesleki eğitim olarak nitelendirilirken, teknik eğitim ise ileri seviyede matematik ve fen bilgisiyle uygulamalı olarak teknik kabiliyetleri zorunlu kılan, meslek hiyerarşisinde orta ve yüksek kademeler arası seviyede zorunlu beceri, bilgi ve alışkanlıkları elde ettiren ileri seviyede meslek eğitimidir (Alkan vd, 1998).

“Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği’nde mesleki ve teknik eğitim kullarında 10. sınıftan itibaren ortak dersler, alan/dal/meslek dersleri ve seçmeli dersler olmak üzere 3 ana başlıkta ders grupları bulunmaktadır. Ortak dersler, hangi türden liseler için olursa olsun öğrencilerin genel kültürünü geliştirmesi ve katkı sağlaması için müfredata konulmuş olan derslerdir.

Diğer yandan, mesleki ve teknik eğitimde, haftalık ders programında ortak derslerin olmasının gerekçesi, “Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği’nin 2. bölümünün c maddesinde; “*Gençlere ve yetişkinlere ortak bir genel kültür kazandırmak amacıyla öğrencilere de ferdi ve sosyal problemleri tanıtıp onlara çözüm üretme yollarını; ülkenin toplumsal, kültürel ve iktisadi kalkınmasına katkı sağlama bilincinin elde edilmesi*” (Başbakanlık, 2002) hedeflenmiştir. Nitekim geçmişten beri mesleki ve teknik eğitim müfredatı, “toplumsal ve kültürel değerler yönünden boşta bırakılmıştır” (Doğan, 1977: s.28). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu bahsedilen boşluk, ortak dersler vasıtasıyla kapatılmaya çalışılmıştır.

Mesleki ve teknik liselerin müfredatları genel olarak incelendiğinde, derslerin meslek dersi ve kültür dersi olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrımında, mesleki ve teknik liselerde pratik odaklı olan “meslek dersleri” daha fazla ön planda tutulurken, teorik dersler olarak nitelendirilen “kültür dersleri” ise ikincilleştirildiği görülmektedir. Bununla beraber meslek derslerinde de teorik bilgiler/dersler bulunuyor olsa da, bu dersler ile nakledilen bilgiler, emek süreçlerindeki kullanımına uygun olacak şekilde “teknikleştirilerek” öğrencilere nakledildiğinden (Tanguy, 1985), esasta “pratiğe”, diğer bir söylemle “kol emeğine” dönük mesleki ve teknik liseleri müfredatlarında teori ile pratik arasındaki ayrıma denk düşmektedir. Bu kapsamda bu okullarda ister istemez öğrenci algılarında iki farklı öğretmen (meslek-kültür öğretmenleri) ve iki farklı ders grubunun (meslek-kültür dersleri) varlığı oluşmaktadır (Özdemir, 2012). Bu farklılaşmanın öğrencilerin meslek-kültür dersleri grubuna dönük tutumlarının ne yönde etkilediğine ilişkin hususların incelenmesi bu araştırmanın amacına esas teşkil etmektedir.

2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, mesleki ve teknik anadolu liselerindeki kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarını değerlendirilmiştir. Bu araştırma, günümüzde önemi artmaya başlayan mesleki ve teknik liselerindeki öğrencilerinin meslek ve kültür öğretmenlerine karşı tutumlarının incelenmesi ve elde edilen bu bulguların konu ile ilgili karşılaşılan olumsuzluklara öneriler getirmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırma sonucunda, öğrencilerin kültür dersleri ve meslek dersleriyle alakalı görüşleriyle bu derslere ilişkin algıları ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu görüşlerin tespiti sonucunda elde edilen sonuçlar mesleki ve teknik eğitim yapılan okullarda mesleki ve kültürel derslere ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ileride yapılması muhtemel çalışmalarda yol gösterici olması da bu araştırmanın hedefleri arasındadır.

3.Yöntem

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, mesleki ve teknik anadolu liselerindeki kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarının belirlenebilmesi için bu liselerde eğitim alan öğrencilerin görüşlerine göre belirleneceğinden araştırmanın yürütülmesinde mevcut olan durumu tespit etmek için bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve betimsel “survey” veya “tarama” modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yöntemleridir (Fraenkel ve Wallen, 2006; Karasar,1999).

Betimsel tarama modeliyle alınan veriler, önceden tespit edilen temalara göre özetlenip yorumu yapılır. Analiz neticesinde bulunan bulguları düzenleyip sonrasında da yorumlayıp okuyucuya arz etmek temel gayedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 öğretim yılının ikinci yarısında Samsun ili İlkadım ilçesinde bulunan Samsun Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin 9, 10, 11 ve 12 nci sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden meydana gelmiştir. Bu okulun öğretmen sayısı 154 ve öğrenci sayısı ise 1322 olup bu , Sayıdan rastgele seçilmiş 100 öğrenci ankete katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleri ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetine Göre Dağılımları

Sınıf	Kız	Erkek	Sınıflar Toplamı	Yüzde (%)
9.Sınıf	0	19	19	19,0
10.Sınıf	1	15	16	16,0
11.Sınıf	3	36	39	39,0
12.Sınıf	3	22	25	25,0
Öğrenci Toplamı	7	93	100	100,0

Araştırmaya katılanların %7’si’i kız %93’ü erkek öğrencilerden oluşmuş olup Samsun Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin çoğunlukla erkek öğrencilerin öğrenim gördükleri bir okul olduğu Tablo 1’den görülmektedir.

Samsun Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin bünyesinde Bilişim Teknolojisi, Elektrik Elektronik Teknolojisi, Makine Teknolojisi, Bilgisayar Destekli Makine Ressamlığı, Bilgisayar Destekli Endüstriyel Modelleme, Matbaa Teknolojisi, Metal Teknolojisi, Metalurji Teknolojisi, Mobilya ve İç Mekân Tasarımı, Motorlu Araçlar Teknolojisi ve Harita Tapu Kadastro bölümleri olmak üzere 11 bölümden oluşmaktadır. Diğer taraftan okulun 9. Sınıf öğrencileri diğer ortaöğretim kurumlarıyla ortak müfredatları nedeniyle bu sınıf seviyesinde bir bölüm seçimi olmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim aldıkları bölümlere, buldukları sınıflara ve cinsiyetine göre dağılımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Bölümlere, Buldukları Sınıflara ve Cinsiyetine Göre Dağılımları

Bölümler	10. Sınıf		11. Sınıf		12. Sınıf		Toplam	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Bilişim Teknolojisi	0	0	0	4	0	4	0	8
Elektrik Elektronik	0	0	0	3	0	5	0	8
Makine Teknolojisi	0	4	0	10	1	6	1	20
Makine Ressamlığı	0	0	0	0	0	1	0	1
Endüst Modelleme	0	0	0	0	0	3	0	3
Matbaa Teknolojisi	1	2	0	0	2	3	3	5
Metal Teknolojisi	0	4	0	5	0	0	0	9
Metalurji Teknolojisi	0	0	0	2	0	0	0	2

Mobilya ve İç Mek.	0	0	2	0	0	0	2	1	3
Motorlu Araçlar	0	0	0	6	0	0	0	6	6
Harita Tapu Kadastro	0	5	1	6	0	0	1	11	12
Toplam	1	15	3	36	3	22	7	74	81

Tablo 2 incelendiğinde bölümlere göre araştırmaya katılan en fazla öğrenci sayısı 21 kişiyle Makine Teknolojisi bölümünden, en az öğrenci sayısı 1 kişiyle Bilgisayar Destekli Makine Ressamlığı bölümünden olmuştur. Sınıf temelinde araştırmaya katılan öğrencilerden en fazla öğrenci sayısı 39 kişiyle 11. Sınıflar, en az öğrenci sayısı 16 kişiyle 10. Sınıflar olmuştur.

Tablo 3.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Bölümlere Göre Yüzde Dağılımları

	Toplam	Yüzde (%)
Bilişim Teknolojisi	8	9,8
Elektrik Elektronik	8	9,8
Makine Teknolojisi	21	25,9
Makine Ressamlığı	1	1,2
Endüst Modelleme	3	3,7
Matbaa Teknolojisi	8	9,8
Metal Teknolojisi	9	11,1
Metaller Teknolojisi	2	2,4
Mobilya ve İç Mek.	3	3,7
Motorlu Araçlar	6	7,4
Harita Tapu Kadastro	12	14,8
Toplam	81	100

1 Sınıflarda bölüm olmadığından bu sınıflar hariç olmak üzere araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim aldıkları bölümlere göre dağılımları Tablo 3'te verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya en çok Makine Teknolojisi bölümünden katılım sağlanmış olup toplam katılan öğrencinin %25,9'unu teşkil etmektedir. Araştırmaya en az Bilgisayar Destekli Makine Ressamlığı bölümünden katılım sağlanmış olup oranı %1,2 olmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş anket formu kullanılmıştır. Anket formunun hazırlanmasında öncelikle literatür taraması yapılmış, daha önceki benzer çalışmalardan da faydalanılarak araştırmacının amacına uygun sorular hazırlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilere uygulanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların sınıf düzeyleri ve cinsiyetine göre dağılımları ile eğitim aldıkları bölümlere ve buldukları sınıflara göre dağılımları, öğrenim gördükleri okul, bölüm ve mezuniyet sonrası bilgilerini sorgulayan sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, kültür ve meslek dersleriyle ilgili bilgileri sorgulayan sorular meydana gelmektedir. Ankette yer alan toplam soru sayısı 36'dır.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Anket formu vasıtasıyla toplanan veriler daha sonra betimsel bir çözümleme uygulanmıştır. Bu çerçevede toplanmış olan veriler sayısallaştırılmış, frekans ve yüzde dağılımlarını gösteren tablolar haline getirilerek çözümlenmiştir.

Betimsel analiz, nitel çalışmalarda veri çözümlene tekniklerindedir. Araştırmanın kavramsal yapısının daha evvelden net bir şekilde belirlendiği araştırmalarda uygun bir teknik olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın amaçlarına uygun olarak, bu çalışmada elde edilen veriler için betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre, nitel araştırmalarda geçerlik hususu, güvenilirlik hususuna kıyasla daha önemli görülmektedir. Geçerliğin sağlanmasında tavsiye edilen farklı tedbirler, bu çalışmada da kullanılmıştır. Örnek olarak vermek gerekirse veri toplama aracı olan anketler hazırlanırken ve anketlerle elde edilen veriler yorumlanırken uzman görüşü alınmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular tablolar haline sunulmuştur.

4.Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, mesleki ve teknik anadolu liselerindeki kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarının belirlenebilmesi için bu liselerde eğitim alan öğrencilerin okuldaki kültür dersleri ile meslek derslerine ilişkin uygulanan anket neticelerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tabloların daha iyi anlaşılması amacıyla veriler neticesinde elde edilen bulgular tabloların altında detaylı olarak açıklanmıştır.

4.1 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İlköğretimi Bitirdikten Sonra Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine Geçiş Süreçlerine İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilere, gidecekleri okul türüyle ilgili karar alma sırasında, mesleki ve teknik liseler hakkında ne kadar bilgileri oldukları soruldu. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İlköğretimi Bitirdikten Sonra Mesleki ve Teknik Anadolu

Lisesi Hakkında Bilgilerinin Olup Olmadığıyla İlgili Görüşleri

İlköğretimi bitirdikten sonra Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile ilgili bilginiz var mıydı?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	30	30,0
Kısmen	44	44,0
Hayır	26	26,0
Toplam	100	100,0

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin sadece üçte birine yakın (%30) bir kısmının mesleki ve teknik liseler hakkında bilgilerinin olduğu, buna rağmen öğrencilerin büyük bir kısmının (%70); mesleki ve teknik liselere gelmeden evvel bu liseler hakkında ya herhangi bir bilgilerinin olmadığı (%26) veya kısmen bilgileri olduğu (%44) görülmektedir.

Tablo 5'den öğrencilerin mesleki ve teknik anadolu lisesinde eğitim görmesinde kendileri dışında en fazla etkiye sahip olan kesimin, aile ve aile çevresi olduğu görülmüştür. Seçeneklerde "ailem ve ben" (%38,2), "aile çevrem ve akrabalarım" (%14,5) seçeneklerine dönük öğrencilerin nispi ağırlığı, tamamen tek başına ailenin

hiçbir etkisi yokken (%0), aile çevresinin eğitime ilişkin kararlardaki etkisini net olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 5.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İlköğretimi Bitirdikten Sonra Mesleki ve Teknik Anadolu

Lisesine Gitmelerinde Etkilendikleri Kişilerle İlgili Görüşleri

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine gitmenizden en fazla kimin etkisi oldu?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Tamamen kendim	44	40,0
Tamamen ailem	0	0
Ailem ve ben	42	38,2
Öğretmenlerim	4	3,6
Arkadaşlarım	2	1,8
Aile çevrem-akrabalarım	16	14,5
Diğer	2	1,8
Toplam	110	100,0

Diğer taraftan Tablo 5'deki bulgular, öğrencilerin mesleki ve teknik lisede eğitim görmeye ilgili karar sürecinde, kendilerinin de rolünün olduğunu göstermektedir ki "Tamamen kendim" seçeneği, içinde aile olmayan seçeneklerde en çok işaretlenen (%40) seçenek olmuştur.

Öğrencilere soru formu ile sorulan sorular vasıtasıyla mesleki ve teknik anadolu lisesinde eğitim almalarına neden olan süreçlerle ilgili ilişkin sorular da yöneltilmiş olup Tablo 6'da öğrencilerin bu liselerde eğitim almasında etkili olan sebeplere ait bulgular verilmiştir.

Tablo 6.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Eğitim Görmelerinde Etkin

Olan Faktörlerle İlgili Görüşleri

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesindeki eğitim görmeyenlerde etkili olan faktörler nelerdir?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Aile mesleğini sürdürme düşüncesi	8	4,5
Kısa yoldan meslek sahibi olup para kazanma düşüncesi	42	23,8
Kolay şekilde iş bulama düşüncesi	26	14,8
Toplumda saygın yerde olma düşüncesi	12	6,8
Kültür derslerinde başarısız olacağım endişesi	8	4,5
Kültür derslerinden hoşlanmamam	2	1,1
Üniversiteyi kazanma ihtimalimin düşük olması.	10	5,7
Üniversiteye gitme düşüncemin olmaması	12	6,8
Ailemin üniversite hazırlık dersane özel ders vb. imkânlarının olmaması	2	1,1
Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin daha disiplinli olduğu düşüncesi	8	4,5
Mesleki ve Tek. Anadolu Lisesinin üniversite sınavında ek puan vermesi	12	6,8
El işlerine daha yetenekli ve yatkın olmam	34	19,3

Toplam	176	100.0
---------------	------------	--------------

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin mesleki ve teknik Anadolu liselerinde eğitim görmelerinde en fazla etken olduğunu belirttikleri ilk üç faktörün “Kısa yoldan meslek sahibi olup para kazanma düşüncesi” (%23,8); “El işlerine daha yetenekli ve yatkın olmam” (%19,3); “Kolay şekilde iş bulama düşüncesi” (%14,8) seçenekleri olduğu görülmektedir. Buradaki üç seçeneğin de, ortaöğretimden mezun olduktan sonra üniversiteye gitmektense kısa vadede ve kestirme yoldan iş hayatına girip ekonomik anlamda kendine yeterli olma düşüncesine işaret ettiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki ve teknik Anadolu liselerini ortaöğretimden mezun olduktan sonra sanayide emek gücü talebi olan piyasalara girmede kendileri için bir araç ve anahtar (ya da halk arasındaki tabiri ile “altın bilezik”) verecek bir eğitim kurumu olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan, kültür derslerinde başarısız olma endişesi (%4,5); kültür derslerinden hoşlanmama (%1,1) ve üniversiteyi kazanma ihtimalini düşük görme (%5,7) gibi faktörler de öğrencilerin mesleki ve teknik Anadolu liselerini tercih etme nedenleri arasında olduğu yorumu yapılabilir.

4.2 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okudukları Bölümleriyle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilere, okudukları bölümden memnun olup olmadıkları soruldu. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnun Olup Olmadığıyla İlgili

Görüşleri (9. sınıflar hariç)

Okuduğunuz bölümden memnun musunuz?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	59	72,8
Kısmen	9	11,2
Hayır	13	16,0
Toplam	81	100,0

Araştırmanın yapıldığı okulda araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları bölümden memnun olup olmadığına ilişkin olarak sorulan soruya öğrencilerin % 72,8’lik kısmı memnun olduklarını belirtirken öğrencilerin %27,2’lik kısmının; okudukları bölümden ya memnun olmadıklarını (%16) ya da kısmen memnun olduklarını (%11,2) ifade etmişlerdir (Tablo 7).

Yukarıdaki soruyla bağlantılı olarak araştırmaya katılan öğrencilere gelecekte seçecekleri mesleklerin okudukları bölümle ilgili olmasını isteyip istemedikileri hakkında sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gelecekte Seçecekleri Mesleklerin Okudukları Bölümle

İlgili Olmasını İsteyip İstemedikileri Hakkında Görüşleri

Gelecekte seçeceğiniz mesleğin, okuduğunuz bölümle ilgili olmasını ister misiniz?	Frekans f)	Yüzde (%)
Evet	60	60,0
Kısmen	18	18,0
Hayır	22	22,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin gelecekte seçecekleri mesleklerin okudukları bölümle ilgili olmasını isteyip istemedikleri sorulduğunda büyük çoğunluğunun (%60) bu soruya olumlu cevap verdiği, kalan %40'lık kısımdakilerinse bu soruya ya olumsuz cevap verdiği (%22) ya da kısmen olumlu cevap verdiği (%18) görülmektedir (Tablo 8).

Araştırmaya katılan öğrencilerin gelecekte seçecekleri mesleklerin okudukları bölümle ilgili olmasını isteyip istemeyeceklerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gelecekte Seçecekleri Mesleklerin Okudukları Bölümle İlgili Olmasını İsteyip İstemeyeceklerine İlişkin Görüşleri

Gelecekte seçeceğiniz mesleğin, okuduğunuz bölümle ilgili olmasını ister misiniz?	Frekans f)	Yüzde (%)
Evet	16	16,0
Hayır	84	84,0
Toplam	100	100,0

Araştırmanın yapıldığı mesleki ve teknik anadolu lisesinde şu anda okudukları bölümün gelecekte seçecekleri meslekle ilgili olmasını istemeyen öğrencilerin oranının oldukça yüksek (%84) olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin okulu bitirdikten sonra yapmayı düşündükleriyle ilgili görüşleri Tablo 10'da verilmiştir

Tablo 10.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bitirdikten Sonra Yapmayı Düşündükleriyle

İlgili Görüşleri

Okulu bittikten sonra yapmayı düşündüğün nedir?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üniversitede 2 yıllık bir yüksekokula gitmeyi isterim.	22	22,0
4 yıllık bir fakülteye gitmeyi isterim.	23	23,0
Mesleğimle ilgili olan bir iş yerinde çalışmak isterim.	26	26,0
Mesleğimle ilgili bir iş yeri açarak çalışmak isterim.	16	16,0
Mesleğimden farklı olan bir işte çalışmak isterim.	2	2,0
Kararsızım	7	7,0
Diğer	4	4,0
Toplam	100	100,0

Araştırmada öğrencilere okulu bitirdikten sonra yapmayı düşündüklerinin ne olduğu sorulduğunda, öğrencilerin yarıya yakını (%46'lık) kısmının [iki yıllık bir yüksekokul (%22) ile 4 yıllık bir fakülteye (%23)] üniversiteye gitmek istediği, %44'lik kısmının ise [Mesleğiyle ilgili bir iş yerinde çalışmak isteyen (%26) ile mesleğiyle ilgili bir iş yeri açarak çalışmak isteyen (%16)] meslekleriyle ilgili işlerde çalışmak istedikleri görülmüştür (Tablo 10).

4.3 Kültür Dersleri ile Meslek Dersleri Hakkında Öğrenci Algularına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Mesleki ve teknik anadolu liselerinde geçmişten beri meslek dersi/kültür dersi ayrımı yapılagelmiştir. Bir kısım öğrenciler, meslek öğrenmek amacıyla geldikleri bu okullarda fizik, kimya, matematik vb. dersleri almalarının meslek hayatlarında ne işe yarayacaklarını hatta bu derslerin tamamen kaldırılmasını bunların yerine meslek derslerinin artırılmasını sorgularken diğer bir kısım öğrencilerse kültür derslerinin de genel kültürlerine ve hayatlarına katkı sağlayacağını belirterek bu derslerin de alınması gerektiğini savunmuşlardır. Bu çalışmanın esasını, meslek dersi-kültür dersi ayrışması konusunda öğrenci algularının belirlenmesi oluşturmuştur.

Bu çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin lise eğitimleri boyunca zevk alarak katıldıkları derslere ilişkin görüşleriyle ilgili soru sorulmuş ve verilen cevaplar Tablo 11'e işlenmiştir.

Tablo 11.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Lise Eğitimi Boyunca Zevk Alarak Katıldıkları Derslerle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin Severek Katıldıkları Dersler	Frekans f)	Yüzde (%)
Sözel Kültür Dersleri	34	25,3
Sayısal Kültür Dersleri	20	14,9
Teorik Meslek Dersleri	10	7,4
Uygulamalı Meslek Dersleri	46	34,3
Hiçbiri	10	7,4
İşletmelerde Beceri Eğitimi	12	8,9
Diğer	2	1,7
Toplam	134	100,0

Tablo 11 incelendiğinde, mesleki ve teknik anadolu liselerinde eğitim gören öğrencilerin eğitimleri süresince zevk alarak girdikleri derslere dönük tercihlerinin sözel kültür (%25,3) ve sayısal kültür (%14,9) olmak üzere toplam **%40,2**'sinin kültür dersleri olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin zevk alarak girdikleri derslere ilişkin tercihlerinin teorik meslek (%7,4), uygulamalı meslek (%34,3) ve işletmelerde beceri eğitimi (%8,9) olmak üzere toplam **%50,7**'si ise meslek derslerine zevk alarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla burada meslek derslerine olan tercih kültür derslerinden daha fazla olduğu sonucu çıkarılabilir

Diğer taraftan aynı öğrenci grubuna lise eğitimleri boyunca zorlandıkları derslere ilişkin görüşleriyle ilgili soru da sorulmuş olup verilen cevaplar Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Lise Eğitimi Boyunca Zorlandıkları Derslerle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin Zorlandıkları Dersler	Frekans f)	Yüzde (%)
Sözel Kültür Dersleri	20	18,5
Sayısal Kültür Dersleri	64	59,2
Teorik Meslek Dersleri	8	7,4
Uygulamalı Meslek Dersleri	2	1,8
Hiçbiri	6	5,5
İşletmelerde Beceri Eğitimi	2	1,8
Diğer	6	5,5
Toplam	108	100,0

Tablo 12'deki sonuçlar incelendiğinde, mesleki ve teknik anadolu liselerinde eğitim gören öğrencilerin eğitimleri süresince en çok sözel kültür (%18,5) ve sayısal kültür (%59,2) olmak üzere toplam **%77,7**'sinin kültür derslerinden zorlandıklarını belirttikleri anlaşılmıştır. Diğer taraftan teorik meslek (%7,4) ve uygulamalı meslek

(%1,8) ve işletmelerde beceri eğitimi (%1,8) olmak üzere toplam %11'i ise meslek derslerinden zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 11 ve 12 birlikte değerlendirildiğinde her iki tablodaki bulguların birbirini destekledikleri görülecektir. Zira Tablo 101'de hangi derslere zevk alarak katıldıkları sorulan öğrencilerin %50,7'sinin meslek derslerini %40,2'sinin ise kültür derslerini belirttiği bulgular ile hangi derslerden zorlandıkları sorulan öğrencilerin %77,7'sinin kültür dersleri, %11'ini ise meslek derslerinin olduğunu belirttiği bulguların birbiriyle örtüştüğü, desteklediği görülmektedir.

Buradan çıkaracağımız yorum, mesleki ve teknik anadolu liselerinde eğitim gören öğrenciler meslek derslerine kıyasla kültür derslerine hem daha az zevk alarak katıldıkları hem de bu derslerde daha fazla zorlandıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada öğrencilere mesleki ve teknik anadolu lisesine girdikten sonra kültür derslerine ilgilerindeki değişimin yönüyle ilgili görüşleri sorulmuş ve bu sorulara verilen cevaplar Tablo 13'e aktarılmıştır.

Tablo 13.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine Girdikten Sonra Kültür Derslerine İlgilerindeki Değişimin Yönüyle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin Kültür Derslerine İlgilerindeki Değişimin Yönü	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlgimde bir değişiklik olmadı	48	48,0
İlgim azaldı.	18	18,0
İlgim arttı.	32	32,0
Diğer	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 13'de mesleki ve teknik anadolu lisesinde eğitime başladıktan sonra öğrencilerin yarısına yakın (%48) bir kısmının kültür derslerine olan ilgilerinde herhangi bir değişikliğin olmadığını, üçte birinin (%32) kültür derslerine ilgilerinin arttığını belirtirken, bu öğrencilerden %18'inin ise bu derslere karşı ilgilerinin azaldığını ifade etmiştir.

Araştırmada sorgulanan konulardan bir diğeri, kültür derslerinin gerekli olup olmadığına ilişkin olan sorudur. Bu soruya verilen cevaplar Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Derslerine İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin Kültür Derslerine İlgilerindeki Değişimin Yönü	f	%
Çalışma hayatımda faydalanmayacağımdan gereksiz olduklarını düşünüyorum	28	20,0
Çalışma hayatımda da kullanabileceğimden gerekli olduğunu düşünüyorum	58	41,4
Üniversiteye gitmeyi düşünmediğimden benim için gereksiz olduğunu düşünüyorum	6	4,2
Sadece üniversite sınavlarında gerekli olduğundan sevmesem de almam gerektiğini düşünüyorum.	16	11,4
Çalışma hayatımda veya üniversite sınavlarında zorunlu olmasalar da bilmemiz		

gereken bilgiler verildiği için gerekli olduğunu düşünüyorum.	30	21,4
Diğer	2	1,4
Toplam	140	100,0

Tablo 14'teki bulguları incelediğimizde, öğrencilerin kültür derslerinin gerekliliği hakkında verdikleri cevaplar en yüksek orandan aşağıya doğru sırasıyla şu şekilde olmuştur: Öğrencilerin %41,4'ü çalışma hayatlarında da kullanabileceği düşüncesiyle gerekli olduğunu ifade ederken, %21,4'ü çalışma hayatlarında veya üniversite sınavlarında zorunlu olmasalar da bilmeleri gereken bilgiler verildiği için gerekli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Öğrencilerin %20'si çalışma hayatlarında faydalanmayacaklarından gereksiz olduklarını, %11,4'ü sadece üniversite sınavlarında gerekli olduğundan sevmeseler de almaları gerektiğini, %4,2'si ise üniversiteye gitmeyi düşünmediklerinden kendileri için gereksiz olduğunu düşündüğünü belirtmişlerdir.

Tablo 14'teki bulgular yorumlandığında, öğrencilerin kültür derslerinin gerekliliği hakkında verdikleri cevaplardan "gereksiz" düşüncesindekiler %24,2 (%20 +%4,2), sevmese de "mecburiyetten" alması gerektiğini düşünen %11,4'lük kısmın toplamı %35,7'tir ki bu oran araştırmaya katılan öğrencilerden üçte birinden fazlasının kültür derslerinin gerekli olmadığını ya da sevmese de mecburi olarak gerekli olduğunu belirten öğrencilerdir. Diğer yandan kültür derslerinin; çalışma hayatlarında kullanılacağı düşüncesiyle gerekli olduğunu düşünenler %41,4, bilmeleri gereken bilgiler olduğu düşüncesiyle gerekli olduğunu düşünenler ise %21,4'tür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kültür dersleri ile meslek dersleri arasındaki dengenin nasıl kurulmasını istedikleriyle ilgili görüşlerine ilişkin sorulara verilen cevaplar Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Dersleri ile Meslek Dersleri Arasındaki Dengenin Nasıl Kurulmasını İstedikleriyle İlgili Görüşleri

Görüşler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kültür derslerinin daha ağırlıklı olmasını isterdim	18	18,0
Meslek derslerinin mevcut durumdan daha ağırlıklı olmasını isterdim	20	20,0
Tamamen kültür derslerinin olmasını isterdim	12	12,0
Tamamen meslek derslerinin olmasını isterdim	20	20,0
Şu an olduğu gibi devam etmesini isterdim	30	30,0
Toplam	100	100,0

Tablo 15'te öğrencilerin kültür dersleri ile meslek dersleri arasındaki dengenin nasıl kurulmasını istediniz sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, ders programı içinde kültür derslerinin daha ağırlıklı olmasını isteyenlerle (%18), tamamen kültür derslerinden olmasını isteyenlerin (%12) toplamı olan %30 oranındaki öğrenci kültür derslerine ağırlık verilmesini isterken; ders programı içinde meslek derslerinin daha ağırlıklı olmasını isteyenlerle (%20), tamamen meslek derslerinden olmasını isteyenlerin (%20) toplamı olan %40 oranındaki öğrenci meslek derslerine ağırlık

verilmesini istediği görülmüştür. Kalan %30'luk kısım ise mevcut durumun devamından yana olduğunu belirtmiştir.

4.4. Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Meslek Derslerine İlişkin Diğer Görüşleriyle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin kültür dersleri ve meslek dersleriyle ilgili diğer görüşlere ilişkin cevapların frekansları ve yüzde dağılımları Tablo 16, 17, 18 ve 19'da verilmiştir.

Tablo 16.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Meslek Dersleriyle İlgili Sorulan Sorulara Verdikleri Diğer Görüşlere İlişkin Cevapların Frekansları ve Yüzde Dağılımları

<u>Görüşler</u>	<u>Katılıyorum</u>		<u>Kısmen</u>		<u>Katılmıyorum</u>	
	f	%	f	%	f	%
Meslek derslerini dinlerken daha çok sıkılıyorum.	20	20,0	26	26,0	54	54,0
Kültür derslerini dinlerken daha çok sıkılıyorum.	24	24,0	36	36,0	40	40,0
Meslek derslerinde öğretmene soru sormaktan daha çok çekinirim.	18	18,0	16	16,0	66	66,0
Kültür derslerinde öğretmene soru sormaktan daha çok çekinirim.	24	24,0	26	26,6	50	50,0
Meslek dersleri geleceğim için daha önemlidir.	62	62,0	24	24,0	14	14,0
Kültür dersleri geleceğim için daha önemlidir.	36	36,0	50	50,0	14	14,0
Meslek derslerine daha istekli çalışırım.	56	56,0	34	34,0	10	10,0
Kültür derslerine daha istekli çalışırım.	40	40,0	40	40,0	20	20,0
Meslek derslerinde daha başarılıyım.	62	62,0	32	32,0	6	6,0
Kültür derslerinde daha başarılıyım.	28	28,0	54	54,0	18	18,0
Meslek derslerinde kendimi daha rahat hissederim.	54	54,0	37	37,0	11	11,0
Kültür derslerinde kendimi daha rahat hissederim.	46	46,0	40	40,0	14	14,0

- Araştırmaya katılan öğrencilerden %20'si meslek derslerini, %24'ü ise kültür derslerini dinlerken daha çok sıkıldığını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %18'i meslek derslerinde, %24'ü ise kültür derslerinde öğretmene soru sormaktan daha çok çekindiğini belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %62'si meslek derslerinin, %24'ü ise kültür derslerinin gelecekları için daha önemli olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %56'sı meslek derslerine, %40'ı ise kültür derslerine daha istekli çalıştığını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %62'si meslek derslerinde, %28'i ise kültür derslerinde daha başarılı olduklarını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %54'ü meslek derslerinde, %46'sı ise kültür derslerinde kendilerini daha rahat hissettiklerini belirtmiştir. **Tablo 17.**

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Meslek Dersleriyle İlgili Soruların Verdikleri Diğer Görüşlere İlişkin Cevapların Frekansları ve Yüzde Dağılımları

<u>Görüşler</u>	<u>Katılıyorum</u>		<u>Kısmen</u>		<u>Katılmıyorum</u>	
	f	%	f	%	f	%
Meslek derslerinin haftalık ders saati yeterlidir.	58	58,0	34	34,0	8	8,0
Kültür derslerinin haftalık ders saati yeterlidir.	40	40,0	30	30,0	30	30,0
Meslek derslerini anlamak daha kolaydır.	54	54,0	22	22,0	24	24,0
Kültür derslerini anlamak daha kolaydır.	30	30,0	40	40,0	30	30,0
Meslek derslerinin işleniş şekli daha iyidir.	52	52,0	34	34,0	14	14,0
Kültür derslerinin işleniş şekli daha iyidir.	36	36,0	40	40,0	24	24,0
Meslek dersi öğretmenlerinin verdiği öğüt ve öneriler daha önemlidir.	58	58,0	35	35,0	7	7,0
Kültür dersi öğretmenlerinin verdiği öğüt ve öneriler daha önemlidir.	40	40,0	46	46,0	14	14,0
Meslek dersi öğretmenlerine düşünceleri iletmek daha kolaydır.	50	50,0	33	33,0	17	17,0
Kültür dersi öğretmenlerine düşünceleri iletmek daha kolaydır.	48	48,0	30	30,0	20	20,0
Meslek dersi öğretmenlerini dinlemek zorunda olmadığımı düşünürüm.	18	18,0	16	16,0	66	66,0
Kültür dersi öğretmenlerini dinlemek zorunda olmadığımı düşünürüm.	16	16,0	26	26,0	58	58,0

- Araştırmaya katılan öğrencilerden %58'i meslek derslerinin, %40'ı ise kültür derslerinin haftalık ders saatinin yeterli olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %54'ü meslek derslerini, %30'u ise kültür derslerini anlamak daha kolaydır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %52'si meslek derslerinin, %36'sı ise kültür derslerinin işleniş şeklinin daha iyi olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %58'i meslek dersi öğretmenlerinin, %40'ı ise kültür dersi öğretmenlerinin verdiği öğüt ve önerilerin daha önemli olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %50'si meslek dersi öğretmenlerine, %48'i ise kültür dersi öğretmenlerine düşüncelerini iletmelerinin daha kolay olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %18'i meslek dersi öğretmenlerini, %16'sı ise kültür dersi öğretmenlerini dinlemek zorunda olmadığını düşündüğünü belirtmiştir.

Tablo 18.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Meslek Dersleriyle İlgili Soruların Verdikleri Diğer Görüşlere İlişkin Cevapların Frekansları ve Yüzde Dağılımları

<u>Görüşler</u>	<u>Katılıyorum</u>		<u>Kısmen</u>		<u>Katılmıyorum</u>	
	f	%	f	%	f	%
Meslek dersi öğretmenlerinin anlattıkları anlamak daha kolaydır.	50	50,0	32	32,0	18	18,0
Kültür dersi öğretmenlerinin anlattıkları anlamak						

daha kolaydır.	28	28,0	52	52,0	20	20,0
Okulda meslek dersi öğretmenleriyle daha kolay iletişim kurulabiliyor.	64	4,0	25	25,0	11	11,0
Okulda kültür dersi öğretmenleriyle daha kolay iletişim kurulabiliyor.	36	36,0	48	48,0	16	16,0
Okulda meslek dersi öğretmenlerinin sözü daha fazla dinlenir ve sevilir.	52	52,0	32	32,0	16	16,0
Okulda kültür dersi öğretmenlerinin sözü daha fazla dinlenir ve sevilir.	36	36,0	48	48,0	16	16,0
Meslek dersi öğretmenleri bizimle daha çok ilgilenir.	66	66,0	26	26,0	8	8,0
Kültür dersi öğretmenleri bizimle daha çok ilgilenir.	26	26,0	50	50,0	24	24,0
Meslek dersi öğretmenleri bize daha fazla kolaylık gösterir.	60	60,0	30	30,0	10	10,0
Kültür dersi öğretmenleri bize daha fazla kolaylık gösterir.	32	32,0	42	42,0	26	26,0

- Araştırmaya katılan öğrencilerden %50'si meslek dersi öğretmenlerinin, %28'i ise kültür dersi öğretmenlerinin anlattıklarını anlamalarının daha kolay olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %64'ü meslek dersi öğretmenleriyle, %36'sı ise kültür dersi öğretmenleriyle daha kolay iletişim kurulabildiklerini belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %52'si meslek dersi öğretmenlerinin, %36'sı ise kültür dersi öğretmenlerinin sözünün daha fazla dinlenir ve sevilir olduğunu belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %66'sı meslek dersi öğretmenlerinin, %26'sının ise kültür dersi öğretmenlerinin kendileriyle daha çok ilgilendiğini belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %60'ı meslek dersi öğretmenlerinin, %32'si ise kültür dersi öğretmenlerinin kendilerine daha fazla kolaylık gösterdiğini belirtmiştir.

Tablo 19.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kültür Dersleri ve Meslek Dersleriyle İlgili Sorulara Verdikleri Diğer Görüşlere İlişkin Cevapların Frekansları ve Yüzde Dağılımları

<u>Görüşler</u>	<u>Katılıyorum</u>		<u>Kısmen</u>		<u>Katılmıyorum</u>	
	f	%	f	%	f	%
Meslek derslerinde öğrendiğimiz bilgi ve beceriler bize meslek hayatımızda daha fazla yarar sağlar.	66	66,0	17	17,0	17	17,0
Kültür derslerinde öğrendiğimiz bilgi ve beceriler bize meslek hayatımızda daha fazla yarar sağlar.	36	36,0	38	38,0	26	26,0
Meslek derslerinde öğrendiklerimiz meslek sahibi olmamıza daha fazla katkı sağlar.	62	62,0	19	19,0	19	19,0
Kültür derslerinde öğrendiklerimiz meslek sahibi olmamıza daha fazla katkı sağlar.	34	34,0	44	44,0	22	22,0
Meslek derslerinin yoğun olarak verilmesine gerek yoktur.	22	22,0	38	38,0	40	40,0
Kültür derslerinin yoğun olarak verilmesine gerek yoktur.	38	38,0	26	26,0	36	36,0
Meslek dersleri, üniversiteye hazırlama açısından daha yeterlidir.	28	28,0	36	36,0	36	36,0
Kültür dersleri, üniversiteye hazırlama açısından daha yeterlidir.	54	54,0	32	32,0	14	14,0

- Araştırmaya katılan öğrencilerden %66'sı meslek derslerinde, %36'sı ise kültür derslerinde öğrendikleri bilgi ve becerilerin kendilerinin meslek hayatında daha fazla yarar sağladığını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %62'si meslek derslerinde, %34'ü ise kültür derslerinde öğrendiklerinin meslek sahibi olmalarında daha fazla katkı sağladığını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %22'si meslek derslerinin, %38'i ise kültür derslerinin yoğun olarak verilmesine gerek olmadığını belirtmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerden %28'i meslek derslerinin, %54'ü ise kültür derslerinin üniversiteye hazırlama açısından daha yeterli olduğunu belirtmiştir.

5.Sonuç ve Tartışma

Mesleki ve teknik anadolu liselerinde geçmişten beri meslek dersi/kültür dersi ayrımı yapılagelmiştir. Bir kısım öğrenciler, meslek öğrenmek amacıyla geldikleri bu okullarda fizik, kimya, matematik vb. dersleri almalarının meslek hayatlarında ne işe yarayacaklarını hatta bu derslerin tamamen kaldırılmasını bunların yerine meslek derslerinin artırılmasını sorgularken diğer bir kısım öğrencilerse kültür derslerinin de genel kültürlerine ve hayatlarına katkı sağlayacağını belirterek bu derslerin de alınması gerektiğini savunmuşlardır. Bu çalışmanın esasını, meslek dersi-kültür dersi ayrışması konusunda öğrenci algılarının belirlenmesi oluşturmuştur.

Mesleki ve teknik liselerin müfredatları genel olarak incelendiğinde, derslerin meslek dersi ve kültür dersi olarak ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrımında, mesleki ve teknik liselerde pratik odaklı olan “meslek dersleri” daha fazla ön planda tutulurken, teorik dersler olarak nitelendirilen “kültür dersleri” ise ikincilleştirildiği görülmektedir.

Bununla beraber meslek derslerinde de teorik bilgiler/dersler bulunuyor olsa da, bu dersler ile nakledilen bilgiler, emek süreçlerindeki kullanımına uygun olacak şekilde “teknikleştirilerek” öğrencilere nakledildiğinden (Tanguy, 1985), esasta “pratiğe”, diğer bir söylemle “kol emeğine” dönük mesleki ve teknik liseleri müfredatlarında teori ile pratik arasındaki ayrıma denk düşmektedir.

Bu kapsamda bu okullarda ister istemez öğrenci algılarında iki farklı öğretmen (meslek-kültür öğretmenleri) ve iki farklı ders grubunun (meslek-kültür dersleri) varlığı oluşmaktadır (Özdemir, 2012). Bu farklılaşmanın öğrencilerin meslek-kültür dersleri grubuna dönük tutumlarının ne yönde etkilediğine ilişkin hususların incelenmesi bu araştırmanın amacına esas teşkil etmektedir.

Araştırmada, mesleki ve teknik anadolu liselerinde yer alan kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarını değerlendirilmek amacıyla Samsun Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden rastgele seçilmiş 100 öğrenciye görüşlerini almak için 36 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankette öğrencilerin sınıf düzeyleri ve cinsiyetine göre dağılımları ile eğitim aldıkları bölümlere ve buldukları sınıflara göre dağılımları, öğrenim gördükleri okul, bölüm ve mezuniyet sonrası bilgilerini sorgulayan genel soruların yanı sıra, kültür ve meslek dersleriyle ilgili görüşlerinin alınmasına yönelik sorular da sorulmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerden erkek öğrencilerin sayısı kız öğrencilerinden daha fazla olmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu, mesleki ve teknik anadolu lisesinin 9, 10, 11 ve 12 nci sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden meydana gelmiştir. Araştırmaya bu sınıfların her birinden katılım sağlanmış olmakla beraber katılanların büyük çoğunluğunu 11. sınıfta okuyanlar oluşturmuştur. Araştırmanın yapıldığı mesleki ve teknik anadolu lisesinde toplam 11 bölüm yer almakta olup bu bölümlerin her birinden katılım sağlanmış olmakla beraber araştırmaya en çok Makine Teknolojisi bölümünden katılım sağlanmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda önemli bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin anket sorularına verdiği cevaplardan elde edilen bulguların sonuçları şunlardır:

Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece üçte birine yakın bir kısmının ilköğretimi bitirdikten sonra mesleki ve teknik liseler hakkında bilgilerinin olduğu, buna rağmen öğrencilerin yüzde 70'e yakın bir kısmının mesleki ve teknik liselere gelmeden evvel bu liseler hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı ve bu öğrencilerin mesleki ve teknik lisede eğitim görmeyele ilgili karar sürecinde, genellikle kendilerinin rolünün olduğunu bildirmişlerdir.

Öğrencilerin mesleki ve teknik anadolu liselerinde eğitim görmelerinde en fazla etken olan unsurun kısa yoldan meslek sahibi olup para kazanma düşüncesi olduğu, okudukları bölümden memnun olduğunu belirtenlerin oranının yüzde altmışlarda olduğu görülmüştür. Okudukları bölümün gelecekte seçecekleri meslekle ilgili olmasını istemeyen öğrencilerin oranının bir hayli yüksek (%84) olduğu görülmüştür.

Araştırmada öğrencilere okulu bitirdikten sonra yapmayı düşündüklerinin ne olduğu sorulduğunda, öğrencilerin yarıya yakını iki ya da 4 yıllık bir yükseköğretim programına gitmeyi diğer yarısı ise meslekleriyle ilgili işlerde çalışmak istediklerini bildirmiştir.

Mesleki ve teknik anadolu liselerinde müfredattaki derslerin kültür ve meslek dersi olarak biçimlendirilmesi ve bu müfredatta meslek derslerinin ağırlığının daha fazla olması, öğrencilerin mezun olduktan sonra yükseköğrenimden ziyade emek gücüne dayanan işgücü piyasalarına yönelmelerini sağlayan bir etken oluşturmuştur. Bu liselerde eğitim gören öğrencilerin yüzde kırkının kültür dersleri zevk alarak girdikleri dersler iken, yarısından fazlası meslek derslerine zevk alarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde hangi ders grubundan zorlandıkları sorulduğunda ise öğrencilerin dörtte üçüne yakın kısmı kültür dersleri, kalanların ise meslek dersleri cevabını vermesi de dikkate alındığında öğrenciler meslek derslerine kıyasla kültür derslerine hem daha az zevk alarak katıldıkları hem de bu derslerde daha fazla zorlandıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada meslek/kültür derslerine ilişkin genel olarak sorulan tüm sorularda verilen cevaplar meslek dersleri lehine olmuştur. Örneğin; öğrencilerin yarıdan daha fazlasının kendilerini daha rahat hissettikleri, daha kolay anladıkları, öğretmenleriyle daha kolay iletişim kurabildikleri derslerin meslek dersleri olduğunu belirtmişlerdir. Verilen bilgilerin kendilerinin meslek hayatında daha fazla yarar sağlayacak olan derslerin meslek dersleri olduğunu düşünen öğrenci sayısı araştırmaya katılan öğrencilerin üçte ikisini oluşturduğu belirlenmiştir.

Mesleki ve teknik anadolu liselerinde yer alan kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarını değerlendirme amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda aşağıdaki öneriler yapılmıştır:

- ✚ Piyasanın teknik ara eleman ihtiyacını karşılamada önemi yadsınamayan mesleki ve teknik liseler hakkında bu liselere gitmek isteyen öğrencilere lise öncesi ortaokul son sınıftayken detaylı ve tanıtıcı bilgiler verilerek bilinçlendirilmelidir.
- ✚ Öğrencilerin büyük kısmının kültür derslerine karşı gösterdikleri negatif algılarının giderilmesi ve öğrenme etkinliklerini severek yapmalarındaki motivasyonun sağlanarak bu derslerin daha ilgi çekici hale getirilmelidir.
- ✚ Kültür derslerine öğrencilerce gereken önem verilmemesi nedeniyle öğrencilere dersin öneminin bu derslerin öğretmenleri tarafından iyi bir biçimde anlatılması sağlanmalıdır.
- ✚ Öğretmen-öğrenci arasında sağlıklı iletişim sağlanmasına ilişkin tedbirler alınmalıdır.
- ✚ Kültür derslerinde verilen bilgilerin meslek derslerinde verilen bilgiler kadar değerli ve hayatta kullanılabilir gerekli bilgiler olduğu hakkında öğrencilere bilgi verilmelidir.
- ✚ Mesleki ve teknik anadolu liselerinin müfredatını, bu okullardan mezun olduktan sonra kendi alanlarıyla ilgili Yükseköğretime gitmek isteyen öğrencilerin üniversite sınavlarını kolaylıkla kazanabilmesine imkân tanıyacak şekilde kültür/meslek ders ağırlıklarının düzenlenmesi sağlanmalıdır.

6. Kaynaklar / References

- Alkan, C. ve Diğerleri (1998), *Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları*, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Başbakanlık (2002), “Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği”, *Resmî Gazete*.
- Doğan, H. (1977). *Ülkemizde Endüstrileşme ve Teknik Eğitim*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Ertürk, S., “Eğitimde program geliştirme”, METEKSAN, Ankara, 12 (1994).
- Eşme, İ. (2007), “Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunlar”, T.C. YÖK Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Konferansı, Ankara
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to Design and Evaluate Research in Education*, 6th Ed., McGraw-Hill, New York.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel, Ankara
- Öçal, H. (2008), “Mesleki Eğitim ve Mesleki Yönlendirme”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 99, 12-19.
- Özdemir Y., (2012). “Kültür” *Derslerine Direniş: Bir Endüstri Meslek Lisesinde Kafa/Kol Emegi Ayrımına Dayalı İşbölümünün Yeniden Üretimi*” *Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:14 Sayı:53 Kış: 2016 Sayfa: 68-111*.
- Şahin, İ., Fındık, T. (2008), “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *TSA/Yıl:12, S:3, Aralık*.
- Tanguy, L. (1985), “*Academic Studies and Technical Education: New Dimensions of an Old Struggle in the Division of Knowledge*” *Sociology of Education* 58(1): 20-33.
- Yıldırım A., H. Şimşek (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Sekizinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ENGELLİ BİREYLERE SAHİP OLAN AİLELERİN TOPLUMDAN BEKLENTİLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Aysel CİHAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi , ayselcihan5532@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3893-8980

Özet

Engellilik kavramı, insanların doğuştan getirdiği veya hayatının herhangi bir evresinde meydana gelen olaylar neticesinde bir durumdan yoksun kalması anlamına gelmektedir. Engellilik genelde zihinsel ve engelli olarak iki kategoriye ayrılıyor diye bilinse de bu durum böyle değildir. Birçok engellilik türü bulunmaktadır. Bu engellilik türlerinden herhangi birine sahip olan bireylerin istatistikleri alındığında, ülkemiz nüfusunun %12.29'u engelli bireylerden oluşuyor denebilir (TÜİK, 2002). Bu istatistiklere göre ülkemizde çok sayıda engelli birey bulunmaktadır. Engelli bireyler hakkında dikkat edilmesi gereken en önemli husus onları topluma herhangi bir şekilde kazanmaktır. Zira nüfusun önemli bir oranını oluşturan bu bireyler, topluma kazandırılmaları halinde hem onların hem de onlara bakmakla yükümlü olan ailelerinin ruh sağlığı ciddi ölçüde olumlu gelişmeler gösterir. Bu bağlamda engelli bireye sahip aileler, toplum tarafından çeşitli şekillerle yargılanabilir. Bu durum genellikle olumlu olsa da aynı zamanda toplum tarafından engelli bireye sahip olduğu için dışlanan aileler de vardır. Bu doğrultuda, çalışmada engelli olan veya ailesinde engelli bir birey olan insanların toplumla ilişkileri ele alınmıştır. Genellikle engelli bireye sahip olan ailelerin toplumdaki beklentileri üzerinde durulan bu çalışmada konu, İstanbul'daki rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı olan engelliler çerçevesinde ele alınmıştır. İstanbul'da yaşamakta olan engelli bireylerle ve aileleriyle anket yöntemi aracılığıyla iletişime geçilmiş; elde edilen veriler açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Engelli Birey, Aile, Toplum.

EXPECTATIONS OF FAMILIES WITH DISABLED INDIVIDUALS FROM THE SOCIETY: ISTANBUL CASE

Abstract

The concept of disability means that people are deprived of a situation as a result of congenital events that occur at any stage of their life. Although disability is generally known to be divided into two categories as mental and disabled, this is not the case. There are many types of disabilities. When statistics of individuals who have any of these types of disabilities are taken, it can be said that 12.29% of our country's population consists of individuals with disabilities (TURKSTAT, 2002). According to these statistics, there are many disabled individuals in our country. The most important thing to consider about individuals with disabilities is to win them over to society in any way. Because these individuals, who make up a significant proportion of the population, show significant positive improvements in the mental health of both their families and their dependent families if they are brought into society. In this context, families with disabled individuals can be judged by society in various forms. Although this is generally positive, there are also families who are excluded by society for having a disabled individual. Accordingly, the study discussed the relationships of people with disabilities or who are disabled individuals in their family. In this study, which focused on the expectations of families who usually have disabled individuals from the community, the issue was discussed within the framework of disabled people enrolled in rehabilitation centers in Istanbul. Disabled people living in Istanbul and their families were contacted through the survey method; the data obtained is described.

Keywords: Disability, Disabled Individual, Family, Community.

I. BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Giriş

Bir tanım olarak engellilik, doğuştan gelebilecek veya yaşam esnasında meydana gelebilecek bir vaka sebebiyle bazı eylemleri veya işlevleri yapamama durumudur. Engellilik doğuştan gelebileceği gibi insan, yaşamı esnasında çeşitli fiziksel veya zihinsel vakalar yaşayarak engelli durumuna da gelebilmektedir.

Engellilik, diğer fiziksel veya zihinsel hastalıklara çok sık görülebilen bir durumdur. Öyle ki, dünyadaki çeşitli entegrasyon kuruluşlarının yaptığı araştırmalara göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engelli bireylerden oluşmaktadır. Bu da engelli bireylerin “en büyük azınlık” olarak nitelendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu azınlık durumu, engelli bireyler aleyhine ciddi baskılara da yol açmaktadır. Zira günümüzde herhangi bir dalda, alanda veya sektörde bir azınlık durumunda olan birey; herhangi bir dış güç, insan veya durum karşısında olumsuzluklara maruz kalabilir. Engelli bireylerin maruz kaldığı en yaygın olumsuzluk, istihdam edilmemeleridir. Hem zihinsel hem de fiziksel engele tabii olan bireylerin de yaşayabildiği bu olumsuzluk ne yazık ki günümüzde çok yaygın görülmektedir. İşverenlerin, firmalarına ve bünyelerine dahil olabilmesi için bireyin engelinin olmamasını talep etmeleri bu duruma yol açmaktadır.

Engelli bireylerin yaşadığı olumsuzluklar bununla sınırlı değildir. Özellikle zihinsel engelli bireyler, toplum tarafından son derece olumsuz davranışlara maruz bırakılmaktadır. Günümüzde çocukların bile dahil olduğu bu olumsuzlukların sonucu hiç de iç açıcı sonlanmamaktadır. Günümüz gazetelerinin “üçüncü sayfa haberleri” olarak adlandırdığı haber kısımlarında bu durumlara sıkça yer verilmektedir.

Bir bireyin engelli olması, olumlu veya olumsuz tavırlara yalnızca kendisinin maruz kaldığı anlamına gelmemektedir. Bunun yanında engelli bir bireye sahip olan aileler, yalnızca engelli bireyin aile ferdi olduğundan dolayı da birtakım olumsuzluklar yaşamaktadır. Toplumun aksine destek çıkması gereken bu aile üyelerinin yaşadığı olumsuzluklar genellikle “mobbing” türündedir. Mobbing’in yanı sıra bu aile üyeleri çeşitli maddi kısıtlamalarla da karşı karşıya kalabilmektedir.

Bu çalışmada ise engelli bireylerin toplum tarafından maruz kalabileceği sorunlar ve baskılar üzerinde durulmuştur. Anket tekniği kullanılarak hazırlanan bu çalışmada engelli bireye sahip olan ailelerden birer kişiye anket formu verilmiş ve onlardan doldurulmuş formların alınmasıyla birlikte elde edilen veriler bulgularda belirtilmiştir. Elde edilen bu bulgular göz önüne alındığında, engelli bireylere ve onların ailelerine yönelik belediyenin çeşitli faaliyetlerde bulunması gerektiği kanısına varılmıştır. Öneriler kısmında ise belediyenin engelliler kapsamında verebileceği hizmetlerden ve halka sunabileceği faaliyetlerden bahsedilmiş; söz konusu belediye yönetimine birkaç öneride bulunulmuştur. Ayriyeten bu çalışmada engel türlerinden de bahsedilmiştir. Zira araştırmanın yapıldığı İstanbul’da birden fazla türde engelli olduğu bilinmektedir.

1.2. Problem Durumu

İstanbul'da ikamet etmekte olan ve engelli bir bireye sahip olan ailelere toplum tarafından çeşitli baskılar uygulanmaktadır. Bu baskılar kimi zaman sırf engelli bir bireye sahip olan ailenin, engelli bir bireye sahip olmasından kaynaklanıyor olsa da toplum bu duruma çeşitli gerekçeler bulmaktadır. Bu gerekçeler ise engelli bireye sahip olan aileler ile yaşadıkları toplum arasındaki ilişkinin düzelmemesine yol açmaktadır.

Engelli bireye sahip olan ailelerin toplum nazarında karşılaştığı birkaç soruna örnek olarak; bu ailelere kira verilmemesi, toplumdaki bazı insanlar tarafından sözlü şiddete maruz kalması ve toplu taşımalarda engelli bireye sahip olan ailelere yer verilmemesi hatta engelli koltuklarına oturulması gibi örnekler verilebilmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Engelli bireye sahip olan ailelerin toplum tarafından yaşadığı sıkıntılar ve buna bağlı olarak toplumdan beklentileri.

1.4. Araştırmanın Genel Amacı

1.Engelli bireye sahip olan ailelere yönelik çeşitli anketler yaparak onların sorunlarını saptamak ve saptanan bu sorunlarda toplumun yoğunluğunu ölçmek.

2 Engelli bireye sahip olan ailelerin yaşadıkları belediyeden beklentilerini belirlemek ve bu doğrultuda belediyede eksik gördüğü unsurları sözü geçen belediyeye iletmek.

3.Toplumun engelli bireylere ve onların ailelerine karşı daha bilinçli ve duyarlı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetleri tespit etmek, bu faaliyetlerin gerçekleşmesi için gerekli mercilerin referans edinebileceği bir dayanak oluşturmak.

4.Engelli bireylerin nasıl topluma kazandırılabilceğini tespit etmek ve engelli bireylerin topluma kazandırılması sonucunda engelli bireylere sahip olan ailelerle toplum arasındaki sorunların ortadan kalkıp kalkmayacağını tespit etmek.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, konu itibariyle toplum tarafından anlaşılması zor olup toplumun anlamamasından ziyade topluma bu araştırmanın sonuçlarını aşılabilme temel esas edinmiştir. Engelli bireylere sahip ailelerle toplum arasındaki ilişkileri incelerken bizzat bu ailelerle görüşülüp, bu ailelere yönelik bir anket çalışması yapıldığı için çalışmanın nesnellik değeri bir hayli yüksektir. Ayrıca bu çalışmada anket tekniği uygulanıp, bu teknikten elde edilen veriler bulgularda belirtildiği için bu çalışma; hitap ettiği belediyeye yönelik bir referans olabilecek niteliktedir. Bu doğrultuda çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında, engelli bireye sahip olan ailelerle toplum arasındaki sorunların çözüme kavuşturulabilmesi ve engelli bireylerin yaşam koşullarının daha da artırılması amacıyla sözü geçen belediye yönetimine birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın hazırlanmasının temel gerekçesi, engelli bireye sahip olan ailelerin veya bizzat fiziksel bir engele sahip olan bireylerin sosyal medyada şikayetlerini çokça dile getirmeleridir. Bu şikayetler araştırmacılar tarafından görülmüş ve bu sorunun çözüme kavuşabilmesi için bir araştırma hazırlama gereksinimi hissedilmiştir.

1.6. Sayıtlar

Araştırmada; anket formunun doldurulması esnasında ankete katılan bireylerin soruları hiçbir tesir altında kalmadan, gerçek düşünceleri doğrultusunda cevapladıkları varsayılmıştır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olan rehabilitasyon merkezlerinde kaydı bulunan engelli bireyler ve bu bireylerin aileleriyle sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Engelli: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeni ile toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi.¹

Toplum: Toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için etkileşen, belli bir coğrafi mekanda yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan pek çok sayıdaki insanın oluşturduğu birlikteliktir.²

Belediye: Bir şehir veya ilçenin **temizlik**, aydınlatma, su ve elektrik gibi ortak ihtiyaçlarını ve hizmetlerini gören örgüt.³

Rehabilitasyon: Bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını ya da hastalığını gidermek, onu iş yapabilecek ve çalışabilecek duruma getirmek için uygulanan sağaltım, bakım ve eğitim işi.⁴

8. İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Kuramsal Çerçeve

Günümüzde toplumun yapıtaşını aile oluşturmaktadır. Aileye yeni bir çocuğun dahil olması, aile içerisinde heyecana sebep olduğu gibi ebeveynlerin yeni sorumluluklar kazanmasına da yol açmaktadır. Artık ebeveynler gerek iş hayatlarında gerekse sosyal yaşantılarında dünyaya yeni gelen çocuklarını hesaba

* URL1: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>

* URL2: <https://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-nedir>

* URL3: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Belediye>

* URL4: [https://en.wikipedia.org/wiki/Rehabilitation_\(neuropsychology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Rehabilitation_(neuropsychology))

katarak hareket etmektedirler (Akkök vd, 1992). Ebeveynlerin kazandığı bu yeni sorumluluklar, aile içinde iletişimde veya ailenin toplumla arasında birtakım sorunların oluşmasına yol açar. Örneğin, engelli çocuğu olduğunu öğrenen ebeveynlerin bütün planlarının altüst olması ve bunun sonucunda gelen ciddi moral bozuklukları sebebiyle iş hayatlarında agresif olmaları. Bu örnek aslına bakılırsa engelli bireye sahip olan bireylerin toplumla arasındaki olumsuz durumlara bir zemin hazırlamaktadır. Zira ailelerin yaşadığı bu hayal kırıklık bir nevi toplumun ön yargısını öngörebilmesinden de kaynaklanmaktadır.

Ailelerin engelli bir çocuğa sahip olacağını öğrendikten sonra yaşadığı sorunlar yalnızca toplumun ön yargısını öngörmelerinden kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda da engelli çocuğa maddi açıdan bakamama durumu, ailede bir başka engelli bireyin olması, ailelerin psikolojik veya fiziksel tedavi görmek isterken kendilerini anlamayan bir personele denk gelmesi de ailelerin sorunlar yaşamasındaki temel sebeplerdendir.

Anneler, babalara nazaran engelli bir çocuğa sahip olmalarından doğan sorunları aşabilmek adına daha çok çaba sarf etmektedirler. Bunun psikolojik bir dayanağı da bulunmaktadır. Çeşitli araştırmalar neticesinde annelerin engelli bir bireyi dünyaya getiren öncü olduğunu düşündükleri için bu sorumluluğu yalnızca kendilerine adarlar ve bundan dolayı da bu durumu çözebilmek için babadan daha fazla çaba gösterirler.

Annelerin kendilerini daha sorumlu hissetmesi ve bundan dolayı engelli çocukları için daha çok çaba sarf etmeleri, aile içi gerilimlere yol açabilmektedir. Zira annenin belirli bir sabır oranına ulaştıktan sonra ani patlamaları, eşini rahatsız edebilir ve bu durum ayrılmalara kadar yol açabilir (Girli vd., 2000). Bu nedenle böyle bir durumda olan ebeveynlerin psikolojik yardım almaları şarttır. Zira anne ve babanın ayrı olduğu ailelerde, engelli çocukların topluma kazandırılmaları bir hayli zorlu olmaktadır.

Engelli bireye sahip olan ailelerin yaşadığı streslerin engelli birey tarafındaki boyutu daha farklıdır. Aileler, engelli bireylerin normal bireylere göre daha zor gelişim gösterebilmesi ve ebeveynlerine bağlılık oranının daha az olması nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Zira her ebeveyn gibi engelli bireye sahip olan ebeveynler de çocuklarının onlara sadık olmasını dilerler. Ancak bilhassa zihinsel engele sahip çocuklar, sadakat açısından ebeveynlerinin beklentilerini karşılayamamaktadır.

Engelli bireye sahip ailelerde ortaya çıkan bütün bu aile içi sorunlar, toplumla girdikleri etkileşimlere de yansımış ve bunun sonucunda ailelerin toplumla arasında ciddi problemler yaşadığı görülmüştür. Böylelikle günümüzde toplum, engelli bireye sahip olan ailelere karşı ön yargı içine girmiştir. Bu ön yargı ise beraberinde ciddi sosyal sorunları ortaya çıkarmıştır.

2.1.1. Engel Türleri

Bu çalışmadaki anket çalışmalarında kullanılan ailelerdeki engelli bireyler altı tür olarak kategorilere ayrılmaktadır. Her engel türünden engelli bireyler seçilmiş ve onların ailelerinden birer kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Bu engel türlerindeki oran ve kişi sayısı 3.2. *Evren ve Örneklem* kısmında belirtilmiştir (MEB, 2011).

2.1.1.1. Süreğen Hastalık

Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (kan hastalıkları, kalp damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, sinir sistemi hastalıkları, HIV).

2.1.1.2. Zihinsel Engel

Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişilerdir. Zeka geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.

2.1.1.3. Ortopedik Engel

Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. Kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk; hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serebral palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

2.1.1.4. Ruhsal Hastalık

Duygu, düşünce ve davranışlarındaki normalden farklı görüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerini tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişidir. Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.

2.1.1.5. İşitme Engeli

Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

2.1.1.6. Görme Engeli

Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybı ile birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavukkarası) olanlar da bu gruba girmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Coşkun ve Akkaş (2009), Kahramanmaraş ilinde yaşayan ve engelli çocuğu olan annelere yönelik bir araştırma yapmış ve bu araştırmada elde ettiği bulgulara göre birkaç çıkarımda bulunmuştur. Araştırmada elde edilen bu bulgulara göre, engelli çocuk sahibi annelerin sürekli kaygı düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu durumu da beklendik durum olarak özetleyen araştırmacılar, bu durumun sebebini annelerin engelli çocuklarının geleceklerini garantileme kaygısına bağlamışlardır.

Özmen ve Çetinkaya (2012), Manisa ilinde yaşayan ve engelli bireye sahip olan ailelere yönelik bir araştırma yapmış ve bu araştırmada elde ettiği bulgular ışığında birkaç öneride bulunmuştur. Bu önerilere göre, engelli bireyin bakımında ailenin yükünü azaltmak ve aileye danışmanlık hizmeti sunmak üzere evde bakım hizmetlerinin planlamasının ve yaygın şekilde hizmet verilmesi çok doğru olacaktır.

Çitil ve Doğan (2018), Ankara ilinde ikamet eden ve engelli çocuğu olan ebeveynlere yönelik bir araştırma yapmış ve bu araştırmada elde ettiği bulgularını çalışmasında listelemiştir. Bu bulgulardan birine göre, engelli çocuğa sahip ailelerin büyük çoğunluğunun yoksulluk sınırı altında ve yaklaşık dörtte birinin açlık sınırının altında yaşamaktadır.

• ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelini esas almıştır. Tarama modeline göre bu çalışmada günümüzde var olan bir durum olduğu şekliyle açıklanmıştır. Aynı zamanda çalışma, geniş bir grup üzerinde yürütülmesiyle de bir tarama modeli örneği olarak gösterilebilmektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışma grubu için amaçsal örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada ölçüt; engelli bir birey olmak veya engelli bir aile ferdine sahip olmaktır.

Araştırmada anket yapılmak üzere İstanbul ilinde ikamet eden, engelli bireyler veya engelli bireye sahip olan aileler kullanılmıştır. Araştırmada 100 aileden, her bir aileden birer kişi olmak üzere toplamda 100 kişiye anket yapılmıştır. Anket çalışması yapılan bireyler yerine ailelerinde bulunan engelli bireylerin istatistikleri derlenmiştir.

Engelli bireyler altı türden seçilmiştir. Çalışmada anketi yapılan engelli bireylerin %45'i süregen, %22'si zihinsel, %18'i ortopedik, %7'si ruhsal, %5'i

işitme ve %3'ü de görme engelli olmuştur. Bu oranlar, araştırmada 100 kişi ile çalışma yapıldığı için sayılarla denktir.

Çalışmada incelenen engelli bireylerin %52'si kadın olurken, %48'i de erkek olmuştur. Bu nedenle elde edilen verilerin hemen hemen cinsiyet faktörü dışında değerlendirilebileceği görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı hazırlanırken anket çalışmasında kullanılan engelli bireylerin durumları göz önüne alınmıştır. Buna bağlı olarak katılımcılara, çeşitli seçenek sayısında bulunan toplamda 15 soru sorulmuştur. Bu soruların 5 tanesi katılımcıların kişisel özelliklerine yönelikken diğer 10 tanesi ise katılımcıların problem durumuyla ilişkilerine yönelik sorulardır. Kişisel özellikleri tespit etmeye yönelik olan soruların seçenek sayıları birbirinden farklı olurken, problem soruları ise 5'er seçenekli olacak şekilde hazırlanmıştır.

Kişisel özelliklere dair sorular cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi unsurlara yanıt aramıştır. Probleme yönelik sorular ise daha çok bireyin engel durumu, engelinden ötürü yaşadığı sorunlar gibi unsurların yanıtını alma amaçlı hazırlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme tekniği nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Araştırmacı tarafından “yarı yapılandırılmış görüşme formu” hazırlanmıştır. Soruların hazırlanması aşamasında öncelikle detaylı literatür taraması yapılarak soru havuzu oluşturulmuştur. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda katılımcılara yöneltmek üzere 15 soru hazırlanmıştır. Görüşmeler pandemi nedeniyle Skype adlı program üzerinden gerçekleştirilmiştir.

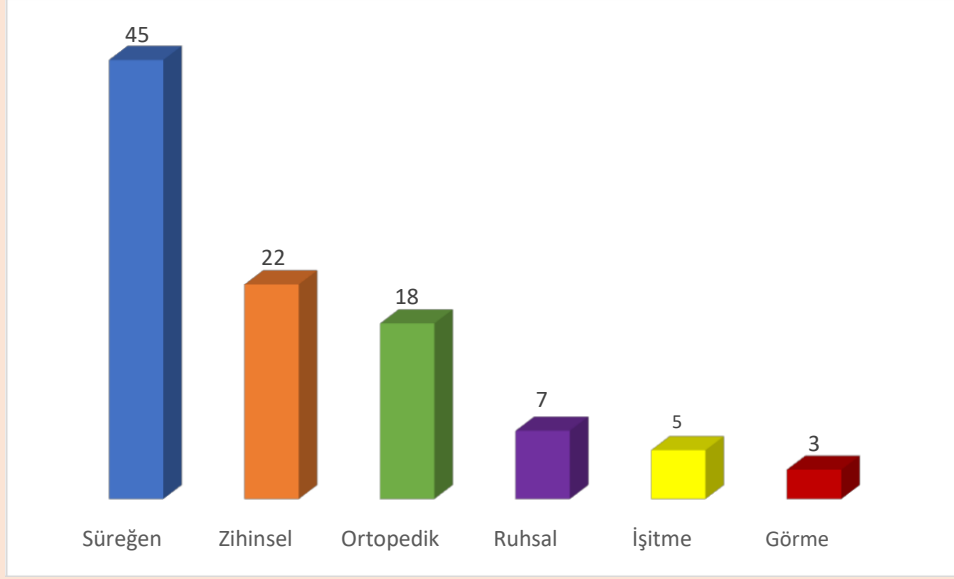
3.5. Verilerin Analizi

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Microsoft Excel programında derlenmiş ve analizi yapılmıştır. Günümüzde nitel araştırmalar da nicel araştırmalar gibi bilgisayar programları aracılığı ile analiz edilebilmektedir. Bu programlar ayrıca kodların saklanması, kodlara daha kolay ulaşılması, kodlamalar üzerinde değişiklik yapılması ve başka dosyalar ile ilişkilendirilmesinde de büyük kolaylık sağlamaktadır (Coşkun İlgar ve İlgar, 2014: 44).

IV. BÖLÜM: BULGULAR

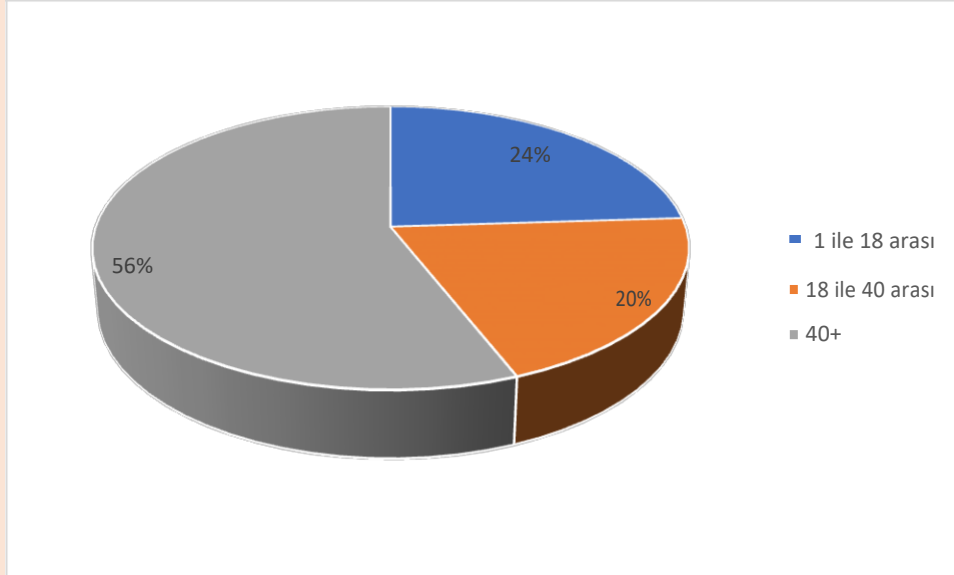
Çalışmada, engelli bireye sahip olan ailelerden birer kişiye sorular sorulmuş ve bu sorular neticesinde alınan cevaplar grafiklerle listelenmiştir.

Şekil 1: Görüşme yapılan ailelerde bulunan engellilerin engel türü.

Bu grafiğe göre, araştırma kapsamında görüşülen 100 ailenin 45'inde süreğen hastalıklı birey bulunmaktadır. Bu süreğen hastalıklar kendi içlerinde kanser, karaciğer hastalıkları ve solunum hastalıkları gibi kronik hastalıklara ayrılmaktadır. Grafikte dikkat çeken diğer bir detay ise bu ailelerden yalnızca 3 tanesinde görme engelli birey olmasıdır. Fakat bu durum her ne kadar az gibi gözükse de görme engellilik için %3 gibi bir oran bir hayli yüksektir.

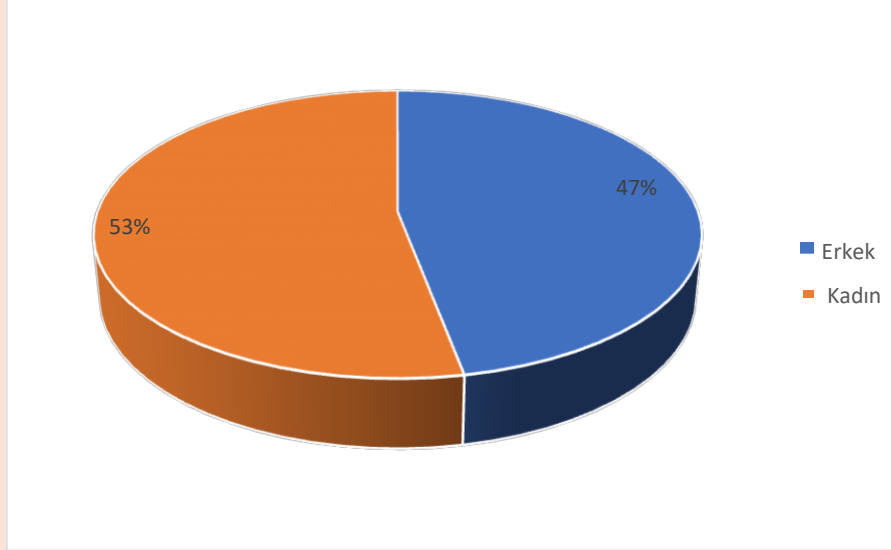
Şekil 2:Görüşme yapılan ailelerdeki engellilerin yaş aralığı.

Bu grafiğe göre İstanbul'daki rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı olan engellilerin büyük bir bölümü 40 yaşını aşmış insanlardan oluşmaktadır. 40 yaşından küçük olan insanların oranı birbirine çok yakın olsa da detaya inildiğinde çocuk kategorisine girebilecek bireylerin bu hususta çok sayıda olmadığı ifade

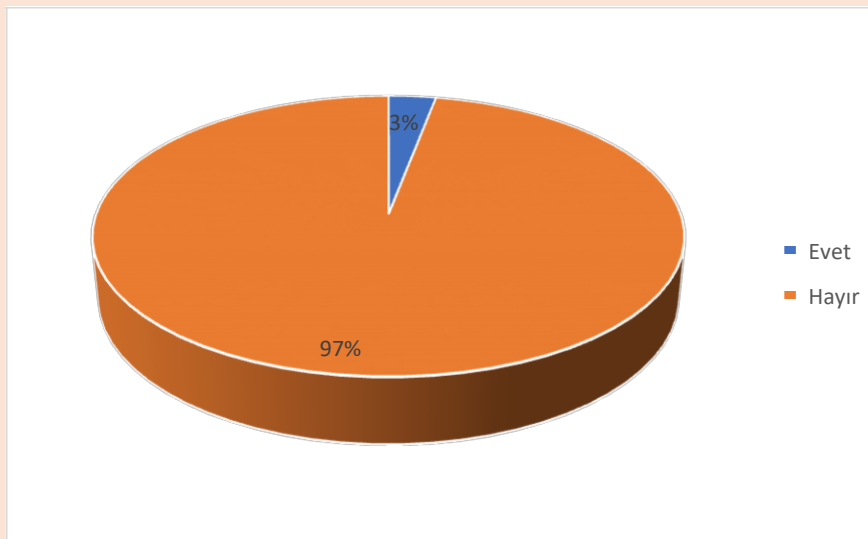
edilebilmektedir. Ayriyeten bu durum bakılması zor olan engelli oranının, bakılması zor olmayan engelli oranıyla hemen hemen eşdeğer olduğunu da gösterebilmektedir. Ancak bu çıkarım net olarak doğru olamaz. Nitekim 40 yaşından büyük olup bakılmaya muhtaç olan bireyler de bulunmaktadır.

Şekil 3: Görüşme yapılan ailelerdeki engelli bireylerin cinsiyet dağılımları.

Bu verilere göre İstanbul'da görüşmeleri yapılan ailelerdeki engelli bireylerin cinsiyet dağılımlarının birbirine bir hayli yakın olduğu görülmektedir. Araştırmada görüşme yapılan ailelerdeki engellilerin 52'si kadınken 48'i de erkek olmuştur.

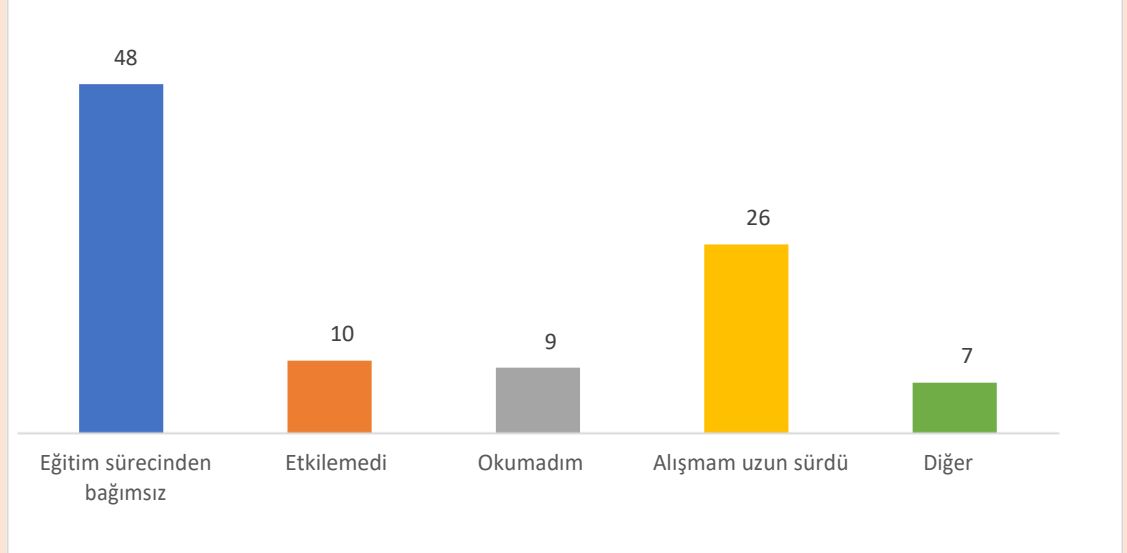
Şekil 4: Engelli bireylerin ebeveynleri arasında akrabalık bağı var mıdır?

Bu grafikte veriler çok açıkça belirtilmiştir. Bu grafik incelendiği zaman engelli bireylerin ebeveynlerinin büyük bir ölçüde akraba evliliğinden uzak olduğu

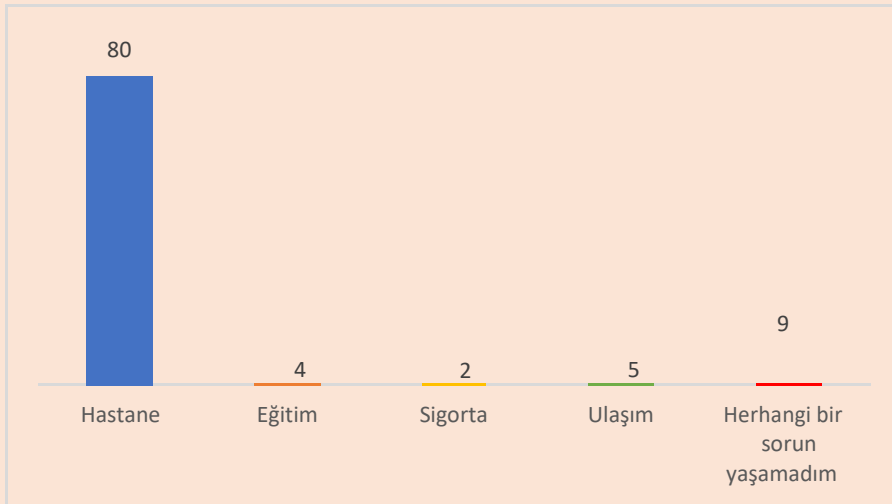
görülmektedir. Araştırmaya tabii olan 3 engelli bireyin ebeveynlerinin ise yakın derecede bir akraba evliliği gerçekleştirdiği görülmüştür.

Şekil 5: Engelli bireylerin eğitimi konusunda yaşanan sıkıntılar

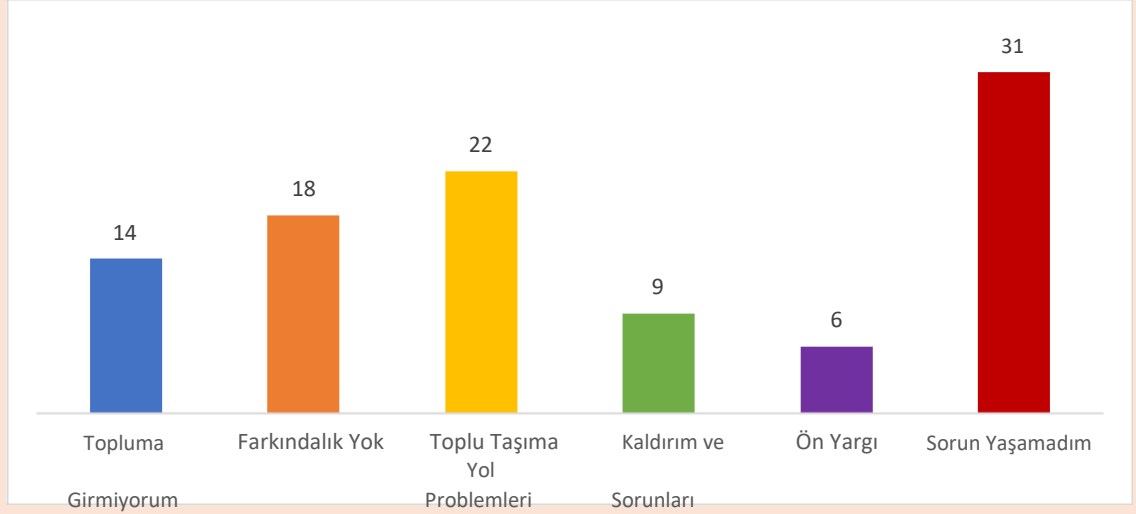

Bu grafikte belirtilen verilere göre engelli bireylerin engelleri, büyük ölçüde eğitim süreçlerinden bağımsızdır. Bunun yanı sıra ise engellerinden etkilenen engelli bireylerin bu hususa alışmakta güçlük çektiği görülmüştür. Öte yandan eğitim hayatı hiç başlamamış bireyler olduğu gibi, okumasına rağmen engelinin eğitimine hiçbir olumsuzluk yaşatmadığını ifade eden bireyler de olmuştur.

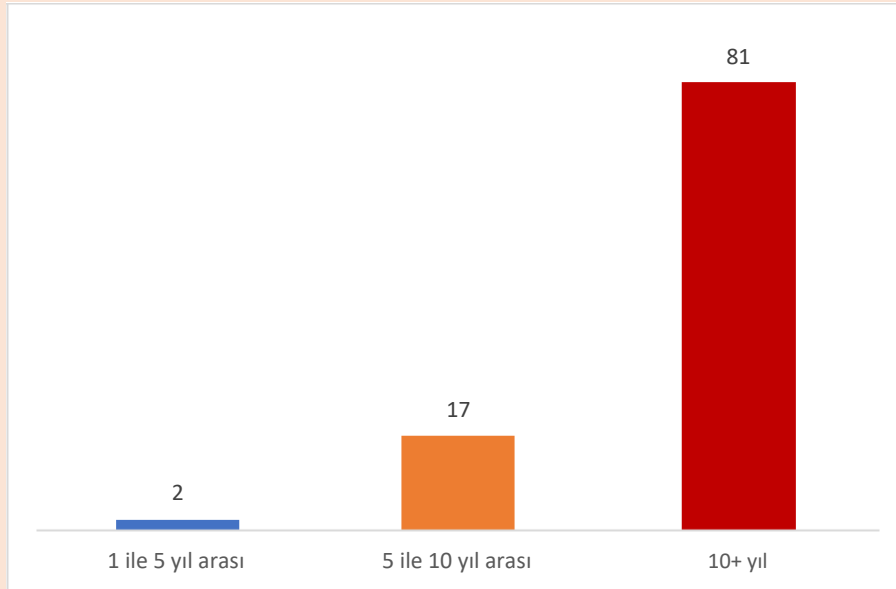
Şekil 6: Bireyin engeline yönelik tedavi sürecinde yaşanan zorlukların türü

Grafikte de belirtildiği üzere engelli bir bireye bakmakla yükümlü olan ailenin engelli bireyin tedavi sürecindeyken yaşadıkları en büyük sorunun hastanede gerçekleştiğini ifade etmiştir. Görüşme yapılan 100 ailenin 80'i hastanelerden yakınmıştır. Hastane kapsamında çeşitli sorunlar çıkmasının yanı sıra herhangi bir sorun yaşamayan 9 aile de bulunmaktadır.

Şekil 7: Engelli bireye sahip olan ailelerin toplumda yaşadığı sorunlar

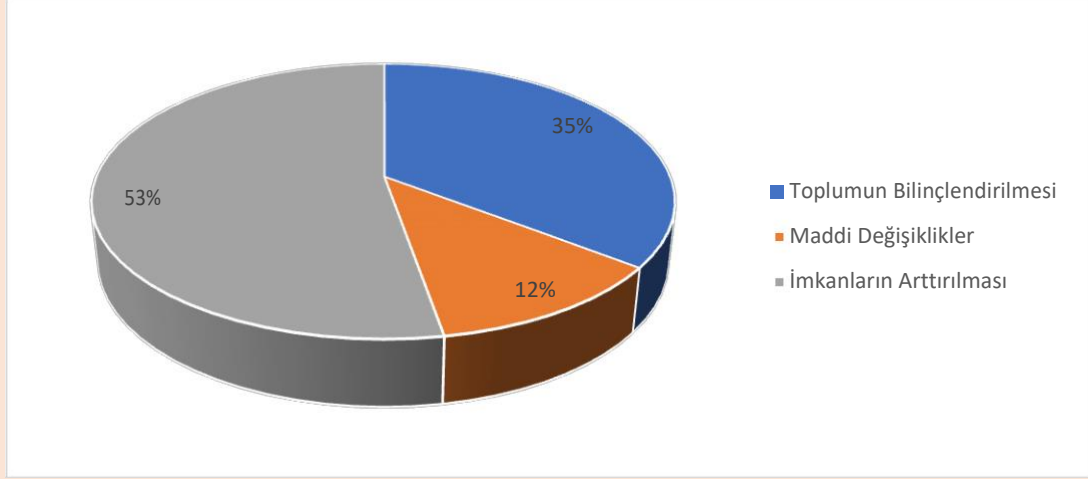
Grafikte de belirtildiği üzere engelli bireye sahip olan aileler büyük ölçüde sorun yaşamamış olsa da sorun yaşayan kesim oranla daha fazladır. Toplumda yaşanan sorunlar genellikle toplumun bakış açısıyla alakalı olduğu gibi, ayrıca İstanbul kapsamında da sorunlar yaşanmıştır. Belediye kapsamında sorun yaşadığını ifade eden 31 aile olurken, bu ailelerin 22'sinin toplu taşımada gerektiği değeri göremediğini belirtmiştir.

Şekil 8: Engelli bireye sahip ailelerin İstanbul'da yaşama süreleri**Grafik 8:** Engelli bireye sahip ailelerin İstanbul'da yaşama süreleri

Bu grafikte açıkça belirtildiği üzere engelli bireylere sahip ailelerin çok büyük bir bölümü İstanbul'da uzun süre yaşayan ailelerdir. 10 yılı aşkın süredir İstanbul'da yaşayan 81 aile bulunmaktadır. Bu farkın bu denli yüksek olmasının

temel sebebi engelli bireye sahip olan ailelerin göç etmesinin daha güç olmasıdır. Bu nedenle 5 yılı aşmayan süre boyunca İstanbul’da yaşayan ailelerin oranı yalnızca %2’de kalmıştır.

Şekil 9: Engelli bireyin topluma daha çok katılabilmesi için yapılabilecek değişiklikler

Bu grafikte engelli bireye sahip olan ailelerin, sahip olduğu engelli bireyi topluma daha çok katabilmek adına yapılabilecek değişiklik önerileri açıklanmıştır. Bu verilere göre ailelerin yarısından fazlası; toplumun bilinçlendirilmesinin, engelli bireyin topluma kazandırılması için yeterli bir etken olacağını düşünmektedir. %12 gibi düşük bir oranla ise aileler maddi değişiklikler ile engelli bireylerin topluma kazandırılabilmesini savunmuştur.

V. BÖLÜM: TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada engellilik kavramı üzerine genel bir bakış yapılmış ve akabinde konuyla alakalı literatür taraması yapılmıştır. Konuyla alakalı genel bir giriş yapılan çalışmanın ikinci bölümünde engel türleri hakkında temel bilgiler verilmiştir.

Çalışmada ayrıca engelli bireye sahip ailelerin toplumdan beklentilerini saptamak amacıyla bir araştırma tekniği uygulanmıştır. Teknik olarak görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme tekniği pandemiden dolayı yüz yüze olamıyorken, sanal ortamdan görüntülü konuşulabilen üçüncü parti uygulamalar ile engelli bireye sahip 100 aile seçilmiştir. Bu ailelerin en önemli ortak özellikleri engel bireye sahip olmalarıdır, diğer bir ortak özellikleri ise İstanbul’da yaşıyor olmalarıdır.

İstanbul’daki rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı olan engelli bireylere sahip ebeveynlerin, toplumdan çeşitli beklentileri olmuştur. Bu beklentilerde temel amaç engelli bireyi mutlu etmek olduğu gibi, aynı zamanda da toplumun yaklaşımlarına yön vererek daha ideal bir ülke oluşturmaktır.

Görüşmelerde tespit edildiği üzere hemen hemen tüm ailelerin hedefleri ve misyonları aynıdır. Temelde sahip oldukları engelli bireyin bakımıyla ilgilenmeye

çalışan aileler, bu doğrultuda engelli bireyleri topluma kazandırarak kendi yüklerini ve engelli bireyin yüklerini hafifletmeyi amaçlamışlardır. Ailelerin hedefleri, beklentileri ve misyonları gibi faktörlerin tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışmada aileler genelde aynı cevapları vererek aynı temennilerde bulunmuştur.

VI. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bulgulara göre İstanbul halkı, engelliler kapsamındaki belediye faaliyetlerinden memnun kalmıştır. Ancak bu durum genelle vurulamamaktadır. Zira belediye faaliyetlerinin sıkça yürütüldüğü ilçe merkezinde veya merkeze dahil olan mahallerde halk bu faaliyetlerden sıkça faydalanabilirken kırsal kesimlerde ikamet eden insanlar bu faaliyetlerden yeterince yararlanamamaktadır. Ülkemizde çoğu belediyenin kırsal kesimlere yönelik yatırımlarda ve yaşamı kolaylaştıracak faaliyetlerde yeteri kadar aktif olmadığı görülmektedir. Bu durumun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi belediye yönetimlerinin daha çok nüfusu yoğun olan bölgelerde çalışmalar yapmasıdır. Zira belediyeler, bütçelerini daha efektif kullanmak adına halkın büyük çoğunluğunu bir arada etkileyebilecek faaliyetlerde bulunmayı tercih etmektedir. Bu da kırsal kesimlerde ziraat veya yapılar dışında yaşamı kolaylaştıracak faaliyet ve etkinliklerin yeterince bulunmamasına yol açmaktadır.

Belediyelerin kırsal kesimlerden çok kent merkezlerinde daha çok faaliyetlerde bulunmasının bir başka sebebi de köy ve kasaba gibi yerlerde sivil toplum kuruluşlarının genellikle hiç olmamasıdır. Bu durum ise belediye yönetimlerinin o kesimlerden geri dönüş almasını güç hale getirmektedir. Zira sivil toplum kuruluşları temelinde muhtaç veya yoksulluk içinde bulunan insanların, bu koşulları ortadan kalkıncaya kadar ve yardım almadan kendi başlarına yaşamsal ihtiyaçları karşılayabilecek duruma gelmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Yazıcı, 2010). Bu amaç doğrultusunda faaliyet veren sivil toplum kuruluşları büyük ölçüde kent yönetimlerine yardımcı olmaktadır. Nitekim günümüzde belediyeler, halk sorunlarını artık sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da dinlemeye başlamışlardır.

Bu bağlamda kırsal kesimlerde bulunan engellilere yönelik faaliyetlerin artırılması amacıyla sivil toplum kuruluşlarca köy ve kasabalarda temsilciler bulundurulmalıdır. Bu da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kırsal kesimlerdeki engelli sorunlarından haberdar olmasına olanak sağlayabilir.

Çalışmada ayrıca İstanbul'da engelli bireye sahip olan bir aile olarak yaşamının avantajları ve dezavantajları da incelenmiş; ortaya çıkan sonuçlara göre İstanbul, yapılan görüşme tekniğine göre en tutarlı ve yaşanabilir ilçelerden olmuştur.

İstanbul'dan çoğunlukla memnun olan aileler, engelli bireylerin bakımlarını gerçekleştirirken birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Bunların en önemlisi engelli bireylerin sağlık sorunları olurken; bakmakla yükümlü aile ferdinin psikolojik rahatsızlıkları gibi spesifik olaylar da yaşanabilmektedir. Fakat yalnızca sağlık veya psikoloji alanında meydana gelmeyen bu sorunlar, maddi koşullar nedeniyle de gün yüzüne çıkmaktadır. Bazı aileler, maddi yetersizliklerinden dolayı engelli bireye iyi

bakamadıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda belediyelerin yapabileceği birkaç faaliyet akıllara gelmektedir. Görüşmelerde bulunulan ailelerden de alınan geri dönüşlere göre engelli bireye sahip olan bir aileye maddi katkıların artırılması gerekmektedir. Nitekim yapılan bir görüşmede, engelli bir kızı olduğunu ifade eden bir annenin maddi yetersizliklerinden ötürü kızının bakımını yeterince karşılayamadığını belirtmiştir. Bu da doğrudan engelli bireyin ve ailesinin ruhsal açıdan hasar almasına yol açmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireye sahip olan ailelerin maddi zorlukları aşabilmesini sağlamak için o engelli bireyi istihdam ettirebilmesi gerekmektedir. Zira çalışmada belirtildiği üzere altı engellilik türü bulunmaktadır ve bu türlerin hepsi fiziksel bir engele tabii değildir. Dolayısıyla engelli bir birey istihdam edildiği takdirde hem o bireyin psikolojik durumunda olumlu gelişmeler görülebilir hem de ona bakmakla yükümlü olan aile maddi zorluklara daha iyi direnebilir. Bu kapsamda bir örnek vermek çok da zor olmayacaktır: Türkiye'de yıllardır aktif bir şekilde faaliyetlerde bulunan ve ana amacı başta down sendromlu bireyler olmak üzere çoğu engelli bireylere ulaşip onların sorunlarına çözüm bulmak olan Türkiye Down Sendromu Derneği, başta merkezinin de bulunduğu İstanbul'da olmak üzere 10'dan fazla şehirde down sendromlu bireyleri istihdam ederek onların maddi durumlarına ve psikolojik durumlarına katkı sağlamaktadır (TDSD, 2019). Bu bağlamda bir sivil toplum kuruluşunun bu denli geniş kapsamda bir faaliyette bulunduğu göz önüne alınırsa, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin engelli bireyleri istihdam etmesi hiç de zor olmayacaktır. Bu nedenle belediye yönetiminin gerekli altyapıları hazırlayarak engelli bireyleri gerek belediye birimlerine gerekse belediyenin yaptığı etkinliklerde bir ücretli çalışan olarak istihdam etmesi gerekmektedir.

Örnek olarak verilen Türkiye Down Sendromu Derneği, günümüzde yalnızca engelli bireyleri istihdam ederek faaliyet yürütmemektedir. Aynı zamanda engelli bireylere yönelik vakit geçirme alanları yaparak onların hobi edinmelerine ve engellerini unutmalarına olanak sağlamaktadır. Örneğin bir dönem Türkiye'nin günlük haberlerinde de bulunan bir etkinliğe göre bu kuruluş, down sendromlu bireylerin hobi edinmelerini ve vakit geçirmelerini sağlayacak bir mutfak oluşturmuştur. Bu mutfakta down sendromlu bireyler bir yandan yemek yapmayı öğrenirken, diğer yandan da ailelerin bakmakla yükümlü olduğu saatlerde azalmayı sağlayarak ebeveynlerin iş hayatlarında daha aktif rol oynamasına yol açmaktadır. Bu durum ise dolaylı olarak bu ailelerin maddi durumlarında iyileşmelerin gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. İstanbul Belediyesi ise bu bağlamda engelli bireylerin vakit geçirip hobi edinebileceği rehabilitasyon merkezlerinin sayısını artırarak veya çeşitli açık alan parkları oluşturarak faaliyetlerde bulunabilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere İstanbul halkının büyük bir çoğunluğu belediye faaliyetlerinden ötürü İstanbul'un engellilerin yaşaması için uygun bir kent olduğunu düşünmekteydi. Ancak bunun aksine düşünen insanların düşünceleri de bu bağlamda önem teşkil etmektedir. Zira bir durum takdir ediliyorsa başarı vardır, ancak bir durumda talep varsa düzeltilmesi gereken durumlar vardır. Memnun olmayan aileler, genellikle belediyelerin engellilere yönelik projeler kapsamında tanıttığı projelerin hayata geçememesinden veya yeterince yaygınlaştırılmamasından şikayetçi

olmuştur. Bu duruma aileler çeşitli örnekler verse de araştırmalar neticesinde bu durumu irdelemek daha doğru olacaktır. Yapılan araştırmalara göre 2017 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından “Engelsiz Yaşam Alanı” sloganı ile bir proje tanıtılmıştır⁵. Bu proje kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, şehirde ikamet etmekte olan engellilerin yaşamlarını kolaylaştıracak faaliyetleri hayata geçirmeyi amaçlamıştır. Ancak bu proje yeterince yaygınlaşmamış, hatta etkisini git gide kaybetmiştir. Dolayısıyla büyükşehir yönetiminin emsal teşkil edecek yeni projelere imza atması beklenmektedir.

Görüşme tekniği aracılığıyla görüşülen ailelerden alınan geri dönüşlere göre belediyeye çeşitli öneriler iletmek mümkün olmuştur. Nitekim de bu çalışmada sıkça engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştırabilecek faaliyet önerilerinde bulunulmuştur. Ancak engelli bireylerin yalnızca maddi veya fiziksel yardımlara değil, aynı zamanda büyük ölçüde ruhsal yardımlara da ihtiyacı vardır. Bu büyük ruhsal ihtiyaç yoğunluğu, rehabilitasyon kuruluşları üzerindeki baskıları arttırdığı gibi bu merkezlerin yeteri sayıda faaliyetlerde bulunamamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda İstanbul Belediyesi'nin harekete geçmesi beklenmektedir. Bu hareketlenme çerçevesinde belediye yönetimi, rehabilitasyon merkezlerinin sayısını arttırabileceği gibi engelli bireylerin psikiyatrik tedavi alabilmelerini sağlayacak klinikler de açabilir. Ancak bu doğrultuda kliniklerin yeterli olamayacağı öngörülebilmektedir.

Engelli bireylerin ailelerine psikolojik tedavi verebilmesi amacıyla kurulacak oluşumların, kurulma amaçlarının başında ebeveynlerin engelli bir çocuğa sahip olacağını öğrendiği andan itibaren hayal kırıklığı yaşamamasını önlemek olmalıdır. Zira yapılan görüşmelerde de ebeveynlerin belirttiği üzere engelli bir çocuk beklemediği halde engelli bir bebeğe sahip olan anneler, bu durum karşısında üzülmeğe ziyade büyük bir şaşkınlık geçirmektedir. Bu şaşkınlık da bir şok etkisi yaratıp aile üzerinde büyük psikolojik hasarlara yol açabilmektedir. Hatta bu durum daha da ileri boyutlara ulaştığı takdirde ebeveyn; yaşamından tat almamaya başlayabilir, yaşamına son vermeyi bile düşünebilir. Bu çerçevede çeşitli araştırmalar yapan Werth ve Oseroff'a (1987) göre aile, engelli bir bebeği kucağına alacağını öğrendiği andan itibaren psikolojik tedavilere maruz bırakılmalıdır.

Araştırmacılar engelli bireye sahip olan ailelerin psikolojik tedavi alması gerektiğini ifade etse de günümüzde bu konuda belediyeler tarafından yapılmış herhangi bir faaliyet bulunmaktadır. Kent yönetimleri genellikle engelli bireyleri topluma kazandırmayı amaçlamaktadır. Fakat onları topluma kazandırabilecek en önemli unsurlardan biri de aileleridir. Bu bağlamda ailelerin de ruhsal sağlığı iyileştirmelidir. Görüşülen ailelerin de ifade ettiği üzere engelli bir bireye sahip olacaklarını öğrendikleri andan itibaren, bu ailelere karşı yoğun bir psikolojik baskı uygulanmaktadır. Bu baskı kimi zaman mobbing olarak karşılına çıksa da genelde bu baskı bir dışlanma sonucu oluşmaktadır. Zira engelli bireylerin toplum tarafından çokça dışlandığı bilinse de bu durumu onların ebeveynleri de yaşamaktadır. Örneğin ailelerin bir araya geldiği bir yemek organizasyona sırf engelli bir bireye sahip olduğu için bir aile davet edilmemektedir. Her ne kadar bu durum, bu çalışma

* URL5: <https://www.ibb.istanbul/News/Detail/33773>

kapsamında yapılan görüşmelerde yer almasa da literatüre göre bu durum gayet sık görülmektedir. Bunlara önlem almak amacıyla ise İstanbul Belediyesi'nin yukarıda da belirtildiği üzere engelli bireye sahip olan ailelere yönelik psikolojik tedavi süreçlerini yürütebilecek oluşumlar tasarlaması gerekmektedir.

Bu çalışmada İstanbul'da ikamet eden ve engelli bireye sahip olan ailelerle görüşme yapılmış; bu görüşme sonucunda birtakım sorunlar saptanmıştır. Saptanan bu sorunlar bulgular kısmında derlendiği gibi öneriler kısmında da bu sorunların çözümü için İstanbul'un sosyal yönetiminden sorumlu olan İstanbul Belediyesi'ne iletilmesi amacıyla birtakım alternatif önerilere yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Akkök, F., Aşkar, P., Karancı, N. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*. Ankara, 2: 3-7.

Coşkun İlgar, S. ve İlgar, M. Z. (2014). Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Programları Kullanılması. *İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, 31- 78.

Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.

Çi ti l, M, Doğan, İ. (2019).Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yapısı ve Toplumsal İlişkilerinin Belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 19 (43), 61-108.

Girli, A., Yurdakul, A., Sarısoy, M., Özekes, M. (2000). Zihinsel Engelli ve Otistik Çocukların Annebabalarına Yönelik Grup Danışmanlığının Depresyon, Benlik Saygısı ve Tutumları Üzerine Etkisi. *Saray Rehabilitasyon*. 6: 2-9.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Engelli Bireyler. Aile ve Tüketici Hizmetleri, s.10.

Özmen, D, Çeti nkaya, A. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 35-49.

TÜİK. (2002). Türkiye Özürllüler Araştırması 2002. Ankara: Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı.

Türkiye Down Sendromu Derneği (2019). Yıllık Faaliyet Raporu 2018-2019.

Werth, L.H. ve Oseroff, A.B. (1987). Continual counseling intervention: Lifetime support for the family with a handicapped member. *The American Journal of Family Therapy*, 15 (4), s. 333- 342.

Yazıcı, E. (2010). Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme. II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu.

URL1: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>

URL2: <https://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-nedir/>

URL3: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Belediye>

URL4: [https://en.wikipedia.org/wiki/Rehabilitation_\(neuropsychology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Rehabilitation_(neuropsychology))

DULKADİROĞLU BEYLİĞİ ALÂÜDDEVLE BEY DÖNEMİ (1480-1515) SAFEVİ - OSMANLI İLİŞKİLERİNE BİR BAKIŞ

Vural KÖKER

Araştırmacı/Tarih Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı Kahramanmaraş, vuralkoker@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-6521-0752

Özet

Dulkadir Beyliğini 1480-1515 yılları arasında yöneten, beyliğin en kudretli hükümdarı Alaüddeve Bozkurt Bey dönemi Dulkadir Beyliği tarihi açısından gerek siyasi olayları yönünden gerekse sosyal ve kültürel özellikleri yönünden oldukça önemlidir.

Süleyman Bey'in çocuklarından biri olan Alaüddeve Bozkurt Bey 1480-1515 yılları arasında yaklaşık 36 yıl Dulkadirli tahtında kalır. Hükümdarlığı boyunca Beyliğin bağımsızlığı ve sınırlarını genişletmek için mücadele etmektedir. Alaüddeve Bey, Osmanlı ve Safevi devletlerinin kuvvetini çok iyi bilmektedir. Bu iki güçlü devletin mücadele ettiği alan haline gelen beyliğin topraklarını korumaya çalışmıştır. Bununla birlikte, 14. Yüzyılın sonlarında Akkoyunlu Devletinin yıkılma sürecine girmesiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde beyliğin sınırlarını genişletme politikası izlemiştir. Ancak 15. Yüzyıldan başlarında bölgede Safevi Devletinin kurulması itibaren Dulkadirli toprakları ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi Osmanlı Safevi rekabetinin odaklandığı bir bölge olmuş, bu nedenden Osmanlı ve Safevi Devletleri Dulkadir Beyliği'ni birbirlerine karşı himaye etmek isteyerek bölgede etkili olmaya çalışmışlardır.

Böyle bir çalışma yapmaktaki amacımız Alaüddeve Bey döneminde Dulkadir Beyliğinin Doğu Anadolu Bölgesindeki faaliyetleri ile Osmanlı ve Safevilerle olan ilişkilerini objektif ve ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dulkadir Beyliği, Alaüddeve Bey, Osmanlı, Safevi.

DULKADİROĞLU BEYLİĞİ ALÂÜDDEVLE BEY PERIOD (1480-1515) AN OVERVIEW OF THE SAFEVI - OTTOMAN RELATIONS

Abstract

The period of the most powerful ruler of the principality, Alaüddeve Bozkurt, who ruled the Dulkadir Principality between 1480-1515, is very important in terms of the history of the Dulkadir Principality, both in terms of political events and social and cultural characteristics.

Alaüddeve Bozkurt Bey, one of the children of Süleyman Bey, remained on the throne of Dulkadirli for about 36 years between 1480-1515. Throughout his reign, he struggled to expand the borders and independence of the Principality. Alaüddeve Bey knows very well the strength of the Ottoman and Safavid states. He tried to protect the territory of his principality, which became the area where these two powerful states struggled. However, at the end of the 14th century, with the collapse of the Akkoyunlu State, it followed a policy of expanding the borders of the principality in the Eastern and Southeastern Anatolia region. However, since the establishment of the Safavid State in the region at the beginning of the 15th century, the Dulkadirli lands and the Eastern and Southeastern Anatolia region became a region where the Ottoman Safavid rivalry was focused, so the Ottoman and Safavid States tried to protect the Dulkadir Principality against each other.

Our aim in conducting such a study is to try to objectively and in detail examine the activities of the Dulkadir Principality in the Eastern Anatolian Region and its relations with the Ottomans and Safavids during the Alaüddeve Bey period.

Key Words: Dulkadir Principality, Alaüddeve Beg, Ottoman, Safevi.

3 GİRİŞ

1337’de Türkmen Beyi Zeyneddin Karaca Bey’in liderliğinde Maraş ve Elbistan merkezli kurulan Dulkadir Beyliği 1522 yılında beyliğin son hükümdarı Ali Bey’in öldürülmesine kadar Maraş bölgesinde 185 yıl hüküm sürmüştür. Beyliğin merkezi Maraş ve Elbistan’dır. Beylik sınırları doğuda Elazığ (Harput)’dan batıda Kırşehir’e Kuzeyde Yozgat (Bozok) ile Sivas’ın güneyinde Gemerek ve Gürün ile güneyde Hatay ilinin Hassa ilçesine kadar uzanmaktadır. Dulkadir Beyliği Gerek Anadolu Beylikleri içerisinde en uzun süre hüküm sürmüş beyliklerden biri olması gerekse Osmanlı Devletine en son katılan beylik olması bakımından son derece önemlidir.

Memlukler tarafında Moğol akınlarından kaçan Türkmenler, İlhanlılara ve Çukurova da bulunan Ermenilere karşı Anadolunun güney bölgesine yerleştirildiler. Bu dönemde Kilikya Ermeni Prensiği’nin hâkimiyetinde bulunan Maraş Türkmen boyları düzenledikleri akınlar ile 1298 yılında ele geçirilir. 1298 tarihinden itibaren Maraş ve çevresi Türkmen Beyleri tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ancak bu beyler Memluk Devletine bağlı Halep valilerine tabi idiler. Anadolu’da Moğol hâkimiyetinin zayıflasıyla birlikte Zeyneddin Karaca Bey liderliğinde Bozok ve Ağaçeri Türkmenlerinin bir kısmı toplanmaya başladılar. Ancak bu dönemde gerek Türkmen beyliği gerekse bölge hükümdarlığı için Zeyneddin Karaca Bey ile Taraklı Halil mücadele içindedirler. Dönemin Memlûklü Sultanı Nasır’ın Zeyneddin Karaca Bey’e destek vermesiyle iki beyin rekabeti Zeyneddin Karaca Bey’in Türkmen Emirliği ve Elbistan Naibliğine dair menşur vermesiyle sonuçlanır. Böylece 1337 yılında Dulkadir Beyliği kurulur ancak Memlukler’in himayesi altındadır (Gökhan, 2011: 89).

Dulkadir Beyliği hüküm sürdüğü Maraş-Elbistan havalisi coğrafi konum bakımından Osmanlı ve Memluk Devletleri için çok önemli bir bölgede yer almaktadır. Bu devletler Dulkadir Beyliğini birbirlerine karşı “tampon bir devlet” olarak görmüşlerdir. Bu durumun farkında olan Dulkadir Beyleride izledikleri ikili denge politikalarla yukarıda bahsi geçen devletlerle ilişkilerini belli mesafede tutmaya dikkat etmişler ve bu sayede

devletlerini uzun süre ayakta tutmakta başarılı olmuşlardır. Dulkadir Beyliği kurulduğu ilk yıllarda Memluklulere tabi iken daha sonraları Osmanlı Devletine tabi olmuştur.

1480 yılında Alaüddevle Bozkurt Bey Dulkadir Beyliğinin başına geçmiştir. Onun dönemi beyliğin askeri siyasi ve sosyal açıdan en ihtişamlı dönemi olduğu söylenebilir.. Osmanlı Padişahı Fatih sultan Mehmed'in desteğiyle Dulkadirli tahtına oturan Alaüddevle Bey yaklaşık 36 yıl hüküm sürmüştür.

2. ALAÜDDEVLE BOZKURT BEY DÖNEMİ (1480-1515)

Alaüddevle Bozkurt Bey'in doğum yeri ve yılı ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Solak, 2006: 524). Arifi Paşa eserinde asıl isminin Bozkurt olduğunu beylik unvanı olarak Alaüddevle adını kullandığını belirtmektedir (Arifi Paşa, 2011: 42). Babası Süleyman Beydir. Dulkadir Beyliği'nin 10. Hükümdarı olan Alaüddevle Bozkurt Bey, 1480 -1515 yılları arasında yaklaşık 36 yıl hüküm sürmüştür. Alaüddevle Bey, Hükümdarlığı boyunca Beyliğin bağımsızlığı için mücadele etmiştir. Alaüddevle Bey, Osmanlı ve Memluklu devletlerinin kuvvetini çok iyi bilmekteydi. Bu iki güçlü devletin mücadele ettiği alan haline gelen Beyliğinin topraklarını korumaya çalışmıştır. İzlediği siyasetle bu iki büyük devleti karşı karşıya getirmeye çalışmıştı. 15. Yüzyıl başlarından itibaren Dulkadirli toprakları ve Doğu Anadolu bölgesi Osmanlı-Memluklu-Akkoyunlu rekabetinin odaklandığı bir bölge olmuş, özellikle Osmanlı ve Memluklu Devletleri Dulkadir Beyliği'ni birbirlerine karşı himaye etmeye çalışarak bölgede etkili olmaya çalışmışlardır (Gögebakan, 2002: 461 Türkler).

2.1. Alaüddevle Bey - Şah İsmail Dönemi Dulkadirli, Safevi İlişkileri

Osmanlı ve Memlukler ile dostluğu temim etmiş olan Alaüddevle Bey için doğuda büyük bir tehlike bulunmaktadır. Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey zamanında Melik Arslan'ın oğlu Arslan eşrafını da alıp Uzun Hasan'ın yanına sığınmıştı. Özellikle Avşar ve Bayat boylarına mensup Türkmenler Akkoyunluların hizmetine girdiler (Sümer, 1992: 14). Akkoyunlular'ın zayıflayıp yerine Safevilerin alma mücadelesi sırasında Alaüddevle Bey Akkoyunlular'ın yanında yer aldı (Gökhan, 2011: 2009). Akkoyunlu Hükümdarı Rüstem Bey, kardeşi Sultan Ali'nin ölümü üzerine henüz yaşı küçük olan

Şah İsmail'i ele geçirmek istiyordu. Bunun üzerine İsmail, teyzesi Paşa Hatun tarafından Erdebil'de hekimlik yapan Dulkadirlilerden Aba (Ebe) adındaki bir kadına gizlemesi amacıyla teslim edilmiş ve onun tarafından saklanmıştı. Daha sonra İsmail'in akıbetinden korkan bu kadın onu babasının müridlerine teslim etti (Yinanç, 1989: 89).

Müridler tarafından Gilan'a kaçırılan İsmail uzun bir süre orada kaldı. Uzun yıllar saklanan Şah İsmail ortaya çıktığı esnada, Anadolu'da babası ve dedesi Şeyh Cüneyd tarafından önce Sünni iken sonra Şii karektere sokulan tarikatlarının birçok taraftarı olmuştu. Diğer taraftan Dulkadirli Beyliği topraklarında önemli miktarda Alevi, Türkmen yaşamaktaydı. Hatta, Safevi Devleti'nin kurucusu Şah (Şeyh) İsmail 1500'de İran'dan Erzincan'a gelip Anadolulu taraftarlarını davet ettiğinde kendisine katılan önemli guruplardan birisi de Alevi olan "Dulkadirli Türkmenleri" idi. Şeyhlerine son derece bağlı olan bu Türkmenler Safevi Devleti'nin kuruluşunda çok etkili olmuştur (Sümer, 1992: 18-20). Dulkadir Türkmenleri, Safeviyye tarikatının en eski müridlerinden olup tarikatın erken dönemlerinden itibaren Erdebil'e yerleşmeye başladılar (Gündüz, 2010: 84).

Bu sebepten ötürü Dulkadirli arasında da çok sayıda şii unsur bulunmaktaydı. Şah İsmail 1500 yılında etrafına taraftarlarını toplamak amacı ile Erzincan yakınlarındaki Sarıkaya yaylağına geldiğinde, Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenler'in çoğunluğu onun yanına gittiler (Yinanç, 1989:90). Öyle ki Dulkadir ülkesinden bir genç düğünü yapıldıktan sonra gerdeğe girmeye hazırlanırken Şah İsmail'in yanına kostuğu rivayet edilir (Sümer, 1976: 18). Anadolu'dan giden Türkmenlerin de desteğini alan Şah İsmail, 1500 yılında Şirvan Şah Ferruh Yesar'ı, bir sonraki yılda Akkoyunlu Elvend'i Şurur'da yenerek önce on iki imam adına, sonra da kendi adına hutbe okutarak şahlık tahtına oturdu (Yinanç, 1989: 90). Safevi Devletini kuran Şah İsmail, (1501-1524), Erdebil tarikatının kurucusu Şeyh Safiyüddin'in altıncı göbekden torunudur (Ekinci, 2002: 447).

Şah İsmail'in yanına gidenlerin büyük kısmı Bozok bölgesinden giden Türkmenlerden oluşmaktaydı. Alaüddevle kendi ülkesinden Şah İsmail'in yanına giden Türkmenlere ilk zamanlarda müdahale etmemişti. Öyle ki yıkılmaya yüz tutmuş Akkoyunlu Devletinin toprakları üzerinde kurulan Safevi Devletinin gücün gitgide artması Osmanlı Devletinin yanı sıra Dulkadir ülkesini de tehdit etmeye başlamıştı. Şah

İsmail'in Safevi Devletini kurduktan sonraki ilk amacı Doğu Anadolu Bölgesine doğru genişleme düşüncesindeydi (Gökhan, 2011: 210). Kızılırmak sınır olmak üzere Doğu Anadolu ve Orta Anadolu toprakları gibi Şiiliğin etkili olduğu bir saha olan Dulkadirli ülkesi aynı zamanda Kızılbaş Türkmenlerin de yoğun olarak bulunduğu bir beylik durumundaydı (Döğüş, 2008: 77). Durumun önemini geç fark eden Alaüddevle Bey Ülkesindeki Kızılbaş Türkmenlerin İran'a gitmelerine engel olmaya başladı. Şah İsmail ise Anadolu da destek arayışı içerisinde idi. Bu sebepten Alaüddevle Bey'e yaklaşarak kızı Benli Hatun'u istedi. Alaüddevle Bey önce kızını Şah İsmail'e vermeyi vaad etmiş ise de daha sonra onun Şiiliğini bahane etmiş ve vazgeçmişti. Üstelik ülkesindeki Kızılbaşlar'ın İran'a gitmelerine izin vermemesi onuru kırılan Şah İsmail'i harekete geçirdi. Aslında iki tarafı karşı karşıya getiren kız alıp vermekten öte Alaüddevle Bey'in Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Akkoyunlu ülkesini elde etmek istemesinden kaynaklanıyordu (Gökhan, 2011: 210).

1502 yılının ilkbaharında Akkoyunlu Elvend'i takip etmek suretiyle Şah İsmail Tercan'a kadar geldi. Buradan Şii Türkmenlerin İran'a gitmelerini engelleyen ve Akkoyunlu Elvend'e yardım etmek isteyen Alaüddevle Bey üzerine bir kuvvet gönderdi. Şah İsmail öncelikle Akkoyunlu direnişini kırmaya çalışmışsa da Elvend'in Tebriz'e saldıracağını haberinin gelmesi üzerine geri döndü. Şah'ın geri dönmesi üzerine savaşmaya cesaret edemeyen Elvend önce Bağdat'a oradanda Diyarbakır'a kaçtı. Elvend'den sonra daha önce Isfahan ve Fars'tan kovulan Son Akkoyunlu Şehsadesi Murad ortaya çıkmıştır. 1503 yılında Hemedan yakınlarında Safevi kuvvetlerine yenilen Şehzade Murad Şiraz'a doğru kaçtıysa da Safevilerin takip etmesi üzerine Bağdat'a kaçmak zorunda kaldı. Bağdat'ta Irak-ı Arap valisi Barig Beg Purnak tarafından karşılanarak Akkoyunlu tahtına çıkarıldı (R.Yinanç, 1989: 90). Bu durum üzerine Şah İsmail'in Bağdat'a yaptığı sefer neticesinde ona karşı koyamayan Murad ve Barik Halep'e oradan da Alaüddevle Bey'in yanına sığındılar. Şah İsmail'in Bağdat'ı ele geçirip Diyarbakır'ı tehdit etmeye başlaması üzerine, Alaüddevle Bey Padişah II. Bayezid'den yardım istedi. Anacak II. Bayezid, Alaüddevle Bey'e yardım etmemiş hatta Şah İsmail'i ilişkilerini iyi tutmak için bu zaferinden dolayı tebrik etmişti (Tansel, 1966: 240). Alaüddevle Bey ise Akkoyunlu Hükümdarı Murad'a yardım etmeye devam etmiş, Hatta Şah İsmail'in evlenmek istediği kızı Benli Hatun'u da Murad'la evlendirdi.

Alaüddevele Bey'in desteğininide alan Murad, Şah İsmail'in Mazenderan'a sefer yapmak üzere Irak'tan ayrılmasını fırsat bilerek Bağdat'ı tekrar ele geçirdi (R.Yinanç, 1989: 90).

Bu devrede ortaya çıkan diğer bir olay da Akkoyunlu Devletinde ortaya çıkan taht mücadelesi idi. Akkoyunlu hükümdarının Diyarbakır da ölümü ile devletin başına kimin geçeceği ile ilgili devlet yönetiminde söz sahibi olan emirlerin arasında anlaşmazlık çıkmasına sebep oldu. Emirlerden bir kısmı Elvend'in divan beyi Emir Bey tarafını tutmakta iken, bir kısmı da Alaüddevele Bey'in yanında bulunan Göde Ahmet'in oğlu genç yaştaki Zeynel'i Dulkadir Bey'inin desteğiyle tahta çıkarmak için aday gösteriyorlardı. Alaüddevele Bey bu istek üzerine Zeynel'i Diyarbakır'a gönderi. Alaüddevele Bey'in iki oğlu Şahruh ve Ahmed ile kardeşi Abdürrezzak ile onun oğulları Hamza ve Hüdadad gibi hemen hemen bütün Dulkadirli şehzadeleri de bütün kuvvetleriyle Diyarbakır seferine katıldılar (Yinanç, 1989: 91). Dulkadirli ordusunu Abdürrezzak komuta etmekteydi. Akkoyunlu Zeynel ile Diyarbakır'a gelen Dulkadir ordusu Şehri ele geçirerek çevredeki diğer şehir ve kalelere doğru harekete geçtiler. Diyarbakır'ı ele geçirdikten sonra Zeynel'e bırakan Abdurrezzak komutasındaki Dulkadirli ordusu Ergani tarafına doğru hareket ettiler. Ergani'yi kazasını alarak etraftaki birçok köyü ele geçirdiler. Bu sefer esnasında Eğil'in Merdasi Emiri Lala Kasım b. Şah Muhammed, Atak'ın Zaraki Emir'i Ahmet b. Mir Muhammed, Silvan'ın Sülaymani Emir'i Mir Diyadin b. Mir İbrahim gibi yerel beyler Dulkadirlilere katıldılar (Gökhan, 2011: 211). Bu Kürt Beylerinin Dulkadirlilere katılması ile sefer daha da kolay hale getirdi. Hasankeyf'de Dulkadirlilerin eline geçti. Dulkadirliler Eğil'i Abdal Bey'e, Selim Kalesini ise Selimoğluna verdiler. Abdurrezzak'ın iki oğlundan Hudad'a Silvan'ın, diğer oğlu Hamza da Savur Şehrinin valiliğine getirildi. Dulkadirliler Mardin, Diyarbakır ve Urfa civarında büyük bir kuşatma harekâtına girişmişlerdi. Bu esnada Alaüddevele Bey'in oğlu Şahruh Mardin'i kuşatmıştı. Mardin'in ileri gelenleri Lala Murad, Lala Dilcan, Elvend Bey'in lalası, Kete oğlu Ali Bey gibi Şehrin ileri gelenleri bir süre sonra bağlılıklarını bildirdiler. Diğer şehirlerde de olduğu gibi Mardin'e de Kul Yunus'un emrinde ki üç yüz kişilik Dulkadirli kuvveti yerleştirildi. Mardin'in alınmasıyla birlikte Şahruh Bey ilerlemeye devam ederek, Sincar Prensinin üzerine Kara Bey Oğlu Abdi'nin komutasında ki Dulkadirli kuvvetlerini gönderdi. Kara Bey Oğlu Abdi Cizre-i Mevsil'e kadar fetihlerde bulundu. Bu esnada Bir kısım Dulkadirli kuvvetleride Urfa'yı kuşatmışlardı. Şahruh Bey'de kuşatmaya yardım etmek için

kuvvetleriyle Urfa'ya doğru hareket etti. Şahruh Bey'in ordusunun öncü birliklerinin komutanı Yunus Bey yolda iken Urfa kuşatmasını kaldırmak için yardıma giden Mevsilli Türkmenlerinden Halil Sufi oğlu Yusuf Bey ile karşılaştı ve yapılan savaşta galip geldi. Alaüddevle Bey'in diğer oğlu Ahmed'de Birecik'e kaçan Yusuf Bey komutasındaki Mevsilli Türkmenlerini Takip ederek Halep'e kaçmak zorunda bıraktı. Şahruh Bey'de 1505'de Urfa önlerine gelmeden önce babası Alaüddevle Bey'e yukarıda bahsi geçen bütün bölgelerin ele geçirildiğini bildiren bir fetihname gönderdi (R.Yinanç, 1989: 92).

Dulkadirliilerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu taraflarına yaptıkları bu büyük fetih hareketi Urfa'nın ele geçirilmesiyle sona erdi. Ancak ele geçirilen bu bölgelerdeki yerlerin hâkimiyeti kısa sürmüştür. Dulkadirliiler, Diyarbakır'ı ele geçirdikten sonra Zeynel'e vermişlerdi. Ancak Zeynel'in Diyarbakır'daki hâkimiyeti kısa sürdü (Gökhan, 2011: 212). Zeynel Diyarbakır'a hakim olur olmaz Akkoyunlular'ın ileri gelenleri ile Elvend'in Divan Bey'i ni hapse attıran ve aynı zaman da halka baskı yapan Abdülhay'ı şehrin valiliğine getirmişti. Bir süre sonra hapsoldüğü yerden kaçan Emir Bey yandaşlarıyla Zeynel'i yenerek Abdülhay'ı öldürdü ve Diyarbakır'ı ele geçirdi. Bu durum üzerine Zeynel tekrar Alaüddevle Bey'in yanına sığındı (Yinanç, 1989: 92). Alaüddevle Bey ise Diyarbakır'ı ele geçiren Emir bey'i kendi hâkimiyeti altına almaya çalışıyordu. Bu durum göstermektedir ki Alaüddevle Bey'in amacının Bu bölgedeki Akkoyunlu hâkimiyetinin sürmesinden ziyade Bölgenin kendi hâkimiyetinde kalmasını istemesidir (Gökhan, 2011: 212).

Bu esnada Şah İsmail Şirvan ve Horasan'a seferler yaparak İran'daki hâkimiyetini tamamlamıştı. Batıya doğru yönelen Şah, Orta Anadolu' da önemli bir hâkimiyeti olan Dulkadirliiler üzerine sefer düzenlemeyi düşünmekteydi (Kılıç, 2004: 413). Alaüddevle Bey'in Akkoyunlu şehzadesine yapmış olduğu destek o'na karşı duyduğu kını iyice arttırmıştı. Zira Safevi Devletinin hudutlarını ihlal eden Kürt aşiretlerinin saldırıları ile Diyarbakır olayları endişe uyandırmaktaydı (R.Yinanç, 1989: 92). Üstelik bu sırada Dulkadir Beyliğine Şah İsmail'in gönderdiği Ustacalu Oğlu Emet, Alaüddevle Bey tarafından hakarete uğrayarak Gökgözlü'de tutsak edilmişdi. Bu gelişmeler üzerine 1505 ve 1506'da yapılan iki seferle Şah İsmail Kürt aşiretlerini pasif hale getirmiş ve Alaüddevle Bey'e bir ders vermek ve cezalandırmak için karşı sefer hazırlıklarına başladı. Hazırlıklarını tamamlayan Şah İsmail 1507 yılında Elbistan'a

doğru harekete geçti. Safevi ordusunun aslında Diyarbakır üzerinden Dulkadirli topraklarına ulaşması mümkün iken, Gerek Osmanlılara gözdağı vermek (Gündüz, 2010: 85) gerekse Anadolu'daki Kızılbaşların desteğini almak için Erzincan ve Suşehri yolu ile Osmanlı sınırından Dulkadirli üzerine yürümeyi tercih etti. Osmanlı sınırında bulunan Erzincan'a gelerek burada kırk gün konaklayıp altmış bine yakın savaşçı topladı (Angioiello, D'Alessandri, 2007: 194). Şah İsmail'in Anadolu'ya Erzincan'a geldiğini duyan II. Bayezid' in oğlu Amasya valisi Şehzade Ahmed durumdan babasını haberdar etmiş ve Anadolu' daki Kızılbaş-Türkmenlerin Şah İsmail'in etrafında toplanmalarını için tedbir alınmıştı. (Kılınç, 2004: 413). Safevi hükümdarı, Osmanlı Padişahı II. Bayezid'den Dulkadirli ülkesine girmek için, Osmanlı topraklarından geçme izni istedi. II. Bayezid, yine de Şah İsmail'den endişe ederek memleketine zarar vermemesi için tedbir olarak, Orta Anadolu'ya büyük kuvvetler yığmıştır. Ankara'da Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa ordusu ile Çubuk ovasında toplanmıştı. Vezir Yahya Paşa ise yetmiş bin kişi ile Kayseri- Sivas arasına gelmişti. Şehzade Şehinşâh on bin askerle emir bekliyordu. Karagöz Paşa hepsine başkumandan tayin edilerek yirmi üç bin askerle Çubuk'tan Kayseri'ye gelmiş, yüz on beş bin kişilik Osmanlı Ordusu 1507 yılı boyunca hazır bekletilmişti (Kılınç, 2004: 413).

Şah İsmail' in Dulkadir ülkesine yapacağı seferin sebeplerini şöyle sıralayabiliriz; Şah İsmail' in Anadolu'daki Türkmen boyları arasında Şiiliği iyiden iyiye yaymak ve siyasi destekçilerini çoğaltmak istemesi. Şah İsmail' in Alauddevle Bey'in kızı Benli Hatun'u istemesi ve Alauddevle Bey' in Şah İsmail'e kızını vermek istememesi. Bununla birlikte Alauddevle Bey' in Şah İsmail'e karşı Akkoyunlu beylerini desteklemesi ve Şah İsmail'e karşı devamlı tahrik etmesidir (Kılınç, 2004: 414).

Şah'ın Osmanlı topraklarında geçme isteği kabul görünce; Osmanlı tebasına zarar vermemeye dikkat ederek Osmanlı topraklarından geçip, Sarız yoluyla Elbistan'a doğru hareket etti. Sarız üzerinden Dulkadirli topraklarına giren Dede Bey'in kumandasındaki öncü kuvvetlere Dulkadirli Kasım Bey gece baskını yapıp bu öncü kuvvetlerin bir kısmını yok etti (Gündüz, 2010: 86-87). Dulkadirli topraklarına girmesini bu yolla beklemeyen Alaüddevle'yi Şah İsmail gafil avlamış aynı zamanda Anadolu'nun Şii halkınada propaganda yapmıştı (Karaca, 2002: 412 Türkler). Yukarıda da bahsettiğimiz üzere İlk karşılaşma, Safevi öncü kuvvetleri ile Dulkadirli keşif

kuvvetleri arasında meydana geldi. Alaüddeve Bey'in Sarı Kaplan lakaplı oğlu, Kasım, Safeviler'in Dede Bey komutasındaki öncü kuvvetlerini bozguna uğrattı. Dede Bey bu çarpışmada üç yüz kadar kayıp verdikten sonra sadık adamlarından Halil ağa'nın yardımlarıyla kaçarak canını zor kurtardı. Safevi ordusunun yaklaşması üzerine Kasım geri çekilmek zorun da kaldı (Yinanç, 1989: 93). Alaüddeve Bey ise Osmanlı ve Memluklerden yardım istemişse de, karşılık görememişti (Gökhan, 2011: 212). Dulkadir Bey'i Safevi ordusuna karşı koyacak gücü olmadığından yanına yaklaşık dört bin kişilik kuvvetinide alarak sarp ve dik yamaçlı Turna Dağına çekildi. Osmanlı ve Memluklerden tekrar yardım istemişse de Memluklerden cevap bile gelmemişti. Osmanlı Padişah'ı II. Bayezid'in Yahya Paşa komutasında gönderdiği Osmanlı ordusu da Ankara'ya kadar gelmiş ve sadece Safevi ordusunun hareketlerini izledi (Tansel, 1969: 243). Turna Dağı eteklerine ulaşan Şah İsmail uzun bir süre bekledikten sonra Alaüddeve Bey'in dağdan inmeyeceğini anlamış, alay ederek ona “ Ala Dana” lakabını takarak geri dönmeye karar verdi (Yinanç, 1989: 93). Osmanlı Devleti Padişahı II. Bayezid, Vezir Yahya Paşa komutasındaki orduyu Ankara'dan Kayseri'ye doğru yürütmüş, bunu duyan Şah İsmail'in kuvvetleri ağırlıklarını bırakarak Fırat nehrini zorla geçmişlerdir (Uğur, 1989: 51).

Şah İsmail bu sefer esnasında başta Elbistan ve Maraş olmak üzere, Dulkadir ülkesinde ağır tahribatlarda bulundu. Şah İsmail'in yaptığı bu tahribatlar, Maraş ile Elbistan'ın o güne kadar gördüğü yıkımların en şiddetlisi idi. Bu döneme kadar Dulkadirli Beyliğinin merkezi durumunda olan Elbistan bu olaydan sonra önemsiz bir şehir olmuş, Devlet merkezi Dulkadirli Beyliğinin kışlağı olan Maraş'a taşınmıştı (Altınöz, 2009: 36).

Bu tahribatlarda abideler dini ve sosyal yapılarda yerle bir edilmiştir. M. Halil Yinanç'ın eserinde bahsettiğine göre Osmanlı kaynaklarından alınan bilgilere göre Şah İsmail, Alaüddeve Bey'in bir oğlu ile iki torununu ele geçirdikten sonra öldürmüş ve onları ateşte kızartarak Köpeklere yedirmek suretiyle Dulkadirli mezarlarını kirletmiştir (M. H. Yinanç, 1993: 659). Bu sırada Diyarbakır'ı ele geçirmiş olan Emir Bey Elbistan'a gelerek Şah İsmail'e bağlılığını bildirdi. Şah İsmail, Emir Bey'e mühürdarlık ünvanı verdi. Kış mevsiminin gelmesiyle Şah İsmail Elbistan'dan ayrılarak Azerbaycan'a döndü (Gökhan, 2011: 212). Şah İsmail, Dulkadir ülkesine düzenlediği bu seferle hem Memlukler'in hem de Osmanlılar'ın tepkisini ölçmek istemiştir (Karaca,

2002: 412). Şah İsmail Diyarbakır Valiliği'ne Ustaclu Muhammed Han'ı getirdi. Geri dönerken Safevi ordusu geçtiği bütün yerleri tahrip etti. Harput'taki Dulkadirli kuvvetleri yok edip, buraya Safevi kuvvetlerini yerleştirdi. Şah İsmail ve ordusu, Alaüddeve Bey ve kuvvetlerinden kat kat üstün iken, Dulkadirli kuvvetlerine karşı kesin bir zafer elde edemeden geri dönmek zorunda kaldı. Alaüddeve Bey, Safevi kuvvetlerinin geri dönmesi üzerine sığındığı Turna dağından inerek harekete geçti ve Urfa'ya doğru saldırıya geçti (R.Yinanç, 1989: 94).

Bu esnada Emir Bey Elbistan'a hareket ederken Diyarbakır'ın idaresini kardeşi Kayıtmaz'a bırakmıştı. Safevilere düşman olan Kayıtmaz Ustaclu Muhammed Han'a şehri teslim etmeyi reddetti. Bu arada Bölgede bulunan Kürt aşiretleride Ustaclu Muhammed Han'a zorluk çıkarıyorlardı. Sünni ve bağımsız olan bu kürt aşiretleri, Amnid'de kışlayan Safevi kuvvetlerini sürekli taciz etmekteydiler. Tacizlerden bıkan Ustaclu Muhammed Han Mardin'e gitmek zorunda kaldı. Ustaclu Muhammed Han Diyarbakırdan ayrılır ayrılmaz Kayıtmaz, Şeyh İbrahim Gülşeni'yi Urfa'da bulunan Alaüddeve Bey'in yanına göndererek ona bağlılığını bildirdi. Bu gelişme üzerine Alaüddeve Bey'de Kayıtmaz'a kızlarından birini vermeyi vaad ederek oğulları Kasım ve Erdivane komutasında Diyarbakır'a takviye kuvvetler gönderdi. Alaüddeve Bey'in Kayıtmaz'a yardımına karşılık Ustaclu Muhammed Han'da kardeşi Kara Bey komutasındaki sekiz yüz kişilik birliği Diyarbakır'a sevk etti. Kendiside bir süre sonra birlikleriyle Diyarbakır önlerine geldi (R. Yinanç, 1989: 94). 1509 yılında Diyarbakır surları önlerinde birleşen Akkoyunlu ve Dulkadirli güçleri ile Safeviler arasında çetin bir savaş oldu. Safevi komutanı Ustaclu Muhammed Han'ın ordusunun daha zayıf olmasına rağmen Akkoyunlu ve Dulkadirli ittifakına karşı büyük bir zafer kazandı. Alaüddeve Bey'in yiğitliğine istinaden "Saru Kaplan" lakabı verilen Kasım ile Diğer oğlu Erduvan Safevilere esir düştüler (Gökhan, 2011: 94). Kasım kendilerinin Şah İsmail'e gönderilmesini istediye de Ustaclu Muhammed Han her ikisininide idam ettirerek kellelerini şah'a gönderdi. Şavaş meydanında birçok Dulkadir boy beyi de öldürülmüştü. Kayıtmaz ve taraftarları direnişe devam ederken Diyarbakır emirlerinden biri Ustaclu Muhammed Han'ın kuvvetleriyle birleşerek onların şehre girmesini sağladı. Böylece galip gelen Ustaclu Muhammed Han Kayıtmaz ile direnişe devam eden Dulkadirli kuvvetlerini yakalatarak idam ettirdi (Gökhan, 2011: 94).

Alaüddevle Bey aldığı bu ağır yenilgiye ve oğullarının öldürülmesine rağmen Urfa ve Diyarbakır'ı elde etme düşüncesinden vaz geçmedi. 1510 yılının Şah İsmail'in Bağdat'a sefer düzenlediğinin haberini alınca yeniden oğulları Şahruh ve Ahmed komutasında 14.000 kişilik bir orduyu Diyarbakır'a gönderdi. Mardin yakınlarında bulunan Ustaclu Muhammed Han hemen birlikleriyle Diyarbakır önlerine geldi. Muharebe düzenine geçildiğinde tarafların köpekleri boğuşmaya başladı. Köpeklerin boğuşmasının sonucunda Ustaclular'ın köpekleri Dulkadirliler'in köpeklerini kaçırttı. Bu durumu uğurlu olarak gören Ustaclu Muhammed Han ve kuvvetleri Dulkadirliler'e saldırdılar. İki taraf arasında çetin geçen bu savaşta da Yiğitçe çarpışmalarına rağmen Dulkadirliler bir kez daha yenildiler. Alaüddevle Bey'in oğulları Şahruh ve Ahmet Beyler ile maiyetinde bulunan kırk kişi esir edilerek hemen boyunları vuruldu (Gökhan, 2011: 213). Esir düşen Şahruh Bey'in oğulları Mehmed ve Ali Beyler Şah İsmail'in yanına gönderildiler. Bu Beylerin hayatlarını bağışlayan Şah onlara daha sonraları emirlik vermiştir. Mehmed ve Ali Beyler Kanuni Sultan Süleyman'ın 1535 yılında ki İrakeyn seferi sırasında Safeviler'e sırtlarını dönmek suretiyle Osmanlı tarafına geçmişlerdir (Sümer, 1992: 31). Alaüddevle Bey'in Urfa ve Diyarbakır'ı fethetme düşüncesi bu iki büyük mağlubiyet ile özellikle oğulları Şahruh ve Ali Beylerin katledilmesi ile torunlarının birçoğunun ya öldürülmesi ya da esir düşmesi ile sona erdi. Özellikle oğullarının öldürülmesine çok üzülen Alaüddevle Bey'in siyah elbiseler giyerek yas tuttuğu ifade edilir. Müverrih Hasan-ı Rumlu'nun ifadesiyle "Diyarbakır'a göz dikmenin havanda su dövmek veya soğuk demir işlemek" olduğunu anladı (Gökhan, 2011: 213).

Diyarbakır alınan galibiyetin etkisiyle Ustacalu Muhammed Han'ın kuvvetleri, Memluk sınırlarını da girerek Malatya'ya kadar ilerlediler. Safevi istilası Memlukler'in müdahalesini ve iki devlet arasında çatışmaya yol açacağı esnada Alaüddevle Bey kendi kuvvetleri ile Ustacalu Muhammed Han'ın adamlarını püskürmede başarılı oldu. (R.Yinanç, 1989: 95) Safevi Hükümdarı Şah İsmail'de bu esnada Mısır'a elçi göndererek niyetinin Memluk Devleti ile çatışmak olmadığını, sınır ihlalinin de kendi iradesi dışında yapıldığını ifade ederek, Memluklerden özür diledi. Şah İsmail'in uyguladığı ustaca diplomasi sayesinde bir müddet sonra Memluk Sultanı Kansu Gavri ve Alaüddevle Bey ile ilişkilerinin düzene koydu. 15011 yılında Şah İsmail'in Alaüddevle Bey'e bir çadır hediye etmesi Dulkadirliler ile Safeviler arasında artık

dostluk ilişkileri kurulduğu ve iki devlet arasında bir saldırmazlık anlaşması yapıldığı bilinir. 1511 yılından itibaren Alaüddevle Bey, Şah İsmail ile yakın dostluk ilişkileri içine girmişti. Zaten Osmanlı, Memluk ve Akkoyunlu üçgeni arasında denge politikası takip ederek devam ettirilen Dulkadir Beyliği, Safeviler'in ortaya çıkışı ve Akkoyunluların zayıflaması ile güneydoğuda hâkimiyet kurmaya çalışmış, ancak görüldüğü üzere bunda da başarılı olamamıştı. Alaüddevle Bey Osmanlı ve Safevi Devletleri arasında denge politikası takip ederek, beyliğini devam ettirmeye çalışmış ancak Osmanlılara karşı yürüttüğü politika onun sonunu hazırlamıştır (Gökhan, 2011: 213).

2.2.Alaüddevle Bey- Yavuz Sultan Selim Dönemi Osmanlı Dulkadirli

Münasebetleri

Alaüddevle Bey döneminde Osmanlılarla ilişkileri zamanla zayıflamaya başladığı görülmektedir. Özellikle Yavuz Sultan Selim döneminde ilişkilerdeki bu zayıflamanın had safhada olduğunu görmekteyiz. Öyleki Alaüddevle Bey, torunu Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışını bile tebrik etmemişti. Alaüddevle'nin bu hareketi Yavuz Sultan Selim'in dikkatinden kaçmamıştı (Yinanç, 1989: 96). Yavuz sultan Selim Han Çaldıran seferine giderken Kayseri'nin üç konak ilerisindeki Çubuk mevkiine varınca dedesi Alaüddevle Bey'e bir mektup yazıp yolladı (Ercan, 2002: 428). Yavuz mektubunda Osmanlılar ile Dulkadirliler'in aynı mezhebden olduklarını belirterek Alaüddevle Bey'i sefere davet etti. Alaüddevle Bey ise, “ kendisi gibi doksanlık bir pir-i faniyi sefere sürüklemenin hiçbir fayda sağlamayacağını” belirterek yaşını bahane etti ve sefere katılmadı. Bu esnada Alaüddevle Bey, Şah İsmail ile ittifak halinde olduğu, yeğeni Şahsuvaroğlu Ali'nin Yavuz tarafından himaye edilmesinide istemediğın sefere katılmamıştır. Alaüddevle Bey Diyarbakır seferine çıkmadan önce oğlu Şahrüh'u veliaht tayin etmişti. Bu duruma kızan Ali Bey Osmanlı Paışahı II. Bayezid'in yanına sığındı. Yavuz'un Osmanlı tahtına geçmesi ile Ali Bey Trakya'da Çirmen Sancak Beyliği'ne atanmışdı (Yinanç, 1989: 96).

Alaüddevle Bey'in Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e karşı düzenlediği sefer sırasındaki tutumu, Alaüddevle Bey ile Şah İsmail'in ittifak yaptıklarını göstermekle birlikte, Şah İsmail'in Çaldıran muharebesinden hemen önce Yavuz Sultan Selim Han'ın mektubuna verdiği cevap da böyle bir ittifakın mevcudiyetini onaylamaktadır. Alaüddevle Bey Yavuz'un Çaldıran seferine çıkmasıyla tarafsız kalmamıştı. Osmanlıya sırtını dönmüş hatta Osmanlı levazımcılarına Dulkadirli ülkesinden yiyecek ve hayvan yemi satışını yasaklamakla birlikte oğullarına onların iâşe, malzeme ve silahlarının da yağmalattırdı. Bu durum üzerine Yavuz Sultan Selim tedbirli davranarak İran seferine devam ederken Osmanlı ordusunun arkasını emniyete almak ve Dulkadirli saldırılarına engel olmak için Kayseri ve Sivas arasındaki bölgede kırk bin kişilik birlik bırakmıştı (Uzunçarşılı, 1989: 251).

Alaüddevle Bey'in Beyliğinin devamını sağlamak için izlediği Osmanlılar, Memlukler ve Safeviler arasında sağlayacağı denge politikasında Memlukler ve Safeviler'e ağırlık vermesi Osmanlılarla ilişkilerinin bozulmasına neden oldu (Ercan, 2002: 432). Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Alâüddevle Bey Yavuz ile Şah İsmail arasında yapılan Çaldıran savaşında Osmanlılara yardım etmemekle birlikte Osmanlı ordusunun ihtiyacı olan yiyecek ve hayvan yemi satışını yasaklamıştı. Ayrıca Osmanlı Ordusunun iâşe ve teçhizatlarını yağmalattırarak, Osmanlıları arkadan vurmuştu (Altınöz, 2009: 37). Bu duruma çok sinirlenen Yavuz Çaldıran seferi dönüşünde Alaüddevle Bey'i ortadan kaldırmayı düşünüyordu (Gökhan, 2011: 214). Çaldıran seferinden sonra Amasya'ya dönen Yavuz Sultan Selim, seferde büyük hizmet ve gayret göstermiş olan Alaüddevle Bey'in yeğeni Şehsuvar oğlu Ali Bey'i Kayseri Sancak Beyi olarak atadı. Kayseri hemen Dulkadirli topraklarına sınırdı. Yavuz, Şehsuvar oğlu Ali Bey'i Kayseri sancak beyi olarak görevlendirirken, aynı zamanda Dulkadirli'lere bağlı olan Yozgat (Bozok) Sancağı'nı da alması halinde kendisine vereceği vaad etmişti (Altınöz, 2009: 37) Şehsuvaroğlu Ali Bey Kış ayı olmasına rağmen Yozgat üzerine sefer düzenleyerek, burayı ele geçirdi. Yozgat'ta bulunan Alüddevele Bey'in oğlu Süleyman'ı öldürüp başını keserek Yavuz Sultan Selim'e gönderdi. (Solakzade, 1989: 373). Yavuz vaad ettiği üzere Bozok sancağını da Ali Bey'e verdi. Osmanlı sultanı bu davranışı ile Alüddevele Bey ve himayesi altında olduğu Memluklu Sultanı Kansu Gavri'ye meydan okuyordu. Alüddevele bu durumu Memluk Sultanına bildirerek yardım istedi. Memluklu Sultanı Kansu Gavri'de Yavuz'un 1515 yılının mayıs ayında Kemah

üzerine sefer yaptığı esnada, bir elçi gönderip Ali Bey'in Kayseri ve Bozok sancaklarından alınmasını istedi. Buna karşılık Yavuz Sultan Selim Han'da Alüddeve'nin Dulkadir beyliğinden azledilerek yerine Ali Bey'in getirilmesini istedi. Memluk Sultanı Ali Bey'in babası Şehsuvar Bey'in iki devlet arasını açtığından dolayı Kahire'de asıldığını hatırlatarak Yavuz'un bu isteğine karşı geldi (R. Yinanç, 1989: 97). Memluk sultanı Memlukler için Dulkadir Beyliğinin kaybedilmiş olduğunu anlamış ve Yavuz Sultan Selim Han'a Dulkadirliiler üzerinde bir takım haklar talep etmek üzere bir elçi gönderdi. Memluk sultanı Kansu Gavri Osmanlıya gönderdiği elçiyle, Dulkadirli Beyliği üzerindeki yazılı haklarının devamını teklif ederek adının para ve hutbede anılmasını istemişti. Osmanlı Padişahı'nın Memluk elçisine cevabı çok sert oldu: "Sultanınız muktedirse hükümlerlik haklarını kendi ülkesinde muhafaza etsin" Memluk devleti üzerine de bir sefer düzenleyeceğini ima etmişti (Solakzade, 1989: 75).

Yavuz sultan Selim ile Kansu Gavri arasında elçilerin gelip gittiği esnada Dulkadir Beyi tekrar Osmanlı ordusunun iase kollarına saldırdı. Bu durum Osmanlı ordusunda birçok hayvanın yemsizlikten telef olmasına ve ordunun savaş gücünde azalmaya sebep oldu. Aynı zaman da Yavuz Sultan Selim Han'ın da sabrının tamamen bitmesine sebep oldu (Tansel, 1969: 104). İran seferine hazırlanan Yavuz Sultan Selim bu duruma çok kızarak seferden vazgeçerek Dulkadir Beyliğini ortadan kaldırmaya karar verdi (Altınöz, 2009: 38).

Osmanlı Sultanı, 19 Mayıs 1515'de Kemah kalesinin fethetti. Bu kalenin fethinden sonra, Dulkadir ülkesi üzerine sefer hazırlıklarına başladı. Şehsuvaroğlu Ali Bey ile Vezir-i Azam Sinan Paşa'yı Dulkadirli almaya memur etti (Ekinci, 2002: 452). Şehzadelik yıllarından itibaren yıldızının bir türlü barışmadığı büyükbabası üzerine bir sefer düzenlemenin vacib olduğuna karar veren Yavuz, Dulkadir ülkesine kendine tabi bir beyin geçişi, ona hem Memlukler karşısında bir avantaj sağlayacak hem de yazın tekrar üzerine yürümeyi düşündüğü Safeviler karşısında geride sorunsuz bir bölge kalmış olacaktı (Emecen, 2010: 162). 5 Haziran 1515 tarihinde Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa komutasında Elbistan'a 30 bin kişilik ordu gönderdi. Sinan Paşa'nın öncü kuvvetleri 10.000 süvariden ve 400 tüfekli yeniçeriden oluşuyordu (Emecen, 2010:162). Sinan Paşa emrindeki orduya Şehsuvar oğlu Ali Bey rehberlik ediyordu (Ekinci, 2002: 452). Bu esnada Yavuz Sultan Selim'de Ürgüp ile Kayseri arasındaki İncesu'ya gelerek harekâtı buradan takip etti (Gögebakan, 2002: 464).

Aynı zamanda Memlukler'den Dulkadirli'lere gelebilecek bir yardımı engellemek için Osmanlı donanması da Akdeniz'e açıldı. Alüddeve Bey ise ilk etapta tedbir olarak haremını ve hazinesini Turna dağına göndererek Maraş yolu üzerindeki geçitleri tutmaya başladı (R. Yinanç, 1989: 98). Büyük bir tehlike ile karşı karşıya kaldıklarının farkında olan Alüddeve Bey'in emirleri, Osmanlı Padişahıyla anlaşma yapılmasını istemelerine rağmen Alüddeve Bey "Benim Osmanlıdan ne bakim var" diyerek 30 bin kişilik ordusuyla hareket etti (Arifi Paşa, 2011: 550). Alaüddeve Bey'in ilk etapta emrindeki asker sayısı 10.000 kadar olmakla beraber bunların hepsi atlı birliklerdi (Emecen, 2010: 162). Göksun ve Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde Sinan Paşa emrindeki Osmanlı ordusunu karşıladı. 13 Haziran 1515'de Ördekli mevkiinde iki ordu savaş durumuna geçince Ali Bey atını ileri doğru sürerek, yüksek bir sesle babası Şehsuvar Bey'in izzet ve ikramına nail olmuş ve ona sadık kalmış olan Dulkadirli'lere kendi tarafına geçmeye çağırıldı (Solakzade, 1989: 36). Ali Bey'in bu tahrirkar davetine bir kısım Dulkadirli Türkmenleri uyarak Osmanlı tarafına geçtiler. Böylece Alaüddeve Bey'in kuvvetleri biraz daha azaldı. Sinana Paşa muharebe esnasında ateşli silahlardan istifade ederek arabaların arkasına yerleştirdiği tüfekçi yeniçerileri devreye soktu. Bunların yoğun ateşi Dulkadirli sipahilerini dağıttı. Ardından da atlı birlikler geri çekilen Dulkadir sipahilerini dağıttı (Emecen, 2010:163). Göksun ile Afşin arasında kalan hala aynı isimle Ördekli Köyünde Sinan Paşa ve Ali Bey komutasındaki Osmanlı ordusu Alaüddeve Bey kuvvetlerini darmadağın ettiler. Ördekli mevkiindeki savaşı kaybeden Alaüddeve Çinçin Bel'inden aşarak he zamanki gibi Turnadağına çekildi. Yanında ailesi ve çocukları da vardı. Osmanlı ordusu ise Alaüddeve Bey'i ve Dulkadirli kuvvetlerini takibe devam ederek Turnadağ eteklerinde savaşa devam ettiler (Gökhan, 2011: 214). Bu bölgeyi iyi bilen Şehsuvaroğlu Ali Bey yanındaki bin kadar süvari ve iki bin kadar piyade bulunuyordu. Sinan Paşa'da on bin kişilik kuvvetiyle arkadan geliyordu Savaşın bu bölgede tekrar başladı. Sinan Paşanın kuvvetleride savaş alnına intikal ettiler. Üç saat kadar muharebe devam etti (Atalay, 2008: 84). Osmanlı ordusundaki seyislerden biri, elbiselerinin güzelliği ile dikkat çeken Alaüddeve Bey'in üzerine atlayarak onu yere serdi. Öldürdüğü kişinin Dulkadir Bey'i olduğunun fark etmiş ve onun başını keserek, Sinan Paşa'ya götürdü (R. Yinanç, 1989: 98). Alaüddeve Bey'in öldürülüşü ile farklı rivayetler bulunmaktadır.

Alaüddevele Bey'in öldürüldüğünü haber alan Dulkadirliiler onun dört oğlu ve kardeşi Abdurrezzak'ı savaş meydanında bırakarak dağlara kaçtılar. Dört oğlu ve eşleri ile kardeşi Abdurrezzak ise esir düştüler. Ölümüne “merg-i hain” deyimini tarih düşülmüştür (R. Yinanç, 1989: 98). Osmanlı seyisi tarafından başı kesilerek öldürülen Alaüddevele Bey'in yanında bir oğlu ve boy beylerinden otuz kadar bulunmakta olup bunların başları da vuruldu. Bu başlar önce önce Göksun'da Yavuz sultan Selim'e yollandı . O'da bunlardan beş tanesini balmumu dolu tenekelerin içerisinde korku salmak amacı ile Mısır'a gönderdi. Memluk Sultanı Kansu Gavri'nin önüne atılan Bu başlara, Memluk Sultanı “bunlar kefer başı mı ki bana gönderildi” diyerek öfkelenmiştir (Gökhan, 1989: 214). Memluk Devletinin himayesinde ki Dulkadir Beyliğine Yavuz'un son vermesiyle, Memluk Sultanı Kansu Gavri'nin Osmanlı tehlikesini kuzey sınırlarında daha kuvvetli hissetmesine sebep olmuş ve her türlü ihtimale karşı tedbirler almaya yöneltti (Anonim 1992: 528) Alaüddevele Bey'in öldürülmesi ile Dulkadir Beyliği üzerindeki Memluk nüfusuna son verilerek Yavuz adına hutbe okutulmuştur. Böylece beylik kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Ayrıca Dulkadir seferi ile elde edilen ganimetler, Çaldıran zaferindekilerden oldukça fazla olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Arifi Paşa, 2011: 551). Memluk sultanı Kansu Gavri'nin hiç olmazsa bazı yerlerin Alüddevele Bey'in oğullarına bırakılması için yaptığı teklife Yavuz: “ kılıçla aldığım yerleri ancak kılıçla teslim ederim” diyerek sert bir cevap vermiştir (Yinanç, 1989: 99). Yavuz Sultan Selim Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa'yı Dulkadir ülkesinin fethindeki başarısından dolayı vezirlik makamına yükseltirken, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de üç tuğlu vezir ünvanı verildi. Osmanlı Padişahı ayrıca savaşta yararlılık gösteren her süvariye birer akçe ile ödüllendirerek memnuniyetini bildirdi (Hammer, 1990: 148). Dulkadir Beyliğinin hükümdarlığına Osmanlı Devletine bağlı kalmak kaydıyla Alaüddevele'nin yeğeni Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verildi. Yavuz Sultan Selim 1515 yılının Temmuzunda İstanbul'a döndü (Ercan, 2002: 421).

Alaüddevele Bey'in başı Mısır'da kahire mezarlığına defnedilirken, vücudu da öldürüldüğü Andırın'ın Çuhadarlı köyünde Gökçeli (Gökçebel) denilen mevkiye defnedilmiştir. Üzerine türbe vb yapı inşa edilmeyen mezarların etrafı kireç ve taşla örülmüştür (Altınöz, 2009: 39). Bu bölge günümüzde padişah mezarlığı olarak da bilinmektedir. Ancak onun Maraş ulu camii'nin kible tarafında bulunan haziresine (şuan da Park) gömüldüğü rivayeti de bulunmaktadır. Yine Elbistan Ulu cami

haziresinde de bir Alaüddevle mezarı yer almaktadır. Ancak İ. Gökhan'ın eserinde de bahsettiği üzere “Devleti yıkılmış, adamları öldürülmüş başı kesilerek gövdesinden ayrılmış bir Bey'in 60-70 km uzaktan cesedinin Maraş'a getirilmesi imkansız görülmektedir”. Ayrıca Maraş'ta Aladan denilen tepe üzerinde de Alaüddevle Bey'in başı için yapılmış bir makam da bulunmaktadır (Gökhan, 2011: 215).

Alaüddevle Bey'den sonra Yavuz Sultan Selim, Dulkadirli Ülkesinin idaresini daha önce Osmanlıya iltica etmiş ve önemli hizmetlerde bulunmuş ayrıca Dulkadir ülkesinin Osmanlılar tarafından fethinde büyük yardımlarda bulunan Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdi. Onun devri Dulkadirli Beyliğinin bir Osmanlı vilayeti olmasına doğru gelişen bir geçiş devri oldu. Şehsuvaroğlu Ali Bey Dulkadirli Ülkesinin idaresini aldıktan sonra Osmanlıya son derece sadık kalarak hizmet etti. Alaüddevle Bey tarafından Şah İsmail'in Dulkadir ülkesini istilasından sonra Maraş'a taşınmış olan idare merkezi, Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından yeniden Elbistan'a taşındı (Baş ve Tekin, 2007: 38).

Yavuz Sultan Selim, Şehsuvaroğlu Ali Bey'e çok güveniyordu ancak ileriye düşünerek Dulkadiroğullarına karşı denge unsuru olarak, Çaldıran savaşı dönüşü, Ağrı ve Doğubayezid civarında güçlü bir aile olan ve Dulkadir ülkesinin fethinde büyük yararlılığı görülen Bayezidoğullarını Dulkadiroğlu Alaüddievle Bey'in ortadan kaldırılmasından sonra Maraş'a yerleştirmiştir. Bayezidli ailesinin reisi İskender Bey, Ördekli savaşına da iştirak etmiş; akabinde Osmanlı devletince kendisine “Çavuşbaşı”lık unvanı verilerek Maraş'ta oturtulmuştur. Burada, İskender Bey'e “arpalık” olarak birçok arazi verilmiştir (Atalay, 2008: 58-60).

SONUÇ

Dulkadir Beyliği 1337-1522 yılları arası hüküm süren, Anadolu Beylikleri içerisinde Osmanlı Devletinin en son ilhak ettiği beyliktir. 100 bin kilometre karelik alanda hâkimiyet kuran Beylik coğrafi ve stratejik konumundan dolayı Osmanlı, Mamluk ve Safevi Devletleri arasında tampon bir güç olması nedeni ile son derece önemlidir.

Alaüddevle Bey, Beyliğin, en ihtişamlı zamanı 1480-1515 yılları arasında 36 yıla yakın hüküm sürmüştür.. Dulkadir Beyliği'nin 10. hükümdarı olan Alaüddevle Bey,

döneminin ihtişamı, beyliğini bağımsız hale getirme çabasından kaynaklandığı kanısındayız. Alaüddevle Bey beyliğini bağımsızlaştırma mücadelesinde diğer Dulkadirli Beylerinden farklı olarak askeri gücün yanı sıra devletlerarası diplomatik manevralarıda kullandığını görülmektedir.

Alaüddevle Bey, Beyliğinin hüküm sürdüğü bölgenin coğrafi ve stratejik önemi gereği hem Osmanlı hem de Memluk Devletlerine zaman zaman tâbi olarak zaman zaman da karşı koymak suretiyle, adı geçen devletleri uzun müddet oyalamıştır. Aynı zamanda Akkoyunlu Devletinin yıkılma sürecinde Doğu Anadolu Bölgesinde yayılcı bir politika izlenmiştir. Mardin, Urfa, Diyarbakır Harput kısa süreli de olsa beyliğin hakimiyeti altına girmiştir. Ancak Safevi Devletinin kurulması ve Şah İsmail'in Doğu Anadolu Bölgesin deki istilacı faaliyetleri ile Dulkadir Beyliği ndeki şii halkın desteği Beyliğin bölgedeki faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Alaüddevle Bey Beyliğini bağımsız bir devlet haline getirmek için büyük cesaretle hareket etmiş ve büyük iddialar peşinde olduğunu göstermiştir. Ancak bu iddialarına düzensiz bir orduya sahip olmasından dolayı ulaşamamıştır. Alaüddevle Bey döneminde Anadolu ve Doğu Anadolu da birçok şehir ele geçirilmiş ancak bu şehirlerin Safevi, Osmanlı ve Memlûk devletlerinin kontrolü altında olması nedeni ile buralarda fazla tutunamamıştır.

Sonuç olarak, Alaüddevle Bey, Safevi Devleti ile izlediği denge politikasında daha tutarlı davranıp başarılı olsaydı ve Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini iyi tutmaya çalışıp Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferinde ki yardım talebine olumlu cevap vermiş olsaydı Beyliğin daha uzun süre hüküm süreceği kanısındayız. Osmanlı, Memluk ve Safevi üçgeni arasında denge politikası takip ederek devam ettirilen Dulkadir Beyliği, Safeviler'in ortaya çıkışı ve Akkoyunluların zayıflaması ile doğu ve güneydoğuda hâkimiyet kurmaya çalışmış, ancak görüldüğü üzere bunda da başarılı olamamıştı. Alaüddevle Bey Osmanlı Memlûk ve Safevi Devletleri arasında denge politikası takip ederek, beyliğini devam ettirmeye çalışmış ancak Memlukler ve Safeviler'e ağırlık vermesi Osmanlılarla ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştu. Osmanlı Devleti ile ilişkilerini düzeltilememiş ve Dulkadir Beyliği tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

KAYNAKÇA

Altınöz, İ. (2009). Dulkadir Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Kahramanmaraş: Ukde Yayıncılık.

Angiolell G. M., D'Alessandri V. (2007). Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar (Çev. Tufan GÜNDÜZ). İstanbul: Yeditepe yayıncılık.

Anonim, (1992). "Memlûkler" Mad., Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 6, İstanbul: Çağ Yayıncılık.

Arifi Paşa, (2011). "Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti", Ed.: Yaşar Alparslan, Serdar Yakar, Kahramanmaraş: Ukde Yayıncılık.

Atalay, B. (2008). "Maraş Tarihi ve Coğrafyası" Editörler Yaşar Alparslan, Serdar Akar Kahramanmaraş: Ukde Yayıncılık.

Baş, Y., Rahmi T. (2007). "Maraş Vakıfları (Dulkadiroğlu ve Osmanlı Dönemi)" Konya/Ereğli: Oğuz Dulkadiroğlu Bektit Kültürünü Yaşatma Derneği Yayınları.

Döğüş, S. (2008). "Osmanlılar'ın Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri", Maraş Tarihinden Bir Kesit, Dulkadir Beyliği Araştırmaları I, Ed.: Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar Kahramanmaraş: Ukde Yayıncılık.

Ekinci, M. (2002). "Yavuz Sultan Selim Döneminde Osmanlı-Safevî İlişkileri", Türkler Ansiklopedisi, C. 9, (446-458). Ankara: Yeni Türkiye Yayıncılık.

Ercan, R. (2002). "Yavuz sultan Selim Dönemi", Türkler Ansiklopedisi, C. 9, (421-445) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Hammer, J.V. (1990). Büyük Osmanlı Tarihi, C. I, (270-272). İstanbul: Üçdal Neşriyat Yayınları.

Gökhan, İ. (2011). Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Kahramanmaraş: Ukde Yayıncılık.

Gündüz, T. (2010). Son Kızılbaş Şah İsmail, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Karaca B. (2002). Safevi Devletinin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı- Safevî İlişkileri, Türkler Ansiklopedisi, C. 9, (409-418) . Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kılıç, R. (2004). Şah İsmail'in Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi (1507) ve Sonuçları, I. KAHRAMANMARAŞ SEMPOZYUMU 2004, C., I, s.:409-419, İstanbul: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.

Öztuna Y. (1989). Devletler ve Hanedanlar, C. II, ss. 1046-1047, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Solakzade, M. H. Ç., 1989, "Solak-zade Tarihi", Hazırlayan: Vahit Çabuk, C. II, 9. 504-505, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sümer, F. (1992). Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara: TTK yayınları.

Tansel, S. (1969). Yavuz Sultan Selim, Ankara: MEB Yayınları.

Uğur, A. (1989). Yavuz Sultan Selim, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1989). Osmanlı Tarihi, C. II, ss: 257-258, Ankara: TTK yayınları.

Yinanç, M. H. (1993). "Elbistan" mad., İA, C. IV ss: 661-662, İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi yayınları.

Yinanç, M. H. (1993). "Dulkadirliler" mad., İA, C. III, ss: 656-657, İstanbul: TDV Yayınları. İslâm Araştırmaları Merkezi yayınları.

Yinanç, R. (1989). Dulkadir Beyliği, Ankara: TTK Yayınları.

YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTALLEŞME: ESKİŞEHİR TEPEBAŞI BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Asil ARABACI

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, asilarabaci7@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7244-5303

ÖZET

Çağımızda internetin 1990'lı yıllardan itibaren başlanarak kullanılması, gelişen bilgi ve iletişim ağlarıyla 2000'li yıllardan itibaren de tün dünyayı etkisi altına almasıyla, merkezi yönetimlerin yanında, yerel yönetimlerinde dijitalleşmeye uyum sağlaması yapılan çalışmaları artmıştır. Bu bağlamda devletlerin merkezi yönetimde e-devlet uygulamasını kullanması, bunun sonucunda ise yerel yönetimlerin e- belediye uygulamasını kullanmaya yönlendirilmiş olmaları dijital dönüşüme uyum sağlama noktasında büyük bir adım olmuştur. 9 Eylül 1993 yılında 21693 Resmi Gazetede yayımlanan 504 sayılı “Yedi ilde Büyükşehir Kurulması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname” uyarınca Eskişehir Büyükşehir Belediyesi altında hizmetini sürdüren Tepebaşı Belediyesi, ilk kademe belediye olarak kurulmuştur. Böylelikle yerel yönetimlerin görev, sorumluluk ve yetki noktasında daha verimli olacağı düşünülmüştür. İlerleyen yıllarda deneyimler neticesinde yürürlükte olan kanunun geliştirilmeye açık olduğu saptanmıştır. Bunun sonucunda çağımızın gelişen teknolojiyle yapay zekanın etkileşimi, yerel yönetimlerin, teknolojik altyapı ve bürokratik işleyişi konusunda eksikliklerinin olduğunu göstermiştir. Bunun için günümüzde nesnelerin interneti büyük önem arz etmekte ve oluşan sorunlar teknolojiyle entegre bir şekilde hızlıca çözülebilmektedir. Çalışmanın ana sorusu Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin dijitalleşmeyle birlikte masraflarının azalması ,üretim ,hizmet noktasında etkinliği yakalaması ve bürokratik işlemleri en aza indirebilmede başarıya ulaşip ulaşmadığıdır. Bunun neticesinde yanında Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin e-belediye hizmet sunumu değerlendirilmiş olup, iyi yönlerinin yanında bazı eksikliklerine değinilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler. Dijitalleşme. E-Belediye. Eskişehir.

JEL Code: Y90.

DIGITIZATION IN LOCAL GOVERNMENTS: EXAMPLE OF ESKİŞEHİR TEPEBAŞI MUNICIPALITY

ABSTRACT

In our age with the use of the internet starting from the 1990s and the development of information and communication networks that have influenced the whole world since the 2000s, has increased the efforts to adapt to digitalization in local governments as well as central administration. In this context, the fact that states use e-government application in central administration and as result, local government are directed to use e-Municipality application has been a big step in adopting to digital transformation. Tepebaşı Municipality, which operates under Eskişehir Metropolitan Municipality, was established as a first-level municipality in accordance with the “Decree Law No. 504 on the Establishment of Metropolitan Cities in Seven Provinces” published in the Official Gazette on September 9, 1993, 21693. Thus, it is thought that local governments would be more efficient at the point of duty, responsibility and authority. Thereby the experience in the following years, it has been

determined that the law in force is open the improvement. As a result, the interaction of artificial intelligence with the developing technology of our age has shown that local governments have deficiencies in technological infrastructure and bureaucratic functioning. Fort this, the internet of things is of great importance today and the problems that occur can be solved quickly in an integrated manner with technology. The main question of the study is whether, Eskişehir Tepebaşı Municipality has succeeded in reducing costs with digitalization, capturing efficiency at the point of production, service and minimizing bureaucratic operations. As a result the e-municipal service provision of Eskişehir Tepebaşı Municipality was evaluated and, it was aimed to adress some of its shortcomings as well as its good aspects.

Keywords: Local Administrations. Digitally. E-municipality. Eskişehir.

JEL Code: Y90.

1.GİRİŞ

1970’den itibaren ortaya çıkan mikro seviyedeki teknolojik ilerlemeler, iletişim alanında da varlığın göstermiş ve insanlar daha çabuk birbiriyle etkileşimde bulunabilir duruma gelmiştir. Milletler arası seviyedeki gelişmelerle ilişkili olarak, yönetsel ve ekonomik çapta bir dönüşüm süreci başlamıştır. 1980’lerin başında ise neoliberal zihniyetin etkisi tüm dünyada hissedilmiştir. Bu etkileşim , bir taraftan idarelerin piyasaya koşullarında fonksiyonelliğe açık hale gelmesine, diğer taraftan piyasayı katılımcı bir yapılanmaya ikna etmesine yol açmıştır. Bu değişimin tesiri altında kalan bürokratik oluşum, piyasanın yapısına ayak uydurmakta güçlük çekmiştir. E-devlet, yapılanmaya ayak uydurmak zorunda kalan, kamu ile piyasa arasında etkileşimi sağlamıştı. Bu oluşum birey ile kamu arasındaki ortaklık sebebiyle, yeni bir yönetim anlayışının öncülüğünü yapmıştır. Yönetimi etki alanı içine alan, piyasa çaplı bürokratik değişim, E-devlet anlayışının uygulama sahasını meydana getirmiştir. Bürokrasi, E-devlet yardımıyla piyasa çaplı değişikliklere göz yummamakta ve şahsi kuruluşların çalışma prensibinden etkilenmekteydi. Kamu, e-devlet çaplı modern bir idari felsefe kazanırken halk, devletin kurumlarıyla daha yakın ilişkiler içinde girmekte ve daha serbest bir etkileşim imkanı bulmaktadır. Bununla birlikte halk ile devlet arasındaki iletişim güçlenirken, e-devlet idari alanda kurucu bir faktör durumuna gelmiştir (Aktel vd., 2017: 767)

Bugün ise gelişen teknoloji küresel çapta bir dijitalleşme çağını başlatmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, kamu yönetimi hizmetlerinin çoğunu merkezde e-devlet sistemi üzerinde oluşturulurken, yerelde ise e-belediye sistemi üzerinden hizmete sunmuştur. Bunun için Kamu yönetiminin yerel alanda hizmetlerini gerçekleştirebilmesi için en önemli araç yerel yönetimlerdir. Kaynakların verimli kullanılması, halka birinci nitelikli, hesaplı, çabuk hizmet veren ve var olan problemlere çare bulan yerel yönetimler, merkezi teşkilatların büyük yardımcısıdır. Gelişen teknoloji ve dijital dönüşüm sonucunda yerel yönetimlerin çoğu internet hizmetine ve bilişim teknolojilerine müracaat ederek, hizmetlerin bir bölümünü bu alandan sunmuşlardır (Karaca ve Öztürk, 2019: 529).

Dijital çağın esas ve en belirgin niteliği, yaptığımız her eylemde ve işte internete gereksinim duymamız ve bu araçların birbiriyle internet aracılığıyla etkileşime

girmesidir. İnternete ulaşmada, bilgisayar, cep telefonu ve buna benzer tüm etkileşim araçları çerçevesinde mümkün olmuştur. Dijitalleşmenin etkisiyle de akıllı araçlar internet kanalıyla birbirleriyle entegre olmuş, tüm nesnelere birbiriyle etkileşim içine girmiştir. Buna günümüzde nesnelere interneti denilmektedir (Kemeç ve Gül, 2018: 3).

Bu yolda e-Dönüşüm Projesinin uygulanmaya konulması, bugüne kadar yapılan çalışmalardan, tecrübelerden ve oluşturulan uygulamalardan faydalanma strateji izlenmesini sağlamıştır. E-devlete geçiş çalışmaları gelişmiş ülke hükümetlerince ihtiyaç duyulan, meşru ve idari organizasyonu yapmak ve teknolojik, iktisadi, toplumsal altyapı hazırlanmasına katkı sağlamıştır. E-devlet uygulamasıyla kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanması, olanaklarının maksimum seviyeye çıkartılması, yapay zeka uygulamalarının güçlendirilmesi, işlemlerin bürokrasiye takılmadan daha çabuk yapılmasının sağlanması, daha fazla etkin olunması, harcamalarda daha iktisadi davranılması ve konu dahilinde çeşitli projeler geliştirilerek daha nitelikli oluşumların kurulmasını amaçlamıştır (Karakaya Polat, 2006: 7).

Bu noktada üzerinde duracağımız Tepebaşı Belediyesinin fiziksel yapısı, hizmette şeffaflık, görev ve sorumluluk, sanal belediye anlayışı noktasında, dijital dönüşümü incelenecek ve bu dönüşüm çerçevesinde belediyenin dijitalleşmeyle birlikte nasıl bir yol izlediği, incelenip tartışılacaktır.

Tablo 1. Modern Devlet Öncesindeki yaklaşım ve Modern Devlet yaklaşımı arasındaki temel farklar şöyledir;

Modern Devlet Öncesi	Modern Devlet
Edilgen Vatandaş	Etkin Alıcı-Vatandaş
Kağıt Esaslı Bildirim	Elektronik Bildirim
Dikey/ Kıdem Sırasına Göre oluşum	Yatay / Düzenli Sistem Oluşumu
İdarenin Bilgi İletmesi	Vatandaşın Bilgi İletmesi
Personel Tarafından Bilgilendirilme	Otomatik Sesli Posta, Çağrı merkezi vb.
Personel Desteği	Otomatik Destek/Bilirkişi Desteği
Personel Esaslı Kontrol Sistemi	Otomatik Bilgi Güncellemesiyle Kontrol
Nakit Akışı/Çek/taşınabilir	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Pahalı İşlem Ücretleri	Ucuz İşlem Ücretleri
İstikrarsız Genişleme	Randımanlı İdare
Mono İstikametli Haberleşme	İnteraktif Haberleşme
Örtülü Usul	Erişilebilir veri, açık format, platform, uygulama

Kaynak: Henden ve Henden, 2005: 56.

2. YEREL YÖNETİMLERDE DİJİTALLEŞME

Klasik devlet algısında hükümetin sunduğu hizmet anlayışıyla, vatandaşın istediği birbiriyle örtüşmemektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi de vatandaşın çok fazla bürokratik işlemle karşı karşıya kalmasıdır. Kolay prosedürler görevliler için işlenmesi çetrefilli durumlar haline gelmekte ve bunun neticesinde, hizmetlerin işlenmesi için gerektiğinden fazla personel alınmaktadır. Bu basit bir çok form ve imza işlemi olabilmektedir. Böyle durumlarda prosedürler haftalar, aylar sürmekte ve bu durum zaman kaybına neden olmaktadır (Yıldırım ve Karakurt: 2004). Bu sebeple devletler bu sorunlara çözüm üretebilmek için, teknolojik değişime ayak uydurmak zorunda kalmışlardır.

Çağımızda dijital devlet olarak tanımladığımız çalışma sahası, başta 2000’li yıllar ve sonrasındaki bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle, sosyal düzenin değişmesi, mühim bir değişim sürecini başlatmıştır. İlk zamanlarda uluslararası oluşumlar bünyesinde “e-devlet” şeklinde tanımlanan nosyon zamanla “mobil devlet” ya da “açık devlet” gibi tanımlamalarla kullanılmıştır. Bulduğumuz zaman diliminde ise sosyal medya, internet, mobil aygıtlar gibi gelişen bilgi teknolojileriyle “dijitalleşme” adını almış, bunun sonucunda ise “dijital devlet” tabiri daha fazla kullanılır olmuştur (Aydın vd., 2018: 46).

Bilgi iletişim teknolojilerindeki ani ve hızlı değişim toplumun çoğu alışkanlığını, elektronik ve dijital bir ortama taşımıştır. Bu durum bilim ve teknolojinin oluşturduğu etkileşim; e-Ticaret, e-Posta, e-demokrasi, e-Yönetim, e-Devlet gibi tanımlamaları ve uygulamaları yanında getirmiştir. (Çelikkol, 2008: 23).

Dijital devlet, haberleşme ve teknolojinin bir ürünüdür. Dijital devletle birlikte kamu ünitelerinin iletişim sistemleri; internet, mobil iletişim, bilişim teknolojileri gibi sistemleri kullanarak, halkın ihtiyaçlarını gidermek konusunda ve devletler arasındaki ilişkilerin oluşturmasında önemli bir adım olmuştur. Başka bir deyişle kamu servisinin ve işlemlerinin elektronik ortama işlenmesi noktasında faydalı olmuştur (Kaypak, 2011: 220).

Kamu yönetiminde çağdaşlaşma, yeniden oluşumun önemli kavramlarından olan e-devlet, kamu yönetimi bilgi toplumu imkanlarının kullanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Son 20 yılda internet kullanımındaki gelişmelerle birlikte yerel, mahalli, milli, milletlerarası arenalarda hem insanların hem de tüzel kişilerin, kamu hizmetinden beklentileri yükselmiştir. İnternet kullanımının zamanla daha da artması ve toplum açısından bireyler sorunlarını daha kolay yoldan halletmek istenmesi, kamu hizmetlerinin halk için elektronik ortamda sunulması konusunda, kamu yönetimi için bir baskı oluşturmuş ve bu devam etmiştir. Bunun için ülkeler e-devlet oluşumunu geliştirmek, internet kullanımını yaygınlaştırmak, bilgisayar okur yazarlığını arttırmak noktasında vatandaşları teşvik etmek ve bununla ilgili projeler üretmek için çalışmaktadırlar. Bunun nedeni ise yerel yönetimlerde bilgi iletişim altyapısı ve buna bağlı hizmetlerin devlet düzeyine göre daha yavaş gelişmesidir. Ayrıca e-devletin demokratik bir yönetime ulaşabilmesi için bir basamak olarak görülmesi, yapılan çalışmaları yoğunlaştırmaktadır (Şahin, 2007: 162) .

Dijitalleşmenin en önemli adımlardan olan internet kullanımı, vatandaşların ihtiyaçlarını tedarik ettiği sürece faydalı olacaktır. Vatandaşların bu hizmetlere ulaşabilmesi için sanal ara yüz kullanma konusunda eğilimli olmalarını sağlayan koşullar; web sayfalarının milli ve yerel seviyede makul, faydalı ve pozitif değer üreten veriler sağlaması gerekmektedir. Bunun için yerel yönetimlerdeki dijitalleşme uygulamalarında; vatandaş merkezli, çift taraflı katılım, daha şeffaf, daha aktif idari yapılanmanın oluşturulması, kamu hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin en verimli şekilde kullanılması, kanuni, idari, teknik yapılanmanın sağlanması, dikkat edilmesi gereken bir konu olmuştur (Henden ve Henden, 2005: 59).

Dijitalleşmeyle birlikte merkezi yönetimlerin desteğiyle, yerel yönetimler vatandaşlara daha sağlıklı hizmet sağlamaya başlamışlardır . Bunu şu şekilde açıklayabiliriz;

- 4 İdare ve karar alma süreçlerinde daha şeffaf tutum izlenmesinin sağlanması.
- 5 Oluşturulan hizmetlerde süre ve yer sınırı olmaksızın işlem yapılabilmesi.
- 6 Belediye ve vatandaş açısından yapılan işlemlerin maliyetinin daha düşük olması.
- 7 Vatandaşa daha interaktif bir rol verilmesi, demokratikleşme aşamasında ciddi mesafe kat edilmesi.
- 8 Vatandaşın kendi işini yapması kolaylaşacağından, istihdam sorununun azalması.
- 9 Yapılan uygulamalara daha fazla katılımın olmasıyla birlikte, oluşturulan işin kalitesinin yükselmesi.
- 10 Dünyayla entegrasyon sağlanması için, e-belediye uygulamaları çoğaldıkça halkın bu teknolojileri kullanımında artış görülebilmesi.
- 11 Yapılan işlerin vatandaş merkezli olması sebebiyle, halkın mahalli yönetimlere olan saygısında yükselmesi (Henden ve Henden, 2005: 59).

Dijitalleşmenin sağladığı faydalar, merkezi yönetimlerde e-devlet olgusunu, yerel yönetimlerde ise e-belediye olgusunu ortaya çıkartmıştır. E-devlet, kamu kurum/kuruluşları ve vatandaşlar arasında bilgi, hizmet, mal alışverişini sağlamaya, bilgi teknolojileri de kullanarak başarı ve istenilen randımanı almayı hedefleyen devlet örneği şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer tanım ise ” bir takım yazılı, klasik bürokratik işlemlerinin elektronik ortama (online) taşınması anlamına gelmektedir.” Kamu kurumlarında e-devlet uygulamaları ile devlet-vatandaş arasındaki klasik tanım kalıpları kırılmaktadır. Vatandaş erişmek istediği bilgi yada resmi belgeye daha az bürokratik işleme maruz kalarak ve daha çabuk biçimde yedi gün/yirmi dört saat erişebilmektedirler. Böylelikle devlet daha da saydamlaşmış olacak ve vatandaşlar da devletin karar merciinde daha fazla etkin rol alabileceklerdir (Alodalı vd., 2012: 86).

Bunun için E- devlet modelinin olgunlaşma aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalar dört grup altında toplamak mümkündür.

2.1. Bilgi Aşaması

Bu aşamada devlet kendisiyle alakalı bilgileri online bir şekilde topluma sunmaktadır (Türkiye Bilişim Derneği [TBD], 2001).

2.2. Etkileşim Aşaması

Devletle halk arasındaki etkileşim çeşitli boyutlarda gerçekleşmektedir. Politika, analiz ve yöntemler dahilinde katılımlarla etkili olmak üzere, bu aşamada tüm etkileşimlerin olduğu gözükmiştir bunlar; devlet kuruluşları arasında, devletle iş dünyası arasında, son olarak da devletle vatandaş arasındaki işlemleri online olarak gerçekleştirebilmesidir (TBD Kamu-BİB, 2003).

2.3. İşlem Aşaması

Devletin vatandaşa takdim ettiği resmi işlemleri online olarak gerçekleştirilmesidir. Bunlara örnek verecek olursak; vergi , vize, pasaport, online oy verme, kamu alımı ihalelerine iştirak (TBD Kamu-BİB, 2001).

2.4. Dönüşüm Aşaması

Dönüşmüş devlet düzenleme yapısını “dijital devlet olarak” yeni kapasiteye göre tekrar biçimlendirmesi, ihtiyaç duyulan değişikliklerin tamamını entegre hizmet sağlanarak, dönüşüm sürecini tamamlamasıyla gerçekleştirir. E- Dönüşüm ise bilgi, iletişim teknolojilerinin haricinde vatandaşların yaşam biçimlerini tek bir dijital ortama bütünleştirmesi, halkın devletten, iş dünyasına ya da vatandaşa yönelik hizmeti bir platform aracılığıyla gerçekleştirmesi demektir. Bunun amacı tasarruf etmek, üst düzey hizmet ve halkı memnun etmektir (TBD Kamu-BİB, 2003).

Türkiye ise bu durumda e-devlet çalışmalarının temelini oluşturan ve hızlandıran 23 Mart 2000 tarihinde Avrupa birliği üyelerinin katıldığı Lizbon’da oluşturulan Avrupa Konseyi toplantısında 15 Avrupa ülkesinin katılımıyla gerçekleşen ve gelecek 10 yıl için dünyadaki en dinamik ve performanslı bilgi tabanlı ekonomi durumuna gelmeyi hedef koyan, “Lizbon Stratejik Planı” Türkiye’nin E-Avrupa girişimini başlatmış ve ilk eylem planını dünyaya tanıtmıştır. Bu katılımın aday ülkelere de açılması, Türkiye’nin bu sürece dahil olmasına vesile olmuş ve Türkiye şu an e-Avrupa 2005 eylem planında var olan devletlerden bir tanesidir. Türkiye bu süreçte Avrupa Birliğine uyum sağlamak için kurumsal oluşumları başlatmış, çeşitli projeler oluşturmuştur. Bunlardan en önemlileri Başbakanlık tarafından oluşturulan “KAMU-NET”, (1998-2002) ve ”e-Türkiye Girişimi Eylem Planıdır”, (2001-2003). 2003 yılı ve sonrasında ise e-Dönüşüm Türkiye projesi oluşturulmuş, bu yolda Devlet Planlama Müsteşarlığı kontrolünde, Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuştur. Projenin daha somut hal alması için 73 Eylemden oluşan, Kısa Dönem Eylem Planı Başbakanlık Genelgesi yayınlanmıştır. Bunun üst düzey takibi için ise e-Dönüşüm İcra Kurulu da oluşturulmuştur (Polat, 2006:7).

Türkiye e-devlete yönelik yaptığı çalışmalarda, Birleşmiş Milletler 'in sunduğu raporda, yüz altmış dokuz ülke içinden kırk üçüncü sırada bulunmaktadır. 1.88'lik e devlet endeksine sahiptir ve dünya ortalamasının kısmen de olsa üstündedir. Tabloya göre 2-3.25 arası (yüksek dereceye) sahip e-devlet indeksini, 1.60-1.99 arası (Orta Derece) 1.00-1.59 ise (Düşük Derece) E-devlet indeksini tanımlamaktadır (United Nations Department of Economic and Social Affairs [UNDESA], Civic Resource Group [CRG], 2003: 33).

BM Küresel e-devlet raporuna göre: Türkiye 2003 yılında Batı Asya'daki e-devlet hazırlıklarını sürdüren en yüksek ortalamalı devletlerden bir tanesidir. 0.510 puan ortalamasına sahip olan Türkiye dördüncü sıradadır. İlk üç devlet ise sırasıyla İsrail (0.663), Birleşik Arap Emirlikleri (0.535), Bahreyn (0.510) ve Türkiyedir (UNDESA, CRG, 2003: 33).

2020 yılı içinde BM e-devlet gelişmişlik endeksini yayınlamıştır. Ülkemiz yüz doksan üç ülke arasından Çevrimiçi Hizmet Endeksinde yirmi iki, e-katılım endeksinde ise yirmi üçüncü sıraya yükselmiştir. BM'nin 2001 yılından günümüze kadar iki yılda bir yaptığı bu çalışma, üye olan devletlerin e- gelişmişlik düzeyini ortaya koymak için, kamu sektörünün etkinlik, şeffaflık, verimliliği arttırmak ve bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını sistematik şekilde değerlendirilmesi takdim edilmiş, ayrıca raporda e- katılım endeksi de yayınlanmıştır ("Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi,"2020).

2020 yılındaki raporda Türkiye "doksan üç ülke arasından elli üçüncü olarak sıralamada yerini korurken; e-Devlet gelişmişlik endeksinin alt endekslerinde ise; Çevrim İçi Hizmet Endeksine göre, yirmi yedinci sıradan yirmi ikinci sıraya yükselmiş, Telekomünikasyon Altyapı Endeksinde, seksen dokuzuncu sıradan yetmiş dokuzuncu sıraya yükselmiş, İnsan Kaynağı Endeksinde kırk beşinci sıradan elli ikinci sıraya gerilemiştir".

Tablo 2. Yıllar' a göre Türkiye'nin E-Devlet Gelişmişlik Endeksinde Sıralamadaki Yeri

Yıl	Ülke Sayısı	e- Devlet Gelişmişlik Endeksi	Çevrimiçi Hizmet Endeksi	Telekomünikasyon Altyapı Endeksi	İnsan Kaynağı Endeksi
2020	193	53 (0,7718)	22(0,8588)	79 (0,6280)	52 (0,8287)
2018	193	53 (0,7112)	27 (0,8889)	89 (0,4298)	45 (0,8148)
2016	193	68 (0,5900)	67 (0,6014)	88 (0,3775)	48 (0,7910)
2014	193	71 (0,5443)	53 (0,5591)	86 (0,3605)	95 (0,7133)
2012	193	80 (0,5281)	82 (0,4641)	80 (0,3478)	107 (0,7726)

Kaynak: Birleşmiş Milletler "e-Devlet Gelişmişlik Endeksi 2020" Açıklandı, 2020.

BM'nin e- gelişmişlik endeks raporlarından çıkarılacağı gibi 2012'den 2020' ye kadar ki verilere bakıldığında, Türkiye'nin durumunun stabil olduğu, yıllara göre dalgalanan gelişmişlik endeksi olduğunu söyleyebiliriz.

10. E- BELEDİYECİLİK OLGUSU

Belediye kelimesinin Fransızca karşılığı “municipalite” , İngilizcede “municipality” Osmanlı Devletinde ise şehremaneti olarak kullanılmaktaydı (Karabulak, 2013: 6). Günümüzde belediye kelimesi bir ülkenin ulusal sınırları içinde, çeşitli büyüklüklerdeki köy, kasaba ve kent benzeri mesken yerlerde hayatını sürdüren, başta insan olmak üzere bütün varlıkların müşterek gereksinimlerini sağlamak gayesiyle kurulmuş, belirli yasa düzeniyle hazırlanan anayasal yapılardır (Varcan, Taraktaş, Hacıköylü, 2013: 3). Belediyelere ilişkin bir diğer tanımlamada ise “yerel nitelikte yerel ihtiyaçları karşılayan, şehir veya kasaba ölçeğinde, yerleşik düzeni olan, seçime dayalı tüzel kişili olan ve ayrı bütçeyle organlara kendi adına karar verebilme gücüne sahip, devlet denetimine tabi kurumlardır” (Dumanoglu, 2005: 139).

İleri düzeydeki çağdaş toplumlarda halkın sivil toplum oluşumlarının, şirketlerin enformatik teknolojileri ve internet aracılığıyla mahalli yönetimlere katılımın daha çok olduğu görülür. Belediyeler sorumluluklarını yaparken internet teknolojisiyle yapılan hizmeti vatandaşa sunması, aynı zamanda maliyet, zaman, , hizmet gibi alanlarda iyileşmeye gitmesinden kaynaklanan hizmete e- belediye hizmeti denir. E-Belediye yöntemleri ve planlamalarıyla bu icraatların vatandaşla paylaşılması ve kamu kuruluşlarınca teftiş edilmesi, internet hizmetlerinden faydalanılması ,çağımızın gerekliliğidir. E-Belediye alışılmış yönetim biçimlerinin belirli kalıplarla tanımlanacağı anlayıştan tamamen farklıdır. Bu anlayış merkezi yönetimlerin, yerel yönetimler aracılığıyla istenilen ihtiyaç duyulan bilgiye en kolay yolla ve çabuk bir biçimde erişmeyi hedefleyen bir yapıdır. (Çoruh, 2009: 54).

E-belediye sistemi özel olarak idare konsepti olan, hizmet, yeni iş fırsatları gibi yaklaşık tüm konularda belediyelere rehberlik etmekte ve çeşitli alanlarda verimliliği arttırmayı amaçlamaktadır. Bu rehberlikle belediye ile vatandaş arasında iletişim, bilgi münasebeti gibi konularda daha nitelikli bir hizmetin oluşması amaçlanır. Bu belediyecilik anlayışının sistem içinde olması için sahip olması gereken özellikler mevcuttur: belediyelerin özel şirketlerle temas kurmasının yanında uluslararası yerel yönetim teşkilatlarıyla da temas da bulunması gerekmektedir. Bunun için belediyeler tüm iletişim ağlarından yararlanması sağlanmalıdır. Ülkemizde planlı e-belediye tasarıları, belediyelerin ülke refahına yardım edecek biçimde geniş çaplı tasarılarıdır. E-belediyelerde hizmet özellikleri, umumi biçimde “ şehir ve bölge planlama, harita kadastro işlemleri, imar uygulaması, teknik altyapı uygulamaları, yeşil saha yapımı ve yönetsel işlemler, kentin denetlenmesi, vergi ve harçlar, kriz yönetimi, ulaşım, trafik, toplu taşımacılık, turizm, eğitim, toplum sağlığı, hizmet masaları, adres numara bilgi sistemi ” gibi bir çok görevi bulunmaktadır (Yıldırım ve Öner, 2004: 50).

E-Belediyelerin başarılı olabilmesi için gereken ilkeler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. E-Belediye Başarı Faktörleri

	Başarı Etkenleri	İkincil Etkenler
1	Kılavuz Prensipler ve strateji.	Sanal belediye yapısına (e-belediye) özgü ayrıcalıklar ve uzun zaman yapılanması.
2	Organize etme, tasarı ve varyasyon idaresi.	Koordinasyonun örgütlenmesi; neticelerin yorumlanması ve takip edilmesi.
3	Yürütüm alanlarının etkin olması	Veri, haberleşme, prosedürler, uyum, iştirak.
4	Yarar ve ürün ya da hizmetin değerlerinin toplamı.	Halk, işletmeler, konuklar, idare, siyasetçiler.
5	Nitelikli teknoloji ve bu teknolojiden doğru istifade edilmesi, örgütlenmesi.	İşsel veri dizaynı; bilişim teknolojileri sistemi – yazılımı, esas görevler ve temel işler; elektronik imza, erişim, normlar, emniyet.
6	Beceri, güdüleme ve vasıflar	Çalışan idaresi; kurul/ kıdemli idari eleman, kullanıcıları.
7	E-belediye yürütümlerinin özümsemesi.	Belediye içi haberleşme, belediye dışına ait haberleşme.
8	Yardımlaşma ve İştirakler.	Kuruluşlar ve müteşebbislerle iş yapmak; bilim ve inceleme arasında varyasyon.
9	Çağa ayak uyduran teknoloji ve altyapı hizmeti.	Finansman, görevli, danışma.
10	Meşruluk.	Meşru yeterlilik; genel ağ yapısının kullanım biçimi, genel ağ yapısı için müsaade verilebilirlik, özel teşebbüse dair profesyonellerin uyumu.

Kaynak: Siegfried, Grabow ve Drüke, 2003: 453

Başarı faktörleri tablosundan yola çıkarak dünyada bu şartları sağlayan çeşitli belediye örnekleri bulunmaktadır. Bu belediyelerden en önemlisi Avrupa sınırları içerisinde bulunan Molenlanden Belediyesi'dir. Bunun yanında Amerika ve Japonya gibi ülkelerde bu sistem içindedir ve iyi örnekler mevcuttur.

Hollanda sınırları içerisinde yer alan Molenlanden Belediyesinin E-Belediyecilik uygulamalarında göstermiş olduğu başarı, dünyada sayılı örneklerden bir tanesi olmuştur. 126 bin m²'lik alana kurulmuş yirmi dokuz bin nüfusa sahip Molenlanden belediyesi, dijital belediyecilik alanında önemli adımlar atmıştır. Belediye kurulduktan sonra üç milyon Euro lük bir yatırımla bir belediye binası inşa etmeye karar vermiş, yalnız binanın maliyetinin on beş milyon Euro olduğunu öğrendiklerinde ise yeni bir uygulama başlatarak fiziki belediye binasının, “dijital belediye” lehine oluşturulmasına karar vermişlerdir. 2014’de geliştirilen projeyle birlikte sanal belediye projesinin başlamasına karar vermişlerdir. 2014’ de projenin başlamasıyla Molenlanden Belediye binası kapılarını kalıcı bir şekilde kapatmıştır. Bu belediye kalıcı bir binaya sahip olmamakla birlikte, varlığını sürdürmektedir. Belediye, faaliyetlerini ve işlemleri (www.gemeentemolenwaard.nl) üzerinden gerçekleştirmektedir. Görsel hüviyet doğrulama gerektiren; kimlik, pasaport, sürücü belgesi gibi işlemler görevlilerin tercih ettiği yerlerde vatandaşları ziyaret ederek hizmetlerini sürdürmektedirler, ayrıca

belediye toplantıları da kent genelinde bir çok yerde gerçekleştirmektedirler; okulda, kafede ya da bir spor salonunda olabilmektedir (Erdoğan, 2019: 70).

Vatandaşlar dijital belediyeçilik faaliyetlerinden en rahat biçimde faydalanmak için herkesin kolayca ulaşabileceği bir portal kurmuşlardır. Molenlanden sakinlerinin belediyeden randevu istemeleri durumunda, kendilerine en yakın ve elverişli bir alanı belirlemektedirler. Bununla birlikte belediyenin fiziki bir binası olmadığından, vatandaşa en kolay ve güvenilir yoldan belge ulaşımlarının sağlanması genellikle ikamet ettikleri ev veya çalıştıkları iş yerleri olmaktadır. Ayrıca vatandaşlarla iletişim kurmak için “Skype” uygulamasını kullanmaktadırlar. Bunu kullanmalarının sebebi ucuz olması ve daha güvenilir olmasıdır. Molenlanden Belediyesi 2015 yılında “yenilikçi fikirler” alanında Microsoft tarafından “Yılın Akıllı Şehrine” aday gösterilmiştir. Bu belediyenin kurulmasındaki amaç yalnızca para kısıntısı değildi, ayrı zamanda yönetim ilkesini gerçekleştirmek, hizmet niteliğini artırmak, ve vatandaşın hayatını kolaylaştırmaktır (Bletz, 2016).

ABD’de ise e-yerel idare sistemine farklı zamanlarda türlü araştırmaların uygulandığı görülmüş olup, 2001 yılında 2899 şehrin dahil olduğu araştırmalardan bin dört yüz yetmiş şehirden araştırmaya katılım olmuştur. E-devlet tetkikine katılan belediyelerin %85.3’ünün (1260 belediye) kendi özelinde web sayfası bulunmakta, yanıt veren belediyelerin %57.4 ünde (746) belediye internet iç ağı bulunmaktadır. Araştırma yapılan belediyelerin yarısından fazlasının internetten satış yaptığı belirtilmektedir. Araştırmada Belediyelerin büyüklükleri ve çalışmalara uyum sağlama arasındaki ilişkilerde incelenmiştir. Burada büyük örgütsel belediyelerin küçüklere göre yeniliklere daha açık olduğu ve daha fazla uyum sağladığı gözlemlenmiştir. Bu araştırma neticesinde belediyeler için e-devlet uygulamasının birinci aşaması (bilgi) veya ikinci (iletişim) aşamasında olduğu gözlemlenmiştir. (International Country Management Association) araştırmaları yerel yönetimlerin %83.3’ü internete sahiptir , görüşü hakimdir (Moon, 2002: 427-431).

Japonya’da diğer ülkeler gibi elektronik belediyeçilik anlayışını benimsemekte olup gerek online işlemler olsun, gerekse insanların zamanını harcamadan pratik çözümler sunulması kapsamında diğer ülkelerle hemen hemen benzer değişiklikler yapmıştır. Onlardan farklı olarak yaşlılara yönelik bir bakım sigortası oluşturulmuş, bu sigortaya başvuran bireylerin muhtaçlık düzeyleri tespit edilmiş ve hizmet kapsamı belirlenmiştir. Muhtaçlık düzeyindeki bireylere para yardımı yapılmakta olup, bunun kapsamını ise evdeki masraflar ve kurumdaki masrafları belirlemektedir. Bu konudan farklı olarak Japonya’da bazı yerel yönetimler yaşlı bakımı için çeşitli özelliklere ayrılan robotlar kullanılmaktadır. Yaşlı bakım robotlarının görevleri şunlardır; yaşlının gözetilmesi, hareket ettirilmesi, taşınması, banyo ihtiyacının giderilmesi, yaşlılarla arkadaşlık yapan robotlar gibi amaçlarla donatılmışlardır. Bunun yanında yaşlıların evlerindeki pratik işleri yapabilecek; yaşlının ilaç kutusunu getirme, ateşini ölçme, nabız alma gibi çok karmaşık fonksiyonlu robotlar kullanılmaktadır (Kurtoğlu ve Koç, 2019:128-129)

Türkiye’de Belediyelerin bilgi teknolojileri ve uygulamaları kişi, kuruluş, yerel yönetim birimleri üzerinde baskı unsuru oluşturmuştur. Ayrıca katılımcı demokrasi yönünde güvenilir adımların atıldığı söylenebilir. Aynı zamanda bilgi teknolojilerinin

devlet kuruluşlarında ve belediyelerde kullanım aşamasında bazı problemlerin olduğu görülmektedir. Bu problemleri şöyle sıralayabiliriz; Talep erişim sorunu, Güven, ilk yatırım maliyetinin yüksekliği, web sayfalarının yeterince hızlı şekilde güncellenememesi, geri bildirim yapan kuruluşların azlığı, hukuki ve teknik alandaki mevzuat yetersizliği, bürokratik engeller, personelin yeni teknoloji uygulamalarına direnç göstermesi gibi problemlerdir (Tosun, 2008: 77).

4. ESKİŞEHİR TEPEBAŞI BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Tepebaşı, 14 ilçesi olan Eskişehir ilinin en büyük ikinci ilçesidir. Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre: Tepebaşı ilçesinin nüfusu 2020 yılında 888.828 olarak belirtilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2020). Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla Tepebaşı belediyesi bu gelişen teknolojiden faydalanmak için, e-belediye uygulamasını başlatmıştır.

Belediye web sitesi 2009 yılında kurulmuş olup (<http://www.tepebasi.bel.tr/>) adresinden Türkçe yayın yapmaktadır. İngilizce ya da farklı bir lisanla yayını yoktur. Web sitesi genel anlamıyla iyi planlanmıştır. Ana sayfasının sol üst kısmında Tepebaşı Belediyesinin logosu bulunmakta, sayfanın üst kısmında ise; haberler, etkinlikler, belde evleri, muhtarlıklar, dış birimler, web mail, kurumsal, güncel, online işlemler, bilgi edinme ve iletişim sekmeleri bulunmaktadır. Sayfanın orta kısmında ise belediyeyle ilişkili aktüel haberler fotoğraflarla birlikte aktarılmıştır. Ana sayfanın altında ise online işlemler, tanıtımlar, hızlı menüler şeklinde tasarlanmıştır. Ana sayfanın sağ üst kısmında site içi arama butonu da mevcuttur. Sitenin geniş bir yelpazesi olmakla birlikte, e-belediyecilik kapsamında yapılan uygulamalar şöyledir: Ana sayfada online işlemler ve hızlı online işlemler bölümü bulunmakla birlikte, bu bölüm kendi içinde e-belediye, e-imar, kent haritası, imar uygulama, ruhsat takip ve resmi ilan partalı olarak bölümlere ayrılmaktadır. Sayfanın aşağısına doğru inildikçe, güncel haber başlıkları, tanıtımlar, (Meclis T.V, Kardeş Şehirler, İstek Şikayet formu, İstek Şikayet Takip Formu, Kamu Denetçiliği Kurumu, Eskişehir Kültür Mirası, Kamu Hizmet Standartları, Karar özetleri Defteri) gibi kısayol sekmeleri bulunmaktadır. Sayfanın en alt kısmında ise kültür, sanat, sosyal, spor, nikah işlemleri ve birçok konuya ilişkin bilgilendirme, haber ve kısayol sekmeleri bulunmaktadır (Tepebaşı Belediyesi, 2009).

Tablo 4. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Resmi Web Sitesi Ana Sayfasında Yer Alan Bölümler

Kurumsal	Başkan, Meclis Üyeleri, Başkan Yardımcıları, Müdürlükler, Meclis Televizyonu, Stratejik Plan Performans Programı, Komisyon Raporları, Karar Özet Defteri, Meclis Gündem Tutanakları, Komisyonlar, Muhtarlıklar, Hedeflerimiz, Etik Komisyonu, Arabuluculuk Komisyonu.
Güncel	Haberler, Ziyaretler, Duyurular, İlanlar, Etkinlikler, Çalışmalar, Projeler, Kardeş Şehirler, İhale İlanları, İmar Planı İlanları.
Online İşlemler	E-Belediye, E-İmar, Kent Haritası, Ruhsat Takip, Başvuru Evrakları, İlan.Gov.tr.
Bilgi Edinme	Bilgi Edinme Formu, Başvuru Evrakları, Standart Formlar, İşyeri Ruhsat, Nikah İşlemleri, Yönetmelik ve Hizmet Formları.
İletişim	

Kaynak: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Web Sitesi, 2021.

Kurumsal bölümü sekmesinde Belediye Başkanı, meclis üyeleri, başkan yardımcıları, müdürler ve müdürlüklerle ilgili bilgiler, düzenli bir şekilde halkı bilinçlendirmek, gerek görüldüğünde vatandaşların bu birimlere ve buradaki kişilere daha kolay bir şekilde ulaşılabilmesi için aktarılmıştır. Stratejik Plan ve Performans Programı bölümünde ise faaliyet raporları düzenli bir şekilde 2009-2019 yılları arasında PDF formatı şeklinde bulunmakta ve kamuya sunulmaktadır. Stratejik Planlar ise (2007-2009) ve (2020-2024) yılları arasına bazı yıllar iki yıllık, bazı yıllar dört yıllık olmak üzere, stratejik planlarda PDF formatında bulunmaktadır. Performans Programı ise 2009-2020 yılları arasını kapsamakta olup yine PDF formatındadır. Kamu Maliyesi Programı 2014 ve 2015 yılı için İç Kontrolü Eylem Planı 2014-2016 ve 2021, Kamu Hizmet Standartları Raporu ise 2018 yılı için PDF formatında bulunmaktadır. Bunun yanında diğer bölümlerde ise komisyon raporları, karar özet defteri, meclis gündem tutanakları, Tepebaşı Belediyesi komisyonları, muhtarlıklarla ilgili iletişim bilgileri, sitede aktif olarak mevcuttur. Etik komisyonu kısmında ise komisyonun üyeleri, kurulum amaçları, kapsamı, teşkili hakkında bilgiler mevcuttur. Hedefler kısmında ise Tepebaşı Belediyesinin vizyonu, misyonu, stratejik amaçları, temel değerleri, kritik başarı formülleri hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Güncel bölümünde ise belediyeye ait haberler, ziyaretler, duyurular, ilanlar, etkinlikler, çalışmalar, projeler, kardeş şehirler, ihale ilanları ve imar planı ilanları bulunmaktadır. Bilgi edinme kısmında ise vatandaşın ihtiyaç duyduğu bilgi veya belgeye istenilen formu doldurmak ,gerekli bilgileri girmek ve sonrasında uygun görülürse, vatandaşın aydınlatmak için istenilen bilgiler paylaşılmaktadır. Başvuru evrakları kısmında ise emlak ve çevre bildirim formları bulunmakta olup başvuru evrakları kısmında' da imar ve şehircilik, emlak istimlak konularıyla ilgi dilekçeler bulunmaktadır. Bunun yanında bilgi edinme bölümünde yönetmelik ve hizmet formları, işyeri ruhsat, nikah , beyan/evrak formları bulunmaktadır.

İnteraktif bir site ve e-belediyecilik anlayışına sahip olan Tepebaşı Belediyesi online işlemler bölümünde-belediye hizmetleri sekmesi dört bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan ödeme işlemleri bölümü vatandaşların online ve daha kolay işlemlerini yapabilmesi için Sicil Numarası ile ödeme, T.C. Kimlik Numarası ile ödeme, Hızlı Ödeme seçenekleri bulunmaktadır. Buradaki amaç Sicil Numarasını bilmeyen vatandaşların T.C Kimlik Numarası ile vergilerini ödemesidir. Sorgulama işlemleri bölümünde ise Sicil Numarasını bilmeyen vatandaşların T.C. Kimlik Numarası ile Sicil Numarasını öğrenme, Arsa Rayic. Değerleri, Tepebaşı sınırları içerisinde kalan mahalle, cadde, sokak bilgilerini girerek bu değerleri öğrenme, İnşaat maliyet bedelleri ise bir binanın yapım yılı, kullanım şekli, kullanım sınıfı bilgilerinin girilmesiyle, değerinin öğrenilmesi, bina aşınma oranları ise yine binanın yapım yılı ve inşaat türü bilgileri girilerek gerekli bilgiler elde edilebilmektedir. Devamında ise Çevre temizlik tarifeleri yıl ve kullanım türleri girilerek öğrenilebilmekte, vatandaşa hem kolaylık sağlamak hem de daha bilinçli, konforlu yaşayabilmeleri için çöp toplama saatleri, geri dönüşüm saatleri ve nöbetçi eczaneler, mahalle ve cadde adı girilerek öğrenilebilmektedir. İnteraktif işlemler bölümünde ise daha rasyonel bir belediye anlayışı sağlanması için şikayet bildirim formu ve bu bildirimini takip etmek için ise şikayet takip formu oluşturulmuş olup e- imza belge takip bölümü' de bulunmaktadır. E-belediye sekmesinin online işlemler bölümünde ise beyan bilgileri yani herhangi bir gayrimenkul ya da tapu kayıt bilgilerine daha çabuk ulaşılabilmesi için oluşturulmuş,

ayrıca tahakkuk bilgileri, borç sorgulama, tahsilat bilgileri, online ödeme ve e-dekont bölümleri de bulunmaktadır. E-imar sekmesinde ise son derece kullanışlı olan uydu üzerinden Eskişehir tepebaşı sınırları içerisindeki bölgelerin imar plan bilgilerine erişilebilmektedir. E-imar plan uygulama bölümünde ise imar plan ilanları, ihale ilanları, imar uygulamalarını bulmak mümkündür. Ayrıca online işlemler sekmesinde kent haritası, ruhsat takip ve resmi ilan platformu bulunmaktadır. Resmi ilan platformu; emlak, vasıta, ihale duyurusu, iflas hukuk davaları, tebligat ve duyurular, endüstriyel ürünlerin alım satımı yapılabilmektedir (Tepebaşı Belediyesi, 2009).

Tablo 5. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Resmi Web Sitesi E-Belediye Hizmetleri Uygulaması Bölümü

Ödeme İşlemleri	Sorgulama İşlemleri	İnteraktif İşlemler	Online İşlemler
Kişisel Verilerin Korunması Kanunu	Sicil Arama	Şikayet Bildirim Formu	Beyan Bilgileri
Sicil No İle Ödeme	Arsa Rayiç Değerleri	Şikayet Takip Formu	Tahakkuk Bilgileri
T.C NO İle Ödeme	İnşaat Maliyet Bedelleri	E-İmza Belge Takip	Borç Sorgulama
Hızlı Ödeme	Bina Aşınma Oranları		Tahsilat Bilgileri
	Çevre Temizlik Tarifeleri		Online Ödeme
	Çöp Toplama Saatleri		E- Dekont
	Geri Dönüşüm Saatleri		
	Nöbetçi Eczaneler		

Kaynak: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Web Sitesi E-Belediye Uygulaması, 2021.

Buna ek olarak, sayfanın sağ üst köşesinde şeffaflık ilkesi gereğince vatandaşın istek, şikayet ve görüş bildirmesi için bir bölümde bırakılmıştır. Tepebaşı Belediyesinin E-Belediye hizmetleri dahilinde vatandaşların borçlarını ya da vergilerini daha kolay ödeyebilmeleri için klasik yöntemlerin dışında mobil vezne, ve internet üzerinden de ödeme seçeneklerini vatandaşlara sunmuştur

Vatandaşların reklam ilanı vergisi, gayrimenkul vergisi, çevre temizlik vergisi, son ödeme günlerinde insanların problem yaşamaması için engelli, ihtiyar, sıhhat sorunu olan ve türlü sebepler içerisinde vergisini ödemek amacıyla belediye binasına ulaşamayacak vatandaşlar için, mobil ödeme noktaları aracılığı ile işlemlerini yapabileceği noktalar oluşturmuştur. Bunun yanında evlerinden çıkamayan vatandaşlar için ise el terminali ile evde tahsilat hizmeti verilmektedir. Bu sistem için vatandaşlar belirlenen numaraları alıp sorgulama yapmaktadırlar (“Tepebaşı’ndan Vezne Ulaşım Kolaylığı,” 2019).

Tablo 6. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi 2009-2019 yılları arasındaki Tahsilat Servisi Verileri

Tahsilat Şekli	İşlem Sayısı										
	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Nakit	84.102	85.359	94.041	96.155	87.646	77.805	73.384	102.411	125.580	113.986	98.739
Kredi Kartı	49.605	55.677	53.873	53.591	49.707	35.241	30.510	36.490	31.624	27.666	17.112
Posta Çeki	596	654	797	940	3.278	6.280	5.477	6.537	6.822	4.851	1.937
İnternet	29.440	25.380	22.285	20.031	17.921	12.358	7.291	6.932	5.064	2.075	667
Banka Havalesi	2.621	2.668	2.272	2.997	3.109	2.547	669	2.216	1.940	924	3.346
Mobil Vezne	626	513	646	960	1.272	1.358	1.631	-	-	-	-
Banka Tahsilatı	2852	2026	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cep Telefonu	-	-	-	-	-	41	52	-	-	-	-
Toplam	169.842	174.303	174.414	174.674	162.933	135.630	118.984	154.586	171.030	149.502	121.801

Kaynak: Tepebaşı Belediyesi Faaliyet Raporu, 2009-2019.

Yapılan inceleme sonucunda 2019-2019 yılları arasında, internet üzerinden ödemelerde ciddi bir artış gözlenmekle birlikte, mobil vezne ödemelerinde dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Bu da özellikle vatandaşların güven eksikliği ya da başka nedenlerden ötürü farklı yollarla ödeme yöntemlerine başvurduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi 2009-2019 Yılları Arasındaki Bilgi ve Teknolojik Kaynakları

Kaynaklar	2019 Yılı	2018 Yılı	2017 Yılı	2016 Yılı	2015 Yılı	2014 Yılı	2013 Yılı	2012 Yılı	2011 Yılı	2010 Yılı	2009 Yılı
PC	605	594	584	556	536	464	412	428	308	273	243
Erişim Cihazı	50	50	50	50	50	50	50	50	30	20	-
Notebook	20	17	17	15	13	28	26	23	20	17	13
Server	4 Server +2 Storage	4 Server +2 Storage	4 Server +2 Storage	4 Server +1 Storage	4 Server +1 Storage	4 Server +1 Storage	13	13	12	11	-
Yazıcı	259	262	248	237	225	204	194	184	173	149	134
Projeksiyon	21	18	18	18	16	15	15	14	14	11	5
SCANNER	26	26	26	22	22	22	22	16	13	9	5
Kamera	655	519	483	391	384	270	222	133	98	64	-
Güç Kaynağı	1	1	1	1	1	1	-	3	3	3	2
İnternet Bağlantısı	59	59	54	54	49	39	36	28	18	15	15

Kaynak: Tepebaşı Belediyesi Faaliyet Raporu, 2009-2019.

2019 yılının bitmesiyle birlikte Tepebaşı Belediyesinde 285 Memur, 112 daimi işçi, 3 geçici işçi, 25 sözleşmeli personel bulunmakta ve toplamda 425 personel görev yapmaktadır. Aktif Personele ait kadro ve öğrenim seviyesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi 2009-2019 Yılları Arasındaki Personel Mevcudu

Personel Mevcudu	2019 Yılı	2018 Yılı	2017 Yılı	2016 Yılı	2015 Yılı	2014 Yılı	2013 Yılı	2012 Yılı	2011 Yılı	2010 Yılı	2009 Yılı
Memur	285	295	298	300	305	306	303	189	172	156	155
Sözleşmeli Personel	25	22	19	15	15	9	4	194	64	53	35
Daimi İşçi	112	115	117	118	123	131	131	135	143	149	156
Geçici İşçi	3	3	3	3	4	4	4	4	5	9	10
Toplam	425	435	437	436	447	450	442	442	384	367	356

Kaynak: Tepebaşı Belediyesi Faaliyet Raporu, 2009-2019.

Tablo 9. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi 2009-2019 Yılları Arasındaki Personel Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	2019 Yılı Personel	2018 Yılı	2017 Yılı	2016 Yılı	2015 Yılı	2014 Yılı	2013 Yılı	2012 Yılı	2011 Yılı	2010 Yılı	2009 Yılı
İlköğretim	67	69	74	75	78	86	84	89	94	101	107
Lise ve Dengi	113	124	126	127	128	129	134	129	117	112	107
Yüksekokul	63	65	67	68	69	67	67	61	55	48	48
Fakülte	158	157	153	149	155	151	143	130	118	89	87
Yüksek Lisans	24	20	17	17	17	17	14	13	-	17	7
Toplam	425	435	437	436	447	450	442	422	384	367	356

Kaynak: Tepebaşı Belediyesi Faaliyet Raporu, 2009-2019.

Yapılan değerlendirmeler ve incelemeler sonucunda, Tepebaşı Belediyesinin Dijitalleşme yolunda kullandığı bilgi ve teknoloji kaynakları 2010-2019 yılları arasında personel sayısında düşüş görülmesine rağmen artmıştır. Bunun yanında personelin öğrenim durumunda son 10 yılda iyileşmeye gidilmiştir. Yüksek lisans ve fakülte eğitimi alan kişi sayısı artarken, ilköğretim mezunu sayısında azalma görülmüştür. Bu da yapılan işin kalitesini yükseltmekle birlikte, bilgi ve teknolojik aletlerin artması da kişi başına düşen cihaz sayısı arttığından, işin daha çabuk yapılmasında fayda sağlar niteliktedir. Personelin çoğunluğu memur ve daimi işçiden oluşmaktadır. Bu da çalışanların çoğunluğunun nitelikli personelden oluştuğunu, aynı zamanda işe hakim personelin bulunduğunu göstermektedir. Çalışan kişilerin eğitim seviyesi ne kadar yüksekse, yapılan işin kalitesi artacağından ve daha pratik yapılabileceği görüşü hakim olduğundan, dengeli sayılabilecek bir personel mevcudu vardır.

Tepebaşı Belediyesinin Bilgi İşlem Müdürlüğü'nün güncelliğini korunması, bilgiyi üreten makinelerin aktif ve aktüel tutulması, belediye personeline daima ve güncel eğitimler verilmesi, bu eğitimlerin bireysel, bilgisayar başında ya da toplu bir şekilde olabilmesi, belediyenin her türlü koşulu değerlendirdiğini göstermektedir. Bilgi İşlem Müdürlüğü'nün dijitalleşme ve e-belediyecilik kapsamında sürdürdüğü projelerde mevcuttur. Bunlar; Belde Evleri Kayıt Sistemi Programı, Personel Takip Sistemi Güncelleme, Uluslararası Sanat Çalıştayı Web Sitesi, Dış Birimlerin Verilerinin Haritalandırılması, Su Sporları Merkezine Sıra Kayıt Sistemi, Tabu Kadastro Genel Müdürlüğü Web Tapu Sistemi Entegrasyonu, İç İşleri Bakanlığı E-Belediye Sistemi Entegrasyonu, Bilişim ve Dijital Dönüşüm Çalıştayı, Sağlıkta Dijital Dönüşüm Zirvesi, Mobility 4.0 Semineri, HACKATHON/Akıllı Kampüsler Projesi, Konuk-Pedal Projesi, Eskişehir Avrupa Birliği Derneği Sürdürülebilir İletişim Projeleridir (Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, 2019: 75-81).

E-Belediyecilik anlayışı gereğince, Tepebaşı Belediyesi Stratejik Geliştirmeler Müdürlüğü tarafından sürdürülen Mavi Masa uygulaması da mevcuttur. Belediyesinin sürdürmekte olduğu ihtiyaçları halletmeye yönelik, sosyal belediyecilik anlayışının gelişmesi için, halktan gelen taleplerin yerine getirilmesi, kurumsal yönetim mantığına uygun olarak halkın belediyesinden beklentilerini, taleplerini, sıkıntılarını takdir ve önerilerini dile getirebilecekleri sosyal bir platform hazırlanmıştır.

Vatandaşların isteklerini ve şikayetlerini dinleyerek, gerekli birimlere yönlendiren “Mavi Masa” geri dönütlerle, vatandaşların işlerinin gerçekleşmesi sürecinde mühim bir köprü konumunda olmuştur. Yapılan müracaatlar Strateji Geliştirme Müdürlüğüne gözden geçirilmekte, birimlerce tutanak tutulmakta ve izlenmektedir. Böylelikle benzeri başvurular olmadan önceki konular çözümlenmektedir. Gerekli durumlarda Tepebaşı Belediyesi Sakinleri Mavi Masa Birimi’ni aramaları yada web sitesinden ulaşmaları veya web sitesinden canlı olarak bağlanarak istek şikayet önerilerini paylaşabilmektedir. Böylece hem vatandaşların problemleri sistematik, hızlı, güvenilir biçimde çözümlenmesi hem de yeni nesil belediyeçilik anlayışıyla hareket edilmesi, e-belediyeçilik anlayışı noktasında ciddi adımlar atıldığını göstermektedir (“Vatandaşların Çözüm Ortağı Mavi Masa,” 2016).

Tablo 10. 2015- 2019 Yılında Mavi Masa Uygulamasına Yapılan Başvuru Türleri ve Adetleri

Mavi Masa	2019	2018	2017	2016	2015
Başvuru Türleri	Yılı	Yılı	Yılı	Yılı	Yılı
Telefon	16.896	14.535	11.035	11.930	10.719
Şahsen	734	613	231	577	574
Web+ E-mail	2.936	2.473	2.543	2.231	2.528
Canlı Mavi Masa	527	683	641	1.134	1.062
Whatsapp	4.862	3.681	812	240	-
Diğer Başvuru	418	73	-	-	-
Kanalları					
Toplam	26.313	22.058	15.262	16.112	14.883

Kaynak: Tepebaşı Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015-2019.

Tablodan da anlaşılacağı üzere 2010-2019 yılları arasında dijitalleşme ve e-belediyeçilik anlayışındaki ilerlemelerden dolayı telefon, web+ e-mail, whatsapp uygulamalarının ve toplam başvuru yollarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir.

Günümüzde dünya çapında etkisini gösteren korona virüs önlemlerine karşı, tepebaşı belediyesi evden çıkamayan ya da evde olmaları gereken, altmış beş yaş üstü vatandaş adına acil durumlarda belediyenin vatandaşlar adına bir yılın her günü ve her saati arayabilecekleri “ Mavi Masa” erişim hattı bulundurmaları ve bu hattı arayan vatandaşların gereksinimleri belediye görevlileri tarafından yerine getirilmektedir. Bu gereksinimler “Vefa Sosyal Destek Hattı” ve “Mavi Masa” ortaklığında gereksinimler giderilmesi noktasında mavi masa uygulamasının ne kadar aktif olduğunu göstermektedir (“Mavi Masa Vatandaşların Yanında,” 2020).

2019 yılı içerisinde, Tepebaşı Belediyesinin Stratejik Geliştirme Müdürlüğü önderliğinde E-belediye sisteminin düzenini ve işleyişini sağlamak için yaptığı faaliyetler aşağıdaki gibidir;

- Dijitalleşme yolunda Tepebaşı Belediyesinin hizmet sunumu, niteliğini ve çalışan bireylerin iş yükünü azaltmak, performansını artırmak ve vatandaşların ihtiyaçlarını gidermek için 2018 yılında üçüncüsü yayımlanmış olan Belediyeler Stratejik Planlama Rehberi 2020-2024 yılları arasında Tepebaşı belediyesinin stratejik planı yapılmıştır.
- İlçede yaşayan vatandaştan talep ve şikayetlere mümkün olduğunca kısa zamanda cevap verilmiş, bu çerçevede 2019 yılında 26.373 müracaat neticeye kavuşmuştur.
- Mavi Masa da görevli personellerle düzenli zamanlarda toplantılar yapılmış, bunun sonucunda ise farkındalığın yükselmesi ve iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.
- Mavi Masa'nın vatandaşa daha kaliteli hizmet verebilmesi için çalışanların konuşma teksti çağrı merkezine uygun formda düzenlenmiştir.
- Kamu Hizmet Standartları Tabloları tüm müdürlüklere ulaştırılıp doldurulmuştur.
- Yıl içinde tüm birimlerden faaliyet raporu toplanmış ve performans gözetim analizleri alınmış, 3 aylık aralıklarla 4 defa Tepebaşı Kaymakamlığına iletilmiştir.
- Vatandaşlar için whatsapp talep, şikayet hattı sıklıkla kullanılmakla birlikte, vatandaş tarafından bu kanalla 4.862 talep ve şikayet ilgili müdürlüklerce sonuca bağlanmıştır
- Kurum içinde kurum içi anketi ve çalışan memnuniyeti anketi yapılmış olup, geliştirilmeye açık yönler belirlenmiş ve ilgili müdürlüklere bildirilmiştir.
- İçişleri bakanlığına bağlı kurumlar ve yerel yönetimlerin işbirliği oluşturmak ve hizmet vermek için "Açık Kapı Projesi" kapsamında belediyeye gelen 95 talep ve şikayet neticeye kavuşmuştur.
- Belediyenin içinde ve dışında bulunan talep, şikayet kutuları sürekli olarak düzenli aralıklarla kontrol edilmekte, bu talep, şikayetler kayıt altına alınarak

- üst yönetime bildirilmekte ve sonuca bağlanmaktadır (Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, 2019: 281-282).

Tepebaşı Belediyesinin e-belediyeçilik faaliyetlerine ilişkin yaptıkları gerek saha içinde, gerekse dışında Türkiye ortalamasının üstündedir, ama belediyenin geliştirilmeye açık yönleri ve eksiklikleri de bulunmaktadır.

• ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Eskişehir Tepebaşı Belediyesi'nin dijitalleşme çalışmaları Tablo 11'de incelenmiştir.

Tablo 11. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi'ne Bağlı Olan Bilgi İşlem Müdürlüğünün SWOT Analizi

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
<ol style="list-style-type: none"> 1. Müdürlüğün nitelikli ve sağlam idari yapısının olması. 2. Kamu hizmetlerinin işleyişinde yenilikçi, vatandaşa yapılan hizmete, personelinin konforuna önem vermesi, interaktif yapıyı ön planda tutan ve özendirilen bir idari yapının olması. 3. İdari ve teknik kadronun yeterli donanıma sahip kişilerden olması. 4. Yapısal olarak çalışmaların büyük ölçüde tamamlanmış olması ve E-Devlette 7 adet uygulamasının bulunması. 5. Mavi Masanın haftanın her günü ve her saati erişilebilir, isteklere cevap verebilmesi. 6. Sosyal iletişim platformları ve uygulamalarıyla halkla iletişimin yüksek seviyede olması. 7. E-belediyeçilik faaliyetleri kapsamında çocuk, yaşlı ve gençlerle ilgili, birçok projelerinin olması. 8. Belediye'nin vatandaşla işbirliği içinde olması ve etkileşim yoluyla sosyal bir belediyeçilik prensine sahip olması. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bölge sınırları içerisindeki temizlik ve çevre düzenlemelerinde anlık problemler yaşanabilmesi. 2. Belge yönetim sisteminin uygulamada olmayışı. 3. Kaynak aktarımının yeterli seviyede olmamasından kaynaklanan, vatandaşın isteklerinin gündeme alınmaması. 4. Dijitalleşme alanında yapılan çalışmaların yeterince halka tanıtılmaması
Tehditler	Fırsatlar
<ol style="list-style-type: none"> 1. Siber tehditlere karşı olabilecek zayıflık 2. Mavi Masa uygulamasının canlı başvuru yöntemini vatandaşın çok fazla tercih etmemesi. 3. Vatandaşın bazı mobil ödeme yöntemlerini güvensiz bulması. 4. Bürokratik işlemlerin personelin çalışma hızını yavaşlatması. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mavi Masa projesi kapsamında, sorunları çözülen vatandaşın sayısının sürekli artış göstermesi. 2. Dinamik ve nitelikli personeli ve teknolojik altyapısının olması. 3. Bilgi ve Teknolojik kaynaklarının yeterli olması. 4. Dijital uygulamalarda zorlanmayan ve dijitalleşmeye ayak uydurabilen personelinin olması. 5. Dijitalleşme alanında yapılan çalışmaların geliştirilmeye açık olması.

6. SONUÇ

9 Eylül 1993 yılında 21693 Resmî Gazetede yayımlanan 504 sayılı kanun hükmünde kararname ile kurulan Eskişehir Tepebaşı Belediyesi çalışmalarına bu tarihten itibaren başlamıştır. Tepebaşı Belediyesi bu süre zarfında kendi belediye altyapı sistemini geliştirmiş ve hem Türkiye'ye hem de Türkiye'nin dünyadaki konumuna göre e-belediyecilik çalışmaları konusunda iyi bir konumdadır. Yapılan araştırma Tepebaşı Belediyesinin dijital devletin dört amacı ile uyum içinde olduğunu göstermektedir. Bunlar “devletten devlete bilgi transferi” ,“ devletten vatandaşa” , “devletten özel sektöre” ve “ devletten kendi personeline” boyutudur. “ devletten devlete” boyutu incelendiğinde, bilgi işlem müdürlüğü ve stratejik geliştirme müdürlüğü çerçevesinde belediyenin bilgi aktarımı ve belge yönetimi son derece gelişmiş olup, ülkemizdeki e-devlet platformunda 7 adet uygulaması bulunmakta ve kendinden emin bir duruşu bulunmaktadır.

“Devletten vatandaşa” boyutu incelendiğinde Tepebaşı Belediyesinin vatandaşın hayatını kolaylaştıracak başta Mavi Masa uygulaması olmak üzere, internet sitesi üzerinden online ödeme işlemleri, borç sorgulama işlemleri, interaktif işlemler ve online işlemler yapılabilmesi için vatandaşa çeşitli kolaylıklar sunmuştur. Bu çalışmalar projelerle de desteklenmektedir. Dijitalleşme, halkın bilinçlendirilmesi ve sosyalleştirilmesi bunu destekler niteliktedir. “devletten özel sektöre ” konusunda ise gerek sistemsel altyapı olsun gerekse bilgi teknoloji altyapısı oluşturulmasında ve geliştirilmesinde özel sektörle iletişim halindedir. Dördüncü olarak ise “devletten kendi personeline” noktası incelendiğinde burada belediye belirli aralıklarla personeline masa başında, online, yüz yüze ya da toplantı biçiminde eğitici, öğretici çalışmaları mevcuttur.

Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin e-belediyecilik anlayışı gereğince belediyenin web sitesi son derece interaktif ve vatandaşa çift taraflı bir kullanım imkanı sağlamaktadır. Bu kapsamda Mavi Masa uygulaması vatandaşların sorunlarını, taleplerini, isteklerini ve şikayetlerini çözmek konusunda iyi durumdadır. 2010-2019 Yılları arasındaki verileri incelediğimizde e-belediye hizmet işlemlerinde vatandaşların çeşitli borçlarını ödeme konusunda kullandığı yöntemlerde özellikle mobil vevne ödemeleri konusunda ve canlı mavi masa başvurularında ciddi bir azalma görülmüştür. Bu durum vatandaşın güven sorunu yada başka sorunlarının olduğunu göstermektedir. Verilere baktığımız zaman son 7 yılda dijitalleşmeyle birlikte masrafların azalması, e-belediyecilik hizmet uygulamalarının kullanımının artması, bilgi ve teknolojik kaynakların yeterli düzeyde olması, nitelikli personelin mevcudunun varlığı mevcuttur.

Yapılan SWOT Analizi sonucunda Tepebaşı Belediyesinin güçlü ve interaktif yönlerinin üstün geldiği, ayrıca Mavi Masa projesi, bilgi işlem müdürlüğü, stratejik geliştirme müdürlüğü gibi birimlerin teknolojik kaynakları, personeli ve bu konuda yapılan uygulamaların geliştirilmeye açık olduğu, bunun yanında belge yönetim sistemi, dijitalleşme alanında yapılan çalışmalarda halkın yeterince bilgilendirilmediği gibi konularda zayıflıkları olduğu, son olarak da web sitesinin siber saldırılara açık olması, bürokratik işlemlerin personelin hızını yavaşlatması ,vatandaşların bazı ödeme yöntemlerini ve başvuru yöntemlerini güvensiz bulması belediyeyi tehdit eden unsurlar arasındadır.

KAYNAKÇA

Alodalı, F.B., Tuncer, A., Usta, S., Halis, M. (2012). Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları: Akdeniz Belediyesi Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1(1), 84-95.

Aktel, M., Öğrekçi, S., Özmen, B. (2017). E-Devlet ve Yönetim İlişkileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(3), 765-787.

Aydın, A. (2018). Uluslararası Kuruluşlar Nezdinde Dijital Devlet. G.T., Yamamoto, M.Ö., Kalaç, *Kamuda Dijital Dönüşüm* (45-65). İstanbul: Kriter Yayınevi.

Bletz, J. (2016). *Molenward: The World's first digital municipality*. General Case Study, Erişim Tarihi: 04.03.202, <https://joinup.ec.europa.eu/collection/egovernment/document/molenwaard-worlds-first-digital-municipality> adresinden elde edilmiştir.

Çelikkol, Ö. (2008). *Kamu Yönetiminde E-devlet Yapılanması ve Türkiye için E-devlet Model Önerisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Çoruh, M. (2009). Türkiye'de E-Belediye Araştırma Sonuçları. *Türkiye'de İnternet Konferans Bildirileri* (53-60). İstanbul.

Dumanoğlu, S. (2005). Belediyelerde Muhasebe Sistemi ve Hizmet Maliyetlerinin Takibi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (26), 138-146.

Erdoğan, O. (2019). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm: Molenwaard Belediyesi Örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 59-74.

Henden, H.B. ve Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-Belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 48-66.

Karabulak, S. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Belediyecilik Tarihi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karaca, Y., ve Öztürk, K.N. (2019). Yeni Nesil Belediyecilik: Dijital Belediye Uygulamaları. *Uluslararası Yönetim Akademi Dergisi*, 2(3), 528-537.

Kaypak, Ş. Küreselleşme Sürecinde E- Dönüşüm ve Belediyelere Yansıması. *International 7th Knowledge, Economy & Management Congress Proceedings* (215-234). Yalova.

Kemeç, A ve Gül, H. (2018). Büyükşehir Belediyelerinin Hizmet Sunumunda Dijitalleşme Uygulamaları ve Nesnelerin İnternetinden Yararlanma, *Uluslararası Yeşil Başkentler Kongresi* (1-9). Konya.

Kurtoğlu, S ve Koç, A. (2019). Dünyada Yaşlılara Sunulan Hizmet Örnekleri, *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 122-131.

Mavi Masa Vatandaşların Yanında. (2020, 29 Mart). Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=9380>

Moon, M.J. (2002). The Evolution of E-Government Among Municipalities: Rhetoric or Reality, *Public Administration Review*, 62(4), 424-433.

Polat, R.K. (2006). E-Belediyecilik Kılavuzu Yerel Yönetim Vatandaş Etkileşimi. İstanbul: *Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi*. Erişim Adresi: https://tasam.org/Files/Icerik/File/e-belediyecilik_kilavuzu_yerel_yonetim_vatandas_etkilesimi_raporu_5cafca87-93bc-4116-9ee0-adade61aeca7.pdf

Siegfried, T., Grabow, B., Drüke, H. (2003). *Ten Factors for Success for Local Community E-Government*. Berlin: German Institute of Urban Affairs,

Şahin, A. (2007). Türkiye’de E-Belediyecilik Uygulamaları ve Konya Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (29), 161-189.

Tepebaşı Belediyesi. (2009). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2009.pdf>

Tepebaşı Belediyesi. (2010). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2010.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2011). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2011.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2012). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2012.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2013). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2013.pdf> adresinden elde edilmiştir

Tepebaşı Belediyesi. (2014). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2014.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2015). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2015.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2016). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2016.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2017). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2017.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2018). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2018.pdf> adresinden edinilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi. (2019). Faaliyet Raporu, Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/stratejikplan/FaaliyetRaporu2019.pdf> adresinden elde edilmiştir.

Tepebaşı Belediyesi (2009). Eskişehir Tepebaşı Belediyesi E-Belediye Uygulamaları, Erişim Tarihi: 08.03.2021, <https://webserver.tepebasi.bel.tr/web/guest/2> adresinden alınmıştır.

Tosun, E.K. (2008). Türkiye’de E-Belediyecilik Uygulamaları: Bursa Nilüfer-Osmangazi-Yıldırım Belediyelerinin Web Sitelerinin Analizi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17(2), 71-94.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2020). Birleşmiş Milletler “e-Devlet Gelişmişlik Endeksi 2020” Açıklandı. Erişim Adresi <https://cbddo.gov.tr/haberler/4834/-birlesmis-milletler-e-devlet-gelistismislik-endeksi-aciklandi>.

Türkiye İstatistik Kurumu (20021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2020, Erişim Tarihi: 03.08.2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> adresinden elde edilmiştir.

Türkiye Bilişim Derneği Raporu (2001). Kamu Bilgi İşlem Uygulamalarında Verimliliğin Arttırılması I-II-III Sonuç Raporu. http://eski.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib17/raporlarPDF/Rapor-123.pdf adresinden edinilmiştir.

Türkiye Bilişim Derneği Kamu Bilgi İşlem Merkezleri Yöneticiler Birliği (2003). E-Devlet Olgunlaşma Ölçütlerinin Saptanması. http://eski.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib17/raporlarPDF/RP1-2003.pdf adresinden edinilmiştir.

Tepebaşı'ndan Vezneye Ulaşım Kolaylığı. (2019, 24 Mayıs). Erişim Adresi <http://tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=8411>.

(United Nations Department of Economic and Social Affairs ve Civic Resource Group (2003). United Nations Global E-Government Survey. <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2003-Survey/Complete-Survey.pdf> adresinden edinilmiştir.

Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm (2014). Erişim Tarihi: 23.02.2021, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> adresinden elde edinilmiştir.

Varcan, N., Taraktaş, A., Hacıköylü, C., (2013). *Yerel Yönetimler*. (3). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

Vatandaşların Çözüm Ortağı “Mavi Masa” .(2016, 31 Ocak). Erişim Adresi <http://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=5006>.

Yıldırım, U ve Öner Ş. (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 46-60.

Yıldırım, H ve Karakurt, E. (2004). E-Devlet ve Uygulamaları. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 6(1).

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE GÜNCEL KONULARIN ELE ALINMASI VE GÖÇMEN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL UYUMLARI

Dr. Hasan BOZKAYA

Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü, bozkavahasan75@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1272-0921

Özet

Sosyal bilgiler dersi insanların, çevresindeki gelişmelere duyarlı, bu gelişmelerin farkında olan ve bu gelişmelere çözüm üreten, sorumluluk sahibi, iyi vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir. Bu kapsamda göçmen öğrencilerin toplumsal uyumlarının sağlanmasında sosyal bilgiler dersinin önemli bir yeri vardır. Farklı boyutları olan bir kavram olarak göç, sosyal bilimlerin tüm disiplinlerini ilgilendirdiği için bu disiplinler tarafından değerlendirilip ele alınmaktadır. Göç eden ve göçü kabul eden toplumlar bakımından önemli sonuçlar doğurması ise göçün farklı yönleriyle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak göçmenlerin sosyal yönden ele alınmaları en zor ve kapsamlı olanıdır. Göçmenlerin toplumsal uyumlarının sorunsuz ya da en az sorunla gerçekleştirebilmesi için eğitime büyük bir iş düşmektedir. Farklı kültürlerden gelen göçmen öğrencilerin eğitilmesi, dolayısıyla toplumsal uyumlarının sağlanması eğitim bilimlerinin çalışma alanında bulunmaktadır. Ülkemizde her geçen gün sayıları artan göçmenlerin, ileride ülkemizin toplumsal huzurunu etkileyebilecekleri düşünülmektedir. Bundan dolayı göçmenlerin eğitilmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Sosyal bilgiler dersinde güncel konuların ele alınması ve göçmen öğrencilerin toplumsal uyumları konusu incelenmiştir. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi kullanılmış, bu doğrultuda konuya ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanmasında sosyal bilgiler öğretim programında ifade edilen güncel konuların öğretimi yaklaşımının önemli olduğu öngörüsünde bulunulmuştur. Bununla birlikte, uygulamaya ve yapılacak araştırmalara yönelik çeşitli öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmenlerin Eğitimi, Uyum, Güncel Konu.

ADDRESSING CURRENT ISSUES IN SOCIAL SCIENCE COURSE AND SOCIAL ADAPTATION OF IMMIGRANT STUDENTS

Abstract

Social studies course is a course that aims to educate people who are sensitive to the developments in their environment, are aware of these developments and find solutions to these developments, and are responsible and good citizens. In this context, social studies course has an important place in ensuring the social adaptation of immigrant students. As a concept with different dimensions, migration is evaluated and addressed by these disciplines as it concerns all disciplines of social sciences. The fact that it has important consequences for the societies that migrate and accept immigration makes it necessary to deal with different aspects of migration. However, the social aspect of immigrants is the most difficult and comprehensive one. Education has a great deal of work to ensure that immigrants' social integration can be achieved smoothly or with minimal problems. Education of immigrant students from different cultures, thus ensuring their social adaptation, is in the field of educational sciences. It is thought that immigrants, whose number is increasing day by day in our country, may affect the social peace of our country in the future. Therefore, the education of immigrants is an issue that should be emphasized. In the social studies course, the current issues and the social adaptation of immigrant students were examined. A qualitative research method was used within the scope of the study, and in this direction, a literature review on the subject was carried out. As a result, it is predicted that the teaching approach of current subjects expressed in the social studies curriculum is important in ensuring the social adaptation of immigrant students. However, various suggestions have been made for the application and research to be conducted.

Keywords: Immigration, Education of Immigrants, Integration, Current Topic.

GİRİŞ

Araştırmanın amacı güncel bir konu olan göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanmasında sosyal bilgiler dersinin nasıl bir öneme sahip olduğunu incelemek ve göçmen öğrencilerin eğitimi açısından değerlendirmektir. Uluslararası göçün en belirgin sonuçlarının başında uyum ve iletişim gelmektedir (Aksoy, 2012: 294). Dolayısıyla göçmen öğrencilerin en temel ihtiyaçları yeni gittikleri ülkeye sosyal açıdan uyum sağlayabilmektir. Okullar bu uyumun sistemli ve kontrollü olarak en kolay gerçekleşebileceği yerlerdir. Sosyal uyum göçmen öğrencilerin toplumdaki diğer bireylerle kurdukları iletişimi ifade eden kapsamlı bir kavramdır (Demirtaş-Zorbaz, 2016: 67). Göçmen öğrenciler için uyum kavramı akademik ve sosyal birçok boyutu içinde barındıran ve onları hayata hazırlayan öğretim programlarının içerik ve başarısıyla ilintilidir. Bu bağlamda insanları hayata hazırlayan sosyal bilgiler dersi, içerik olarak toplumsal konuları içerisinde bulunduran, düşünme yeteneğine sahip, demokratik hayatı özümsemiş ve iyi yurttaş olabilmeleri için gerekli olan bilgiyi, beceriyi, değeri ve tutumları onlara kazandırmayı hedefleyen multidisipliner bir derstir. Ayrıca, mazi ile ati arasında köprü vazifesi görebilen, etrafında yaşanan problemlerin farkında olan, bu problemlere çözümler üretebilen ve yaşananlara eleştirel bakabilen insanlar yetiştirmeyi gaye edinen temel derslerden birisidir (Safran, 2014: 11). Bütün bu amaçların gerçekleşebilmesi öğrencilerin yaşadıkları toplumda meydana gelen olaylara ilgi duymalarıyla bağlantılıdır. Ancak öğrencilerin etrafında yaşananlara ilgi duyması ve olaylara ilişkin düşüncelerini arkadaşlarıyla tartışabilmesi için bu olaylar hakkında yeterli miktarda bilgiye sahip olması gerekmektedir. Toplumsal hayat ve uyum için gerekli olan bilginin, becerinin ve değerlerin kazandırılmasında, sorunların çözümünde ve kararlar alabilme becerilerine sahip insanlar yetiştirmede eğitim öğretim süreçlerinin önemli bir yeri vardır. Bu yüzden eğitim süreçleri içerisinde güncel konulara yer verilmesi de önemlidir (Binbaşıoğlu, 2004: 15; Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2017: 990). Çağımızda bireylerin artan ve değişen isteklerinin yanı sıra, artarak devam eden göçlerden dolayı göçmen statüsündeki öğrencilerin toplumsal uyumları da güncelliğini koruyan bir konu olarak değerlendirilmelidir. Göçmen öğrencilerin sosyal uyumları güncel bir konudur. Göçmen öğrencilerin yerleştikleri ülkede yaşadıkları sorunların çözümünde eğitimin payı önemlidir. Ayrıca iyi eğitim alan göçmen öğrencilerin ev sahibi topluma olumlu yönde katkı yapmaları da mümkün olabilir. Bu yüzden göçmen öğrencilerin beklentilerini dikkate alarak, toplumsal kuralları doğru bir şekilde anlayıp değerlendirmelerine fırsat verilmeli ve toplumun sorunlarından haberdar, aktif vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri için gereken önlemler de alınmalıdır (Arın ve Deveci, 2008: 177; Kan ve Demirhan, 2019: 90; Akkan ve Akhan, 2020: 120). Fakat burada önemli olan, göç gibi güncel bir konunun geçmişine de hâkim olarak eğitimle arasındaki bağı kurabilmek, sebep-sonuç ilişkisini kavrayabilmektir (Demirkaya Gedik ve Altun, 2014: 520). Göçmen öğrencilerin uyum sorunlarının ortaya çıkışı veya benzer problemlerin geçmişte yaşanıp yaşanmadığı, yaşandıysa bu problemlerin nasıl çözüldüğü konusu göçün eğitim boyutunu ilgilendiren güncel bir konudur. Öğretmenler göçmen öğrencilerin uyumları gibi bir konuyu sınıf ortamına taşıyarak öğrencilerinde bir farkındalık oluşturarak derse olan ilgilerini arttırabilirler. Güncel konular öğrencilerin etrafında olup bitenleri ilgiyle izlemelerini sağlayarak, buldukları toplumda kullanılan kavramları anlayıp bu kavramları anlamlandırmalarına yardımcı olur. Okullar güncel konuların öğretimi bakımından önemli kurumlardır. Bu öğretimin yapılmasında hayata ve topluma dair konuların konuşulduğu ve tartışıldığı derslerden biri olan sosyal bilgiler dersinin ayrı bir önemi vardır. Göçmen öğrencilerin okuldan aldıkları bilgiler ile günlük yaşam arasında bir bağ

kurmalarında, ayrıca bu bilgileri günlük yaşamda uygulayabilmelerine kısacası sosyal uyumlarının sağlanmasında sosyal bilgiler dersinin önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla çalışma kapsamında sosyal bilgiler programı ekseninde göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının güncel bir konu olarak ele alınması tartışılmıştır.

GÖÇ

Göç her yönüyle toplumsal hayatı etkileyebilen ve kendi içerisinde karmaşık durumları içeren bir süreçtir (Castels & Miller, 2008: 30). Toplumsal hayat ise ahlak, töre, ödev, sorumluluk ve yasallık gibi toplumun bir parçası olan insana yüklediği ve toplumun var olabilmesi için gerekli unsurlar bütünüdür. Bu yüzden çok boyutlu bir kavram olan göçün tanımının yapılması zorlaşmaktadır (Akşit, 1997: 67). Geçici süreli bir ikamet veya tamamen kalıcı ikamet değişikliği (Lee, 1966: 49) tanımlanabilecek göç devlet, şehir, kasaba ve köy gibi yerleşimlerden başkalarına yerleşmek için yapılan yer değişikliğidir (Mutluer, 2003: 9). Başka bir ifadeyle hangi saikle olursa olsun insanların yer değişikliği yapmasına sebep olan demografik hareketleridir (Adıgüzel, 2019: 21). Göçün sebepleri iki ana başlıkta ifade edilebilir. İlk olarak göç coğrafi koşulların sebep olduğu bir mecburiyettir. Bu mecburiyet devam ettiği sürece göçler devam edecektir. Bu açıdan bakıldığında göç beşerî bir hareket veya dinamizmdir denilebilir. İkinci olarak ise korku, zor, şiddet ve siyasi koşulların neden olduğu insan hareketleridir. Yani göç korkudur (Çandar, 2006: 29-32). Göç neticeleri ve nedenleriyle birlikte ele alınması gereken hareketli bir süreçtir. Göçün hareketli bir süreç olması; tanımlanmasını, ölçülmesini, çözümlenmesini, açıklanmasını ve yorumlanmasını zorlaştırarak karmaşık bir süreç haline getirmektedir. Göç bu karmaşıklık içerisinde toplumların tarihsel gelişimleri içerisinde ele alındığında, toplumun siyasi ve iktisadi dönüşümlerinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden göç bir sonuçtur. Ancak, toplumun siyasi ve iktisadi dönüşümüne katkısı olan bir etken olduğu için de göç bir sebeptir. Başka bir ifadeyle toplumsal açıdan büyük sonuçları olan sosyal bir değişimi anlatmaktadır (Çağlayan, 2015: 193). Bu yönüyle göç alan ülkeler açısından; ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel, güvenlik, din, dil, sağlık, nüfus ve eğitim gibi sorunlara çözüm için politikalar üretme mecburiyetini beraberinde gerektirmektedir. Göç edenler (göçmenler) bakımından ise gittikleri ülkelerde karşı karşıya kaldıkları problemleri çözmeyi mecburi kılmaktadır. Çünkü göç, insan ve toplumları en yaşamsal haklarından yoksun bırakan geniş kapsamlı ve insani yönü de olan bir süreçtir (Akıncı, Nergiz & Gedik, 2015: 62). Bu süreç sonucunda hem göç eden hem de göçü kabul eden toplumların karşılaşılabileceği birçok sorun vardır. Ancak bu sorunlardan araştırma kapsamında olan eğitim ve sosyal uyum -kültürel bütünleşme ya da entegrasyon olarak da ifade edilebilir- ele alınmıştır.

Göç ve Eğitim

Göçmen öğrencilerin eğitilmesi, yeni yerleştikleri ülkelerde hayatlarını ve o ülkelere uyumlarını kolaylaştırabilir. Özellikle sosyal uyum için gerekli olan dil öğrenimi için de çok önemlidir. Ayrıca göçmen öğrencilerin hayata hazırlanırken onlara gerekli olan bilgiyi beceriyi ve davranışları da kazandırır. Bununla birlikte yeni yerleştikleri ülkelerin insanları ile kültürel ve sosyal köprüler kurmalarında yardımcı olur. Toplumsal bir olgu olan göçün, insanlık tarihi kadar geçmişi ve farklı boyutları vardır. Ayrıca insanın ya da toplumun yeni ülkelere ve toplumlara doğru yaptığı yer değiştirmeyi ifade eder.

Toplumun çalışma hayatını, toplumsal yapısını, aile yapısını, akrabalık ilişkilerini ve suç oranlarını doğrudan etkilemektedir. Kısaca toplumsal yaşamı derinden etkileyen göç sebebiyle oluşan ve göçmen öğrenciler ile yerel öğrenciler arasındaki sosyal ve kültürel uyumun sağlanmasında eğitimin yapacağı katkı önemlidir. Göçmen öğrencilerin yeni yerleştikleri ülkedeki toplum ile daha kolay uyum sağlayabilmeleri için o ülkenin vatandaşlık bilgilerine vakıf olmalarına ve iyi öğrenmelerine bağlıdır. Okul yaşındaki göçmen öğrencilere bu bilgilerin öğretilmesi eğitim yoluyla sağlanabilir. Bundan dolayı hem göç hem de eğitim birbiriyle bağlantılı ve alt boyutlar içeren kavramlardır. Eğitimin amacı bireyi hayata hazırlamak için gerekli bilgi ve beceriler kazandırmaktır. Dolayısıyla eğitim göçmen öğrencilerin yeni yerleştikleri yerlerde hayatlarını kolaylaştıracaktır. Göçmen öğrencilerin yeni yerleştikleri yerlerdeki yaşam kaliteleri de aldıkları eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık ünitesi, öğretim programlarında yer alan ve bilinçli yurttaşlar yetiştirme amacına yöneliktir. Göçmen öğrencilerin iyi bir eğitimle yeni yerleştikleri topluma uyum süreleri kısaltılabilir (Ereş, 2015: 22). Göç sonrası, hem göçmenler hem de göçmenleri kabul eden toplum için yeni bir yaşam demektir. Bu yüzden göçmenler, yaşamı yeni tanıyan bir çocuk gibi toplumsallaşmaya zorlanmaktadır. Fakat toplumsal uyum çok uzun süren ve zorlukları olan bir süreçtir (Adıgüzel, 2016: 191-192). Bundan dolayı, göçmen öğrencilere yönelik planlı uyum programları ve uyum için özel eğitimler gerekmektedir. Çünkü insan alıştığı, bildiği bir yerden bir çevreden kalkıp yeni bir yer ve çevreye gelen insanın yeni hayata uyum sağlayabilmesi kolay değildir. Bunun için muhakkak ki özel bazı desteklere ihtiyaç duyacaklardır. Göçmen öğrencilerin yeni yaşamlarına uyum sağlayabilmesi için yalnızlık hissetmemesi ve yabancılaşma çekmemesi önemlidir. Bu öğrencilere planlı ve sistemli programlarla destek verilmezse buradan kaynaklanacak bu boşluğu, başkaları farklı amaçlarla göçmen öğrencilere destekler vererek onları illegal, olumsuz ve zararlı birtakım ortamlara çekerek doldurabilirler (Göngör, 2006: 236). Bütün bu anlatılanlardan anlaşılacağı üzere toplum ile bütünleşebilmek ve o topluma ait olabilmek, yani entegre olabilmek, göçmen öğrencilerin çözüm bulmaları gereken sorunların başında gelmektedir.

Göç ve Sosyal Uyum

Göçmen öğrenciler, yeni yerleştikleri yerlerde ilk olarak reddedilme sorunuyla karşılaşır. Bundan dolayı ve uyum sürecinden kaynaklı göçmen öğrencilerde bazı davranış değişiklikleri gözlenebilmektedir. Uyum süreci, farklı değişkenlerin de etkilemesi ile şekillenebilmektedir. Göçmen öğrencilerin ülkelerinden göçme nedenleri dikkatlice incelenmelidir. Ayrıca siyasal, sosyal, demografik, kültürel ve ekonomik durumlarına göre vatandaşlık algıları da ele alınmalıdır. Çünkü bu değişkenler yerleştikleri ülkenin toplumsal yapısında büyük kültürel değişime sebep olmaktadır (Akıncı, *vd.*, 2015: 69-70). Göçmen öğrencilerin sosyal uyumları ile ilgili olarak pek çok kişi çokkültürlü yaklaşımın, her toplum için uygun olmayacağını ileri sürmektedir. Özellikle de yerleşik geleneği olan ülkelerde bu düşüncenin çok yaygın olduğu görülmektedir. Bu gibi ülkelerde bu konu göçmen öğrencilerin kaynaştırılması ve asimile edilmesi şeklinde ele alınmaktadır. Bu düşüncedeki ülkelerde, göçmen öğrencilerin sosyal ve kültürel uyumlarının sağlanabilmesi için, ancak vatandaşlık verilerek siyasal entegrasyonlarının sağlanabileceğidir. Böyle yapılmazsa göçmen öğrencilere yönelik olarak hazırlanacak özel kültürel ve sosyal politikaların ayrılıkları kalıcı hale getireceği düşünülmektedir (Castels & Miller, 2008: 410). Bu nedenle farklılıklara sahip birey,

topluluk veya kültürlerin sorunsuzca bir arada yaşayabilmelerinin sağlanması tüm ulus ve hükümetlerin dikkate alması gereken bir konu olma özelliğini sürdürmektedir. Çünkü göç hareketleri sürdükçe çeşitlilik olgusu etkisini arttırarak varlığını sürdürecektir. Bu yüzden insanların, toplumların ve hükümetlerin söz konusu bu çeşitliliği kabullenerek, sonuçlarıyla alakalı uygulanabilir, insani ve tutarlı politikalar geliştirmeleri gerekmektedir (Göktuna-Yaylacı, 2017: 345-362).

Uyum veya entegrasyon, göç süreçlerindeki tartışmalı olan alanlardan biridir. Bu konu hem göç sürecinin açıklanmasında hem de göçmen öğrencilerle yerleşik öğrencilerin ortak yaşamlarını ilgilendiren hayati önemdeki bir konudur. Çünkü göç hareketleri sonucunda, hem farklı hem de genellikle birbirlerine zıt kültüre sahip bireylerin aynı kamusal alanlarda ve birlikte yaşama zorunlulukları ortaya çıkmıştır (Benhabib, 2014: 191). *Entegrasyon* kelimesi dilimizde çoğunlukla “uyum” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Oysa ki entegrasyon kelimesi bütünleşmeyi ifade eder. Özellikle göç alan toplumlarda genellikle siyasi manada ve değişik siyasi amaçlarla veya büyük ölçüde *asimilasyon* çerçevesinde ele alınmaktadır. Hem insanlar hem de toplumlar bünyesinde çeşitliliği sürekli barındırmakta ve ötekiler ile beraber yaşamak zorunda kalmaktadır. Fakat günümüz toplumlarında yaşanmakta olan bazı dönüşümler, aradaki farklılıkları da belirgin hale getirip çeşitlendirirken farklılıkların da birbirleri ile karşılaşmaları giderek hızlanmaktadır. Bu yüzden toplumlar barındırdıkları bu çeşitliliği hem bir arada ve uyum içerisinde tutabilmek hem de hızlanan bu göç hareketlerine cevap verebilmek mecburiyetleriyle karşı karşıya bulunmaktadır (Göktuna-Yaylacı, 2017: 347). Entegrasyon göçmen öğrencilerin hem sosyal üyelik kazandıkları hem de yaşadıkları ülkenin de temel kurumlarına katılabilme becerilerini geliştiren bir süreçtir. Ayrıca, göçmen öğrencilerin yeni yerleştikleri ülkedeki değişimi de ifade etmektedir (Bartram, Poros & Monforte, 2019: 181). *Adaptasyon*, *uyum* veya *entegrasyon* sürecinde göçmen öğrencilerin çoğunlukla kendi kültüründen sıyrılarak yerleştikleri yeni yerin kültüründe kaybolmaları beklenmektedir. Bu süreç iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk olarak göçmen öğrencilerin sisteme entegrasyondur. Sisteme entegrasyon yaşamaya başladıkları ülkedeki yasal mevzuata uygun yaşamayı kapsamaktadır. Yani göçmen öğrenciler yasalara uygun hareket edebiliyorlarsa sistem entegrasyonu sağlanmış olmaktadır. İkinci olarak ise sosyal entegrasyondur. Sosyal uyum veya sosyal entegrasyonda göçmen öğrencilerin yaşamaya başladıkları yeni yerin dilini ve kültürünü öğrenirler. Böylece toplumla sosyal açıdan etkileşimde bulunarak sosyal hayata uyumlarını sağlamış olurlar. Bu süreç yaşadıkları toplumda göçmen öğrencilere sosyal üyelik olarak geri dönecektir. Kısaca göçmenlerle ilgili uygulanan uyum politikaları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Asimilasyon, entegrasyon ve çok kültürcülük gibi farklı uygulamalarıyla karşılaştığımız bu kavramlar ülkemizde ise uyum politikası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün uyum süreçlerinde beklenen ve önemli olan toplumsallaşma araçlarının (aile, akran, eğitim kurumları, medya v.b.) uyum süreçlerinin kolay geçirilmesi için katkı sağlaması ve birbirleri ile çelişmemesidir.

Göçmen

Göçmen; ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmek, kendilerinin ve ailelerinin gelecek beklentilerini karşılayabilmek için başka bir devlete veya bölgeye giden kişi ve aile bireylerine denir (IOM, 2009: 22). Araştırma kapsamında kullanılan “göçmen” kavramı şemsiye kavram olarak ele alınmıştır. Göçmen kavramı “mülteci”, “sığınmacı”,

“muhacir”, “ecnebi”, “yabancı uyruklu”, “düzenli göçmen”, “düzensiz göçmen”, “göçebe”, “göç eden”, “geçici işçi” ve “yurtsuz kişi” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca göçmenleri yabancı uyruklu veya ecnebi olarak tanımlamak, bu kişilerin göç ettikleri yeni toplumun bir üyesi olarak görülmediklerini de göstermektedir (Bartram, *vd.*, 2019: 31). Çalışma kapsamında ifade edilen göçmen öğrenciler ise göçmenlerin okul çağındaki çocuklarını ifade etmektedir.

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE GÜNCEL KONULARIN YERİ VE ÖNEMİ

Sosyal bilgiler eğitimi, okul ve derslerin günlük yaşamdan ayırmamak için güncel konuların derslere taşınarak eğitim ve öğretimin kolaylaştırılması için yararlı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Güncel konuları en fazla muhatabı olan derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir. Öğrencilerin güncel konulardan haberdar olmaları, sosyal bilgiler eğitiminin hedefleri doğrultusunda bilinçli vatandaşlar olarak yetiştirilmelerinde büyük bir öneme sahiptir. Güncel konular, sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde yeni bilgilerin kazanılmasına ve bu bilgilerin ortaya çıkabilecek yeni durumlara karşı da uygulama becerisi kazandırmaya katkı sağlayacaktır (Paykoç, 1987: 45-46). Güncel konular insanı ve insanın ait olduğu toplumu ilgilendiren, onların karar verme ve düşünce sistemini etkileyebilen bilgilerdir. Güncel olaylar toplum gündeminde var olan konulardır. Dünyanın herhangi bir ülkesini veya toplumunu ilgilendiren ya da düzenleriyle alakalı olabilmektedir. Güncel konuların hedefi sosyal bilgiler eğitiminin amaçları doğrultusunda “etkin vatandaşlar” yetiştirme hedefiyle örtüşmektedir. Güncel konuların kullanıldıkları öğretim uygulamaları, öğrencilerin dünyada ve ülkelerindeki fiziksel, toplumsal değişim ve gelişmelerin takip etmelerini, bilgi sahibi olmalarını ve bunun yanı sıra farkındalık ve duyarlılık kazandırmayı hedeflemektedir. “Öğrenciler, yazılı ve görsel basın tarafından güncel konuların ve haberlerin etkisi altındadır. Öğrencilerin zihinlerinin güncel meselelerle meşgul olduğu zamanlarda ve dönem başında planlanmış dersin pek verimli olmadığı durumlarda, öğretmen güncellik ilkesinden hareket etmeli, fırsatları değerlendirmelidir. Öğrenci, sosyal bilgiler dersi sayesinde, insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” (MEB, 2005: 7-9). Bu sebeple sosyal bilgiler eğitiminde dergi, gazete, televizyon, internet gibi yazılı ve görsel basın yayın organlarında yer alan göç haberlerinden kaynak olarak faydalanılması, göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanmasında birçok fayda sağlayacaktır.

Sosyal Bilgiler Programında Güncel Olaylar

“Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018: 3).”

Öğretim programlarının tanımında kullanılan “günün değişen ihtiyaçları” ifadesi, göçün bir sonucu olarak ortaya çıkan göçmen öğrencilerin eğitilmesi problemini kapsayan bir ifade olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “iletişim becerisine” sahip bireyler ifadesi göçmen öğrencilerin toplumsal uyumlarını kolaylaştıracak, yetişmelerine hizmet edecek ve bireysel farklılıkları dikkate alan, beceri kazandırmayı hedefleyen bir yapıda hazırlandığını göstermektedir.

“Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Ayrıca güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlik kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir (MEB, 2018: 4).”

Öğretim programlarının perspektifinden söz edilirken eğitim sistemimizin amacının “değerlerimize sahip bireyler” yetiştirme hedefinin ülkemize yeni gelen göçmen öğrencilerin topluma entegre olurken değerlerimizi bilmelerinin onlara kolaylık sağlayacağı görülmektedir. Ayrıca “güncellik içerisinde” ifadesiyle öğretmenlere kazandırıcakları bilgi, beceri ve tutumları güncel bir konu olan göç perspektifinde ele alabilmelerine imkânı verdiği de görülmektedir. “Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu yetkinliklerden; anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim ile sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler (MEB, 2018: 4); bu yetkinlikler göçmen öğrenciler açısından ele alındığında özellikle “anadilde iletişim” yeni yerleştikleri ülkenin dilini öğrenmelerinin sosyal uyum için çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca “yabancı dillerde iletişim” ise göçmen öğrencilerle aynı sınıfları paylaşan yerli öğrenciler açısından önemli bir konudur. Bu hem bireysel hem de toplumsal olarak göç nedeniyle farklılaşan toplumsal hayat ile çalışma hayatına katılımlarında faydalı olacaktır. “Sosyal ve vatandaşlıkla” ile ilgili yetkinlikte ise göçmen öğrencilerin, toplumsal hayata dair bilgi ve becerilere ulaşarak toplumsal hayata tam olarak katılabilmelerini sağlayacaktır.

“Sosyal bilgiler dersi öğretim programı’nın özel amaçları ise öğrencilerin;

12 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

b) Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

11. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2018: 8)” şeklinde ifade edilmektedir. “Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk çerçevesinde etkin vatandaşlık kavramına odaklanmaktadır. Toplum yaşamında doğacak sorunların en önemli güvencesi olarak örgütlü bir devlet gücünün varlığını kavrarlar. Toplumsal sorunların nasıl çözüldüğünü ve düzenin nasıl sağlandığını anlayarak egemenliğin kaynağının millete dayandığı yönetimlerde, birey

haklarının ve toplum düzeninin nasıl korunduğunu fark ederler. Toplumsal hizmetlere ve değişik resmî etkinliklere katılma yollarını öğrenerek yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların olduğunu kavrarlar (MEB, 2018: 12).”

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile göçmen öğrencilere vatandaşlık ile ilgili hak, sorumluluk ve ödevleri öğretilir. Bu öğrenme alanının göçmen öğrenciler açısından önemli bir yeri vardır. Çünkü göçmen öğrencilerin vatandaşlık bilgilerini öğrenmeleri buldukları ülkeye uyum anlamına gelmektedir. Bu da göçmen öğrencilerin toplumun bir üyesi haline geldiklerini ve yerleştikleri ülkenin tüm sosyal ve siyasal aktivitelerine katılma becerisi geliştirdikleri bir süreçtir. Bu süreç göçmen öğrencilerin yeni hayatlarındaki değişimi ve gelişimi de ifade etmektedir. Diğer bir öğrenme alanı olan *“Küresel Bağlantılar ise gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlanmaktadır* (MEB, 2018: 12).” Küresel bağlantılar öğrenme alanıyla güncel bir konu olan göçmen öğrencilerin uyum sorunlarına çözüm bulunabilmesi için öğretmenlere ve yerli öğrencilerle çözüm bulabilecekleri bir alan sunmaktadır.

SONUÇ

Sosyal bilgiler dersi güncel bir konu olan göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarını sağlamada sosyal bilgiler öğretim programının tanımı, hedefi ve perspektifinden faydalandığında öğretim sürecinin ve öğrenme ortamının daha ilgi çekici, vatandaşlık bilgileri ile becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir. Yapılan araştırma sonuçları araştırma sonucunu desteklemektedir. Buna göre Devci (2007) ile Kaltsounis (1987) yaptıkları çalışmalarda güncel konuların sosyal bilgiler öğretiminde etkili kullanımın, öğrencilerin sorunların çözümünde oldukça önemli bir başlangıç noktası olduğunu söylemişlerdir. Smith (1963) ise yaptığı çalışmada güncel konuların sosyal bilgiler desinde kullanılmasıyla toplumsal sorunlarla karşılaşan öğrencilerin toplumla kaynaşmaları sağlanır sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Akdağ, Oğuz, Tatar ve Subaşı (2014) ile Demirkaya Gedik ve Altun (2014) yaptıkları çalışmalarında güncel olayların yer verildiği öğretim uygulamaları ile öğrencilere ülkelerinde veya tüm dünyada yaşanan toplumsal değişimleri ve gelişmeleri takip etmeleri, bu konularla ilgili bilgi ve becerilerinin gelişmesinin yanı sıra bu konularla ilgili farkındalık da kazandırmaktadır sonucuna ulaşmışlardır. Arın ve Devci (2008), Binbaşıoğlu (2004), Galczynski, Tsagkaraki ve Ghosh (2011), Hackett (2007), Hopkins (2016) Kaltsounis (1987), Pescatore (2007) Seefeldt (1989) ve Smith (1963) yaptıkları çalışmalarında güncel konuların sosyal bilgiler dersinde kullanımıyla öğrencinin toplumsal kişiliği oluşur ve gelişimi de desteklenir sonucuna ulaşmışlardır. *“İnsanların kendi kendilerini, toplumu ve dünyayı tanımalarında sosyal bilgiler dersi etkili bir derstir. Bu dersin amacı programda; “Bireyin hayatını sürdürdüğü yeri ve toplumunu tanıyan, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı yaklaşımlar sergileyen ve haberdar olan, bireysel ve toplumsal problemlerin çözümü kavuşturulması için öneriler getiren iyi, etkin vatandaşlar yetiştirmektir”* (MEB, 2018: 5) şeklinde belirtilmiştir. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı aracılığıyla göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının kolaylaşacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda insanın içinde yaşadığı toplumla olan bağını, sosyal bilgiler dersinden, edindiği bilginin, kazandığı becerinin, öğrendiği değer ve tutumların daha önceki durumunu, günümüze gelene kadar uğradığı değişimlerini bilmesi ve ileride nasıl olabileceklerini

tahmin etmesi önemlidir. Böylece öğrenciler bu ders vasıtasıyla geçmişin günümüze olan yansımalarını öğrenmiş olurlar. Bulduğumuz zamanı anlamak geçmişin daha iyi anlaşılabilmesi ve gelecek ile ilgili tahminlerde bulunabilmesi için en iyi yoldur. Bulduğumuz zaman ve bulduğumuz zamanda yaşananlar, sosyal bilgiler dersi ile eğitim ortamına aktarılabilir (Kan ve Demirhan, 2019: 87-118). En son yayımlanan sosyal bilgiler öğretim programında öğretmenlerin güncel konulardan faydalanarak sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşmaları tavsiye edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında; “*Kazanımlarla ilgili güncel ve tartışmalı konular, farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfa taşınabilir* (MEB, 2018: 10)” şeklinde ifade edilmiştir. Tartışmalı olan konuların ve güncel olayların sosyal bilgiler öğretim programına eklenmesi, iyi bir vatandaşlık eğitiminin temeli olarak kabul edilmektedir (Hahn, 2002; Hess, 2009, 2010; Hess ve Avery, 2008; McCafferty-Wright ve Knowles, 2016; McLaughlin, 2003). Bu sebeple de sosyal bilgiler dersinin öğretiminde, öğrencilere vatandaşlık ile ilgili temel bilgiler öğretilirken öğrencilere güncel konuların takip edilmesi ve tartışılması için fırsatlar sunar (Engle, 1960; Hess, 2009; Parker, 2001). Güncel konuların öğretimdeki yeri ve önemi ile ilgili daha önce yapılan çalışmaların araştırma sonucunu desteklediği görülmektedir.

Sonuç olarak; günlük konulara sosyal bilgiler öğretiminde yer vermek, öğretimin kalıcı olmasını sağlayarak, öğrenmenin doğal ve içeriğin zenginleşmesine katkıda bulunur. Günlük konular aynı zamanda vatandaşlık eğitimi olarak da kabul edilmektedir. Göçmen öğrencilerin vatandaşlık eğitimi almaları, çevrelerine daha iyi uyum sağlamalarına yardımcı olacaktır. Güncel konular, sosyal bilgilerin şimdikiyi oluşturan ve maziyle bağ kurulmasında vasıta görevi yapan sosyal olaylar olarak ifade edilebilir. Sosyal bilgilerin ders içeriğini güncel konularla ilişkilendirmek sosyal hayata yönelik göçmen öğrencilerin toplumsal kavram ve olayları daha iyi görüp, yorumlamalarını, farklı düşüncelerin kabullenebilmelerini sağlar. Böylece sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri ile gerçek hayat arasında bağ kurmalarına yardımcı olacaktır. Bu da sosyal uyumlarını gerçekleştirmelerine büyük katkı sağlayacaktır.

Öneriler

Uygulamaya yönelik öneriler

- Sosyal bilgiler dersi öğretim programında göç ve göçmenler ile ilgili bir öğrenme alanı oluşturulabilir.
- Sosyal bilgiler dersinde öğretmenler öğrencileri sosyal problemlere karşı duyarlılıklarını arttırmak göç gibi güncel konulardan yararlanabilirler.
- Bakanlık ve il müdürlükleri öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde güncel konu olan göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarına katkı sağlayabilmek için kullanıp yararlanabilecekleri ek etkinlik planları oluşturabilir.

Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- Diğer derslerde güncel konulardan yararlanmanın önemi araştırılabilir.

- Göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarında karşılaşılabilecekleri problemlere ilişkin araştırmalar yapılabilir.
- Göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanmasında toplumun diğer bireylerinde toplumsal problemlere karşı duyarlılık için disiplinlerarası araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin kültürel entegrasyonu. A. Esen, & A. Duman içinde, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: (s. 173-196). İstanbul: Aryan Basım Tanıtım ve Matbaa Hizm. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Adıgüzel, Y. (2019). Göç sosyolojisi (3. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akdağ, H., Oğuz, R., Tatar, O. ve Subaşı, Y. (2014). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının güncel olaylar bağlamında öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2, 49-65.

Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). An assesment on process of adaptation: Migration and social acceptance. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 58-83.

Akkan, M. ve Akhan, N. E. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının güncel olayları argümantasyon tekniği ile değerlendirmeleri. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 8(2), 118-139.

Aksoy, Z. (2012) Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20), 292-303.

Akşit, B. T. (1997). Göç araştırmalarında hızlı değerlendirme metodolojisi. A. İçduygu, İ. Sirkeci, & İ. Aydıngün (Dü.), Türkiye’de İç Göç içinde (s. 67-77). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Arın, D. ve Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgiler dersinde güncel olayların kullanımının öğrenci başarısına ve hatırd tutma düzeyine etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(26), 170-185.

Baker, C. (2011). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism, Clevedon, UK: Multilingual Matters.

Bartram, D., Poros, M., & Monforte, P. (2019). Göç meselesinde temel kavramlar (2. baskı). (I. Ağabeyoğlu Tuncay, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.

Benhabib, S. (2014). Ötekilerin hakları yabancılar, yerliler, vatandaşlar (3.baskı). (B. Akkıyal, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları (Çalışmanın orijinali 2004’te yayımlanmıştır.).

Binbaşoğlu, C. (2004). Eğitimde günlük olaylar ve öğretimi. Çağdaş Eğitim Dergisi, (315), 14-16.

Castels, S., & Miller, M. J. (2008). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri (1. baskı). (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

Çağlayan, S. (2015). Suriye savaşı ve suriyeli göçmenler: Teori ve kavramsal anlama çabası. Sosyoloji Divanı Dergisi Yıl: 3 Sayı: 6 Temmuz-Aralık 2015, 193-209.

Çandar, C. (2006). Dünyada göç olgusu. Uluslararası Göç Sempozyumu (s. 29-32). İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı.

Demirkaya Gedik, H. ve Altun, A. (2014). Sosyal bilgilerde güncel olaylar ve medya okuryazarlığı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (s.511-553). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirtaş-Zorbaz, S. (2016). İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin okula uyumu: bir model testi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Deveci, H. (2007). Sosyal bilgiler dersinde güncel olayların öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 7(1), 417- 449.

Duverger, M. (2002). Sosyal bilimlere giriş (6. b.). (Ü. Oskay, Çev.) İstanbul: Bilgi Yayımevi.

Engle, S.H. (1960). Decision making: The heart of social studies instruction. Social Education, 24, 301–306.

Ereş, F. (2015). Türkiye’de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 17-30.

Eryılmaz, Ö. ve Çengelci Köse, T. (2017). Sosyal bilgiler dersinde güncel olay kullanımının öğrencilerin sosyal problemlere duyarlılıklarına etkisi. Electronic Journal of Social Sciences, 16(62), 985-1000.

Galczynski, M., Tsagkaraki, V. and Ghosh, R. (2011). Unpacking multiculturalism in the classroom: Using current events to explore the politics of difference. Canadian Ethnic Studies, 43(3), 145-164.

Göktuna-Yaylacı, F. (2017). Süper-çeşitlilik çağında çokkültürcülük. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (1), 345-364.

Göngör, N. (2006). Göç olgusu ve arabesk. Uluslararası Göç Sempozyumu (s. 229-236). İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı.

Hackett, M. (2007). Teaching about Iraq; It’s more than current events. NSSSA Leader. 5, 5-6.

Hahn, C.L. (2002). Implications of September 11 for political socialization research. Theory and Research in Social Education, 30(1), 158–162.

Hess, D. (2009). Controversy in the classroom: The democratic power of discussion. New York: Routledge.

Hess, D. (2010). Teaching student teachers to examine how their political views inform their teaching. E. Heilman (Ed.). Social studies and diversity teacher education: What we do and why we do it içinde (s. 226-229). New York, NY: Routledge.

Hess, D. and Avery, P. (2008). Discussion of controversial issues as a form and goal of democratic education. J. Arthur, I. Davies ve C. Hahn (Ed.). International handbook on education for citizenship and democracy içinde (s. 506-518). London, England: Sage.

Hopkins, G. (2016). Why teach current events? Erişim adresi:

http://www.educationworld.com/a_curr/curr084.shtml. (10.03.2021 tarihinde erişilmiştir).

International Organizatıon for Migration (IOM). (2009). Göç terimleri sözlüğü, (Ed: Bülent Çiçekli). İstanbul: IOM Yayınları.

Kaltsounis, T. (1987). Teaching social studies in the elementary school: The basics for citizenship (2nd ed.) New Jersey: Prentice Hall.

Kan, Ç. ve Demirhan, N. (2019). Güncel olaylarla sosyal bilgiler eğitimi. M.B. Minaz ve M. Sert Ağır (Ed.). Eğitim bilimleri alanında araştırma makaleleri içinde (s. 87-118). Ankara: Gece Yayınevi.

MEB. (2005), İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, (4- 5.sınıflar), Ankara: MEB Yayınevi.

MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara: MEB Yayıncılık.

Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma nitel araştırmalarda doküman kullanılması (3. b.). (S. Turan, Çev.) İstanbul: Nobel.

Mutluer, M. (2003). Uluslararası göçler ve Türkiye. İstanbul: Çantay.

Parker, W.C. and Hess, D. (2001). Teaching with and for discussion. Teaching and Teacher Education, 17, 273–289.

Paykoç, F. (1987), “Güncel Olaylarla Belirli Gün ve Haftaların Öğretimi”, Editör: B. Özer, Sosyal Bilgiler Öğretimi (45–56.), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Pescatore, C. (2007). Current events as empowering literacy: For English and social studies teachers. Journal of Adolescent & Adult Literacy, 51(4), 326-339.

Safran, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B. & Öcal, A. (Ed.). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Seefeldt, C. (1989). Social studies for the preschool-primary child (Eighth edition). Ohio: Merrill Publishing Company.

Smith, D.O. (1963). Current events in the intermediate grades of a modern elementary school (Unpublished master’s thesis). Newark State College, New Jersey.

Sömen, T. (2020). Sosyal bilgiler öğretiminde güncel olaylar, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 41, 431-447.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KODLAMAYA DEĞER WORTH CODING

Hasan KURTBOĞAN

Öğretmen, Sadaklı Ortaokulu, hasan_kurtbogan@outlook.com,

Ağrı/Türkiye, ORCID: 0000-0002-6983-9256

Mehtap AKDENİZ

Meb, Battalgazi, makdeniz@gmail.com, Malatya ORCID: 0000-0002-0828-0006

Murat CANPOLAT

Öğretmen, Bilim ve Sanat Merkezi, murkar444@gmail.com, Malatya/Türkiye,

ORCID: 0000-0003-4074-4234

Ekrem UZUNYOL

Meb, Battalgazi, Malatya, Uzunyolekrem@gmail.com ORCID: 0000-0001-7385-2907

Ali SÖYLEMEZ

Meb, Battalgazi, Malatya, Alisylmz444@gmail.com ORCID: 0000-0002-2116-5168

Güneş CANPOLAT

Öğretmen, Şentepe Ortaokulu, canpolatguness@gmail.com,

Malatya/Türkiye, ORCID: 0000-0003-2835-7143

Yusuf SÖYLEMEZ

Öğretmen, Bilim ve Sanat Merkezi, soylemez0244@hotmail.com, Malatya/Türkiye,

ORCID: 0000-0002-4920-9322

Fatih TARAR

Teacher, Küllü Mağara Emine Üçkaç İlkokulu, f.tarar@hotmail.com,

Malatya/Türkiye, ORCID: 0000-0003-0828-2455

Özet

Bu çalışma ile kodlamayı bir araç olarak kullanarak okul öncesi dönemdeki çocuklara değerler eğitimi oyunlaştırarak vermek için bir kutu oyunu tasarlanmıştır. Değerlerimizi eğlenceli ve hızlı bir şekilde öğretmek için tasarlanan kutu oyununda, renkli tasarımı, kullanım kolaylığı, hedef kitleye ve projeye uygunluğu sebebiyle Bee-Bot adında kodlama robotu; uygun etkinlik, içeriklerinin olması ve uygulanabilirliğinin oyun içerisinde gözlemlenebilmesi sebebiyle de “Sabır, Empati, Yardımseverlik, Selamlaşma, Özgüven, Sevgi, Hoşgörü, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Paylaşma” değerleri tercih edilmiştir. Veri toplama yöntemlerinden katılımcı gözlem tekniği kullanılarak tasarlanan oyuna gözlemci katılımcı olarak katılım sağlanmış ve oyun oynarken gösterilen davranışlar anekdot kayıt formu ile kayıt altına alınmıştır. Tasarlanan oyunun uygulanmasından, saha çalışması yapıldıktan sonra uygulamaya katılım sağlayan öğrencilerden nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüş alınmış ve bu görüşmeden elde edilen veriler görüşme formuna işlenmiştir. Verilerin analizi betimsel analiz yoluyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların tasarlanan oyunu sevdiği, robotu hedefe götürmekte zorluk yaşamadığı, tüm değerlerin oyun içerisinde etkili ve hızlı bir şekilde öğrenildiği, özgüven değeri için ise destek eğitime ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.

Yaptığımız araştırmalarda, kodlama veya robotik yoluyla değerler eğitimi yönelik herhangi bir materyal, çalışma ve bilimsel yayın bulunamamıştır. Bu bakımdan çalışmamızın literatürde ilk olma özelliği taşıdığı düşünülmektedir. **Anahtar Kelimeler:** kodlama, değerler eğitimi, oyun, okul öncesi

Giriş

Günümüzde, çağın ihtiyaçları doğrultusunda hareket edebilmek için kodlama eğitiminin bir zorunluluk olmaya başladığı görülmektedir. Programlama öğretimine küçük yaşlarda başlamanın öğrencilerin gelişimine olumlu katkılar sağlama potansiyeli olduğu söylenebilir. Kodlama yaparken çocuklar problemlere çözüm üretir, sonuçlarını görür, hatalarını düzeltir, başarılı olunca sevinir. Bunlardan daha önemlisi çocukların yapacakları etkinlik konusunu ne kadar eğlenceli ve çekici buldukları ve onlarla ne kadar yakından ilgilendikleridir. Yapılacak kodlama etkinliklerinde tercih edilecek programların çocuklar için eğlenceli ve çekici olması önem arz etmektedir.

Yine okul öncesi dönem, değerlere ilişkin temellerin atıldığı ilk dönemdir. Değerler çevre, kültür, eğitim ve deneyimlere göre farklılıklar gösterir ve okul öncesinde kazanılan değerlere ilişkin bilgiler hayat boyunca devam eder. Fakat ilk bilgiler erken dönemlerde kazanılır. Bu süreden sonra da değerlere ilişkin değişimler elbette mümkündür, fakat temel değerler oluşmuştur.

Toplumun geleceği olan çocuklar, oyunlarla beraber bir takım değerler kazanır. Toplumsal normları ifade eden bu değerler, her oyunda olmamakla birlikte özellikle günümüzde teknolojinin getirdiği yeniliklerin etkisinde kalan veya bu yeniliklerle ortaya çıkan oyunların içinde ya hiç yoktur ya da çok az bulunmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların en sevdiği uğraşlardan olan etkinlikler, oyunlar, drama, tiyatrolar çocuğun hem eğlenmesini, hem mutlu olmasını hem de bazı değerleri kazanmasında önemli bir yere sahiptir(1).

Amaç

Bu çalışma, “Kodlamayı bir araç olarak kullanarak okul öncesi dönemdeki çocuklara değerler eğitimi oyunlaştırarak vermek için bir kutu oyunu tasarlamak, Değerlerimizi eğlenceli ve hızlı bir şekilde öğretmek ve kalıcı bir öğrenme ortamı oluşturmak, Çocuklara hem kodlamayı sevdirmek hem de değerlerimizi öğretmek, Çocukların kazandıkları değerleri davranışla ifade etmeleri yönünde fırsat vermek” amacıyla yapılmıştır.

Önem

Yaptığımız araştırmalarda, kodlama veya robotik yoluyla değerler eğitimine yönelik herhangi bir materyal, çalışma ve bilimsel yayın bulunamamıştır. Bu bakımdan çalışmamızın literatürde ilk olma özelliği taşıdığı düşünülmektedir.

Yöntem

Projemiz bir uygulama araştırması olup, çalışmamız içerisinde kutu oyunu tasarlanmış, saha çalışması yapılmış, katılımcı gözlem tekniği ve yarı yapılandırılmış gözlem tekniği uygulanmıştır.

Veri toplama yöntemlerinden katılımcı gözlem tekniği kullanılarak tasarlanan oyuna gözlemci katılımcı olarak katılım sağlanmış ve oyun oynarken gösterilen davranışlar anekdot kayıt formu ile kayıt altına alınmıştır.

Tasarlanan oyunun uygulanmasından sonra uygulamaya katılım sağlayan öğrencilerden nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüş alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler, tasarlanan kutu oyunu uygulamasından sonra her bir çocuk ile ayrı ayrı yapılan görüşmeler ve araştırmacılar tarafından yapılan gözlemler yoluyla toplanmıştır. Görüşme sırasında öğrencilere gerektiğinde ek sorular sorularak, yarı yapılandırılmış görüşme sağlanmıştır.

Görüşme için toplam 10 soru hazırlanmıştır. Öğrencilere yöneltilen sorular şu şekildedir:

- 13 Oyunu oynarken ne hissettin?
- 14 Robotu hedefe götürmekte zorlandın mı?
- 15 Özgüven ne demektir?
- 16 Büyüklerimizin elini neden öpüyoruz?
- 17 Bir tane tanışma cümlesi söyleyebilir misin?
- 18 Neden küçük ya da büyük hediye paketini seçtin?(Sabır konulu görevi yerine getiren çocuğa sorulur.)
- 19 Sence ayakkabının kirli hali mi yoksa temizlendikten sonraki hali mi daha güzel? Bundan sonra ayakkabını temizlemeye dikkat edecek misin?(Temizlik konulu eylem kartı görevini yerine getiren çocuğa sorulur.)
- 20 Kazandığın çikolataları neden paylaştın?(Paylaşma konulu görevi yerine getiren çocuğa sorulur.)
- 21 Arkadaşın seni sevdiğini göstermek için sana bileklik hediye ettiğinde ne hissettin?(Sevgi bilekliği hediye edilen çocuğa sorulur.)
- 22 Yardımseverlik rozeti kazandın ne hissediyorsun?(Rozet kazanan çocuğa sorulur.)

Toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımı kullanılmasındaki amaç; elde edilen bulguları yorumlayarak bir bütünlük içinde sunmaktır.

Proje İşlem Aşamaları

Projemizde Şekil-1’ de belirtilen aşamalar izlenmiştir. Projede ilk olarak hangi kodlama aracının kullanılması gerektiğine karar verilmiş daha sonra çocuklara oyunlaştırarak hangi değerlerin öğretilebileceği ve bunun içeriği belirlenerek kutu oyunu tasarlanmıştır. Tasarlanan oyun katılımcı gözlem tekniği kullanılarak öğrenciler üzerinde uygulanmış, uygulamaya katılan öğrencilerden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüşler alınarak projeye dair veriler toplanmıştır.

Şekil 1. Proje İşlem Aşamaları

Kodlama Aracının Belirlenmesi

Projede renkli tasarımı, kullanım kolaylığı, hedef kitleye ve projeye uygunluğu sebebiyle Bee-Bot(Şekil 2) adında kodlama robotu tercih edilmiştir. Bee-Bot okul öncesi çocuklarının robotun üzerinde bulunan ileri, geri, sağ, sol ve çalıştır tuşları ile basit bir şekilde kodlama yapabilecekleri bir kodlama robotudur.

Değerlerin Belirlenmesi

Projede kutu oyununa uygun etkinlik, içeriklerinin olması ve uygulanabilirliğinin oyun içerisinde gözlemlenebilmesi sebebiyle “Sabır, Empati, Yardımseverlik, Selamlaşma, Özgüven, Sevgi, Hoşgörü, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Paylaşma” değerleri bulunmaktadır.

Kutu Oyunu Tasarımı ve İçerik

“Kodlamaya Değer” değerler eğitimi oyunu 2-14 kişi arasında oynanabilen, okul öncesi dönemindeki çocuklar için geliştirilmiş bir grup oyunudur. Kodlamaya Değer oyunu, değer gelişimini destekleyen ve çocukların kodlama becerilerinin artmasını sağlayan bir oyundur. Oyun 16 kareden(15*15 cm) oluşan 4x4 birimlik bir oyun matı(Şekil 3) üzerinde oynanmaktadır. Oyun içeriğinde 1 adet kodlama robotu, 14 adet görev kartı(Şekil 4), 4 adet eylem kartı(Şekil 5) ve yapılan görevler karşılığı verilecek sürpriz hediyeler bulunur.

Şekil 3. Oyun Matı

Şekil 4. Örnek Görev Kartı- Ön

Şekil 4. Örnek Görev Kartı- Arka

Şekil 5. Örnek Eylem Kartı- Ön

Şekil 5. Örnek Eylem Kartı- Arka

Nasıl oynanır?

Oyun matı daire şeklinde oturan oyuncuların ortasına yerleştirilir. Oyuna alfabetik sıralamada isiminin baş harfi daha üstte olan oyuncu başlar ve oyun sırası saat yönünde devam eder. Sırası gelen oyuncu arkası dönük bir şekilde yer alan görev kartlarından en üstte yer alan kartı çeker ve kartta yer alan görevi bee-bot kodlama robotuyla yerine getirir. Robotu görev yerine ulaştırmakta sıkıntı yaşayan çocuklara yardım edilerek görev kartında yer alan görevler muhakkak yerine getirilmelidir; çünkü görev kartlarındaki esas amaç çocukların başarıma duygusunu ortaya çıkarmak, uygulamalı olarak kodlama öğretmek eksikliklere anında dönüt sağlamak ve kodlamayı araç olarak kullanarak değerler eğitimi vermektir.

Görev kartında çocuktan ulaşması istenen her görev bir değeri temsil eder. Görevi başarıyla yerine getiren öğrenci ulaştığı değer için içeriğine uygun bir etkinlik veya hediye ile karşılaşır. Görev kartında değer yerine soru işaretli alan geldiğinde ise görevi yerine getiren çocuk yine arkası dönük bir şekilde yer alan soru işaretli kartlardan en üstte olan kartı çeker ve kart içeriğinde yer alan, kendisinden istenen eylemi yapar. Oyun görev kartları bitene kadar devam eder. Oyunda kazanan olmayıp, kazanılan değerler vardır.

Görev kartları ve değerler

Sabır değeri

			
			
			

Şekil 6- Sabır Konulu Görev Kartı

Görev Tanımı: Şekil 6' da yer alan görev kartını çeken çocuğa küçük hediye kutusunu yoksa büyük hediye kutusunu gitmek istediği sorulur. Çocuğun verdiği cevaba göre kodlama robotunu istenen alana ulaştırması istenir. Küçük hediye kutusunun hediyesi küçük bir su balonu, büyük hediye kutusunun ise büyük bir balondur.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklar kararlı ve sabırlı olmayı öğrenir. Büyük hediye kutusunu seçen çocuk kodlama robotunu hareket ettirirken büyük bir kararlılıkla kodlamaya devam etmek ve neticesinde sabırlı olmak zorundadır. Görevi sürdürürken çocuğa zorlandığı yerlerde isterse küçük hediye kutusuna gidebileceği söylenir. Kararlılığını devam ettirip görevini başarıyla yerine getiren çocuğa sabrının karşılığı olarak büyük bir balon hediye edilir. Sabırlı davranmayıp küçük hediye kutusuna ilerleyen çocuğa ise küçük bir su balonu hediye edilir

ve oyuna katılan tüm çocuklara sabrın uzun ve zor bir şey olduğu fakat sonucunun çok tatlı, güzel olacağından bahsedilir.

		Empati değeri	
			
			

Şekil 7- Empati Konulu Görev Kartı

Görev Tarifi: Şekil 7’ de yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında tüm çocuklara “Doruk” adlı kukla ile değerler anlatımı yapılır. “Doruk” adındaki kukla kendisini tanıtır. Çok üzgün ve kızgın olduğunu, ne yapacağını bilemediğini, oyun oynarken bir arkadaşının ona vurduğunu ve oyuncağını zorla elinden aldığını anlatır. Ardından çocuklara sorular sorulur. “Sizce, neden arkadaşı ona vurmuş olabilir? Arkadaşı vurunca Doruk ne hissetmiş olabilir?” gibi sorular yöneltilir. Çocukların rahatsız edildiklerinde nasıl hissettikleri ve bu durumla nasıl başa çıkabilecekleri konusunda düşünmelerine fırsat verilir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklar kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamayı yani empati yapmayı öğrenir.

Yardımlaşma değeri

			
			

Şekil 8- Yardımlaşma Konulu Görev Kartı

Görev Tarifi: Şekil 8’ de yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında görevi tamamlayan çocuğa arkadaşlarına herhangi bir

konuda yardım edip etmediği sorulur ve anlatması istenir. Anlatım bittikten sonra çocuğa yardımseverlik rozeti hediye edilir ve çocuğun yakasına bu rozet takılır.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklar yardımlaşma ve dayanışmayı öğrenir ve çocuklar yardım etmeye teşvik edilir.

	Selamlaşma değeri		
			
			

Şekil 9- Selamlaşma Konulu Görev Kartı

Görev Tarifi: Şekil 9’ da yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında tüm çocukları dahil ederek söz ve müziği Tuncer Ediz Toksoy’a ait Merhaba adlı çocuk şarkısı söylenir ve dans edilir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklar selamlaşma kelimelerinden merhaba sözcüğünü eğlenceli bir şekilde öğrenir.

Özgüven değeri

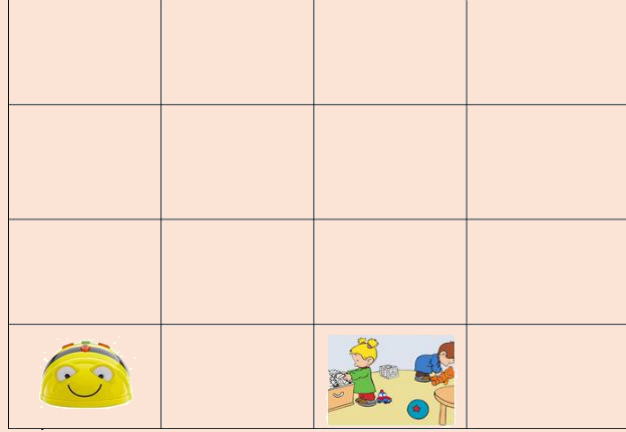
			

Şekil 10- Özgüven Konulu Görev Kartı

Görev Tarifi: Şekil 10’ da yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında tüm çocuklara Peter H. Reynolds’un Nokta adlı çocuk kitabı okunur.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklar öğretmeni tarafından 7 yaşındaki bir çocuğun resim çizme konusunda cesaretlendirilmesini, özgüven kazandırılmasını konu alan nokta adlı hikaye ile özgüven değeri kazanır.

Sorumluluk değeri

Şekil 11- Sorumluluk Konulu Görev Kartı

Görev Tanımı: Şekil 11’ de yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında görevi tamamlayan çocuğa görevinin oyun sonunda oyun malzemelerini kutuya yerleştirmek olduğu söylenir ve oyun sonunda oyunu toplaması sağlanır.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklara oyunu toplama görevi verilerek sorumluluk duygusu değeri kazanmaları sağlanır.

Hoşgörü değeri

Şekil 12- Hoşgörü Konulu Görev Kartı

Görev Tanımı: Şekil 12’ de yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında tüm çocuklara hoşgörü temalı animasyon izletilir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklara izletilen animasyonda anlatılan hikaye aracılığıyla hoşgörü değeri kazandırılır.

Sevgi değeri

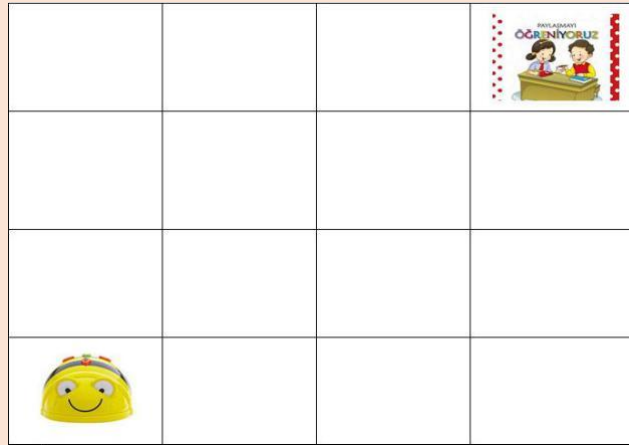

Şekil 13- Sevgi Konulu Görev Kartı

Görev Tanımı: Şekil 13’ te yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında görevi tamamlayan çocuğa sevgi bilekliği hediye edilir ve oyuna katılan kişilerden en çok sevdiği kişiye bu bilekliği hediye etmesi istenir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklara sevgi değeri kazandırılmaya çalışılır ve paylaştığımız ya da paylaşacağımız en önemli şeyin sevgi olduğu vurgulanır.

Paylaşma değeri

Şekil 14- Paylaşma Konulu Görev Kartı

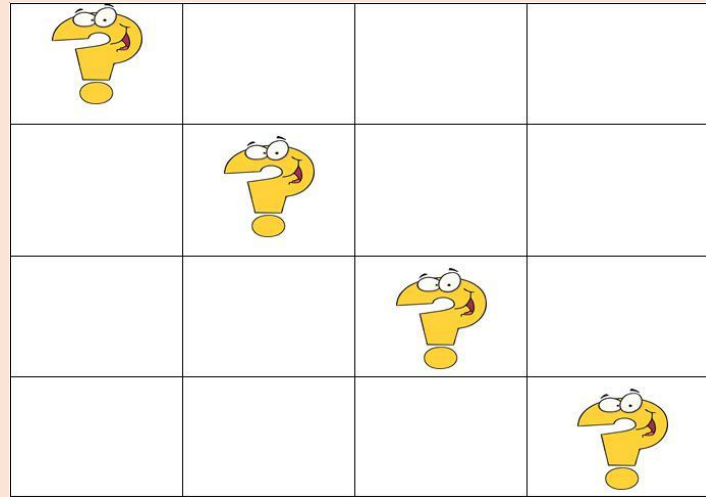
Görev Tanımı: Şekil 14’ te yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında görevi tamamlayan çocuğa oyundaki oyuncu sayısı kadar çikolata hediye edilir ve paylaşmanın önemi anlatılarak isterse oyuna katılan çocuklarla bu çikolataları paylaşabileceği söylenir. Çocuğun çikolatasını paylaşması durumunda ödül olarak bir tane daha çikolata hediye edilir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklara paylaşma değeri kazandırılır.

Bayrak sevgisi değeri**Şekil 15- Bayrak Sevgisi Konulu Görev Kartı**

Görev Tarifi: Şekil 15’ te yer alan görev kartını çeken çocuğa kodlama robotunu istenen yere ulaştırması istenir. Görev tamamlandığında görevi tamamlayan çocuğa Türk Bayrağı boyama sayfası verilerek boyaması istenir.

Görevin Kazandırdığı Değer: Bu görevde çocuklara bayrak ve vatan sevgisi değeri kazandırılmaya çalışılır.

Eylem kartları**Şekil 16- Oyun Matında Yer Alan Eylem Kartları Alanları**

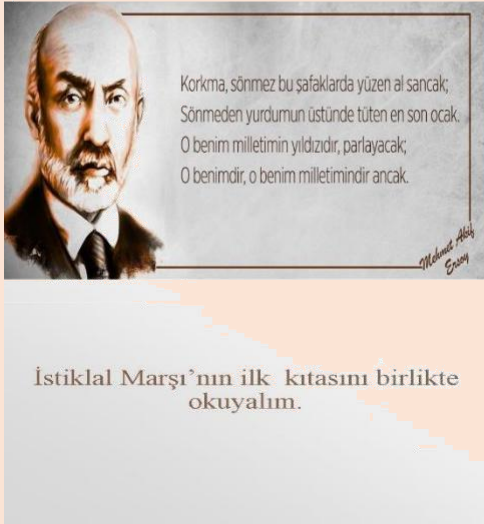
Şekil 16’ da yer alan herhangi bir görev kartını çeken çocuğa arkası dönük şekilde yer alan soru işaretli kartlardan(eylem kartları) bir tanesini çekmesi ve içerisinde yer alan o eylemi gerçekleştirmesi istenir. Eylem kartlarında çocukların fiili olarak harekete geçip yapması gereken eylemler yer alır, oyunda 4 adet eylem kartı bulunmaktadır.(Şekil17,18,19,20)

Şekil 17- Temizlik Konulu Eylem Kartı

Şekil 18- Saygı Konulu Eylem Kartı

Şekil 19- Vatanseverlik Konulu Eylem Kartı

Şekil 20- Selamlaşma Konulu Eylem Kartı

Bulgular

Okul öncesi dönemdeki çocuklara uygulanan, kodlama ile değerler eğitimi için hazırlanan; kutu oyunuyla bazı değerleri kazandırmak amacıyla yapılan bu çalışmada, çocuklarla yapılan bire bir görüşmeler ve araştırmacıların yaptığı gözlemler sonucunda edinilen bulgulara yer verilmiştir.

Oyun Oynarken Hissedilen Duyguya İlişkin Bulgular;

Tablo 1

Çocukların Oyunu Oynarken Ne Hissettiklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Çocuk	Frekans
Mutlu oldum.	3
İyi hissettim.	2
Güzel oyundu.	2

Oyunu çok sevdim.	2
Üzgün hissettim.	1

Tablo 1’ deki verilere göre araştırmaya katılan çocukların birçoğu oyunu oynarken mutlu, güzel, iyi duygular hissetmiş ve oyunu sevmişlerdir. Bunun yanında yapılan uygulamada çocukların oyunu oynarken eğlendiği ve istekli oldukları gözlemlenmiştir.

Robotu Hedefe Ulaştırmakta Yaşanan Güçlüğe İlişkin Bulgular;

Tablo 2

Robotu Hedefe Götürmekte Zorlandın mı? Sorusuna İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Çocuk	Frekans
Hayır, kolaydı.	7
Evet, zorlandım.	3

Tablo 2’ deki verilere göre çocukların büyük çoğunluğu robotu hedefe ulaştırmakta zorlu yaşamamıştır. Zorluk yaşayan öğrencilere uygulama esnasında yardımcı olunmuş ve direktifler verilerek robotu hedefe ulaştırabilmeleri için ipuçları verilerek destek olunmuştur.

Özgüven Değerinin Kazanımına İlişkin Bulgular;

Tablo 3

Özgüven Değerinin Ne Demek Olduğuna İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Çocuk	Frekans
Kendine İnanmak	5
Bilmiyorum	4
Akıllı Olmak	1

Tablo 3’ teki verilere göre özgüven değerinin yeterince anlaşılmadığı görülmektedir. Değerin sunuş biçiminin zorluğu ve soyut bir kavram olması değer anlaşılama nedenlerindedir. Kutu oyunu uygulamasından sonra öğretmenler tarafından özgüven değerine ilişkin yapılacak ekstra çalışmalar değer anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Yapılan gözlem sonucunda ise öğrencilerin özgüven değerinde anlatılan hikayeye hakimiyeti gözlemlenmiş fakat hikayeden özgüven değerinin ne olduğu araştırmaya katılan çocukların yarısı tarafından öğrenilememiştir. Değerin kazanımı istenilen düzeyde değildir.

Saygı Değerinin Kazanımına İlişkin Bulgular;

Tablo 4

Büyüklerimizin Elini Neden Öpüyoruz? Sorusuna İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Çocuk	Frekans
Saygı ve Sevgimizi Göstermek İçin	6
Büyük Oldukları İçin	3
Bilmiyorum	1

Tablo 4’ teki verilere göre çocukların büyük çoğunluğu uygulama esnasında ifade edilen “büyüklerimize olan sevgi ve saygımızı göstermek için onların elini öperiz” cümlesini hatırlayarak sorulan soruya sevgi ve saygı cevaplarını vermiştir. Verilen cevaplar saygı konulu değer öğrenciler tarafından kazanıldığını göstermektedir. Ayrıca saygı konulu kartı çeken çocuğun eyleme geçerek çevresinde bulunan bir büyüğünün elini öpmesi çocukların değeri kazanımı noktasında etkisi olduğu düşünülmektedir.

Selamlaşma Değerinin Kazanımına İlişkin Bulgular;

Tablo 5
Bir Tane Tanışma Cümlesi Söyleyebilir misin? Sorusuna İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Çocuk	Frekans
Merhaba	5
Hoş geldin	2
Tanıştığıma Memnun Oldum	1
Günaydın	1
Adın Ne?	1

Tablo 5’ teki veriler öğrencilerin büyük çoğunluğunun tanışma cümlelerini bildiğini göstermektedir. Uygulama esnasında merhaba adlı çocuk şarkısının kullanımının çocukların cevaplarını etkilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca soruya cevap verirken şarkıyı mırıldanmaları uygulamada kullanılan değer başarısını göstermektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme ile tüm öğrencilere sorulan soruların yanı sıra belirli görevleri tamamlayan öğrencilere yönelik olarak da çeşitli sorular yöneltilmiştir. Sabır konulu görevi yerine getiren öğrenciye neden küçük paketi tercih ettiği sorulduğunda “yakın olduğu için” cevabı öğrencinin sabırlı davranmayarak kolay olanı tercih ettiğini göstermektedir ve görevin kolaylaşma sebebiyle eşdeğer bir cevaptır. Kolay yolu tercih edip bu görevi tercih eden öğrenciye küçük su balonu hediye edilmiş ve büyük hediyeye gitseydi ne kazanacağı gösterilmiştir. Büyük hediyelere ulaşmanın yolunun bazen uzun sürebileceğinden ama bizim sabırlı davranarak bu yolları aşmamız sonucunda hediyesinin çok büyük ve güzel olacağından bahsedilerek öğrencilere sabır değeri anlatılmıştır.

Temizlik konulu görevi yerine getiren öğrenci ayakkabısının temiz halinin daha güzel olduğunu, bundan sonra ayakkabılarını sileceğini cevap olarak vermiştir. Öğrencinin büyük bir istekle ayakkabısını sildiği araştırmacılar tarafından gözlemlenmiştir.

Paylaşma konulu görevi yerine getiren öğrenciye kazandığı çikolataları neden paylaştığı sorulmuş; öğrenci paylaşınca mutlu olduğunu ve eve gittiğinde de sonradan kazandığı ikinci çikolatayı

da evde kardeşiyle paylaştığını söylemiştir. Görevi yerine getiren öğrenciye oyuncu sayısı kadar çikolata verilmiş arkadaşıyla paylaşmak isteyip istemediği sorulmuştur. Paylaşım yapan öğrenciye hem yaptığı bu davranışı pekiştirmek hem de bazı şeyler paylaştıkça çoğalır mesajını verebilmek için 1 çikolata daha verilmiştir.

Sevgi bilekliği hediye edilen çocuğa; arkadaşının ona bilekliği hediye ettiğinde ne hissettiği konusunda soru sorulmuş çocuk mutlu hissettim cevabını vermiştir. Oyun içerinden sevme, sevilme, arkadaşlık ve dostluk kavramları üzerine konuşularak sevgi değeri kazandırılmaya çalışılmıştır.

Arkadaşına yaptığı bir yardımı anlatması ile yardımseverlik rozetini kazanan öğrenciye duygularıyla alakalı sorulan soruya öğrenci mutlu ve güzel hissediyorum cevabını vermiştir. Yardım etmeye devam edeceğini söyleyen öğrencimizin yapılan gözlem sonucunda çok mutlu olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma okul öncesi dönemdeki kodlama ile hızlı ve etkili bir şekilde değerler eğitimi vermek için yapılmıştır. Yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen verilerin yorumlanmasıyla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

12. Oyunu oynarken çocukların mutlu ve iyi duygular içerisinde oldukları görülmüştür.
13. Çocukların robotu hedefe götürürken zorlanmadıkları, robot kullanımının kolay olduğu görülmüştür.
14. Kodlama aracı kullanarak okul öncesi dönemdeki çocuklara değerler eğitimi kutu oyunuyla hızlı ve etkili bir şekilde vermenin mümkün olduğu görülmüştür.
15. Tüm değerlerin oyun içinde etkisi gözlemlenmiş olup özgüven değeri için destek eğitime ihtiyaç olduğu görülmüştür.
16. Değerler eğitimi oyunlaştırarak sunmanın öğrencinin değer kazanımlarını kolaylaştıracağı görülmüştür.

Çocuğun sosyal ilişkilerinde başarılı olabilmesi için bazı toplumsal değerleri kazanması gerekir. Bu toplumsal değerlerin erken yaşta kazanımı ilk bilgilerin edinimi için büyük önem arz etmekte ve kalıcı olmaktadır. Öğretmen ve ailelerin işbirliği ile okul öncesi dönemdeki çocuklara araştırmada geçen “Sabır, Empati, Yardımseverlik, Selamlaşma, Özgüven, Sevgi, Hoşgörü, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Paylaşma” gibi değerler farklı etkinlik, materyal ve yöntemlerle kazandırılabilir.

Sonuç olarak bu araştırma göstermiştir ki okul öncesi dönemdeki çocuklara değerler eğitimi farklı etkinlik veya materyaller ile oyunlaştırılarak verilebilir.

Kaynaklar:

- Gündüz, M., Aktepe, V., Uzunođlu, H. ve Gündüz, D.(2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar yoluyla kazandırılan değerler. MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi 4/1(Haziran 2017). doi: 10.21666/muefd.303856